รายงานวิจัยด้านการเรียนการสอนฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Instructional Guideline to Enhance Citizens for Students Bachelor of Arts Program in Visual Arts, College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute

ผู้วิจัย

นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ 2564

สิขสิทธิ์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

รายงานวิจัยด้านการเรียนการสอนฉบับสมบูรณ์

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล วิทยาลัยช่างศิลป

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ใช้วิธีวิทยาการวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เครื่องมือการวิจัย คือ การสัมภาษณ์และการประชุมสนทนากลุ่ม จัดระเบียบข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยการอ้างอิงทฤษฎี วิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหา สรุปผลวิจัยแบบบรรยายเชิงพรรณนา รับรองผลการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 5 คน ผลวิจัยพบว่า

1) สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป คือ ให้เรียนรู้จากปัญหา สอนเสริมด้วยโครงงาน แลกเปลี่ยนอย่างสร้างสรรค์ ให้อิสระตามสมควรแก่นิสัย

2) องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา คือ มีความเคารพ ประกอบด้วย - มีความเข้าใจหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย - มีเหตุผล ยอมรับความเห็นต่าง - ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม – ความปรารถนาดีต่อสังคม มีจิตสาธารณะ – เคารพสิทธิส่วนบุคคล - เคารพกฎหมาย

3) แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ แนวทางการสอนแบบช่างศิลป หรือ CHANGSIL GUIDELINES

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ คือ แนวทางการสอนแบบช่างศิลป หรือ CHANGSIL GUIDELINES ประกอบด้วย Ch: Character education คุณลักษณะศึกษา A: Activate กระตุ้นตามนิสัย N: Nature เน้นความสอดคล้องกับธรรมชาติผู้เรียน G: Gimmick สร้างจุดจดจำ SIL: Silapa จัดการสอนที่หลากหลายตามสไตล์ของผู้เรียน

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมือง; แนวทางการสอน; การจัดการเรียนการสอน

ABSTRACT

This research aimed to study (1) to study teaching conditions in the College of Fine Arts context that strengthen students' citizenship, (2) to study the citizenship composition of students, and (3) to propose teaching guidelines for students College of Fine Arts Bunditpatanasilpa Institute for citizenship. It is a qualitative research. Collect information from documents Primary data section Conduct interviews with key informants from a specific selection. the instrument for collecting data was interviews and group discussions Organize information with theoretical references. Analyze content and summarize descriptive research results. presenting teaching qualified to certify research results. The research results were found as follows;

1 Educational management in the context of the College of Fine Arts consists of Learning from the problem, Project-based teaching, Creative exchange of knowledge, and the freedom of learning according to the habits.

2 Student citizenship component is respect: has the following meanings - understand the principles of democracy - accept different opinions - Self and social responsibility - Volunteer - Respect individual rights and - Respect the law.

3 The appropriate teaching and learning Guidelines are: CHANGSIL teaching method.

Research findings is teaching management CH- A- N- G- SIL GUIDELINES. That comes with Ch: Character education, A: Activate, N: Nature teaches the nature of the learners, G: Gimmick has a point to remember, And SIL: Silapa is diverse according to the students' style.

Keywords: Citizenship; Study guidelines; Guidelines for teaching and learning

กิตติกรรมประกาศ

สัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ เกิดขึ้นได้จากความเมตตาของผู้บริหารสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ได้อนุเคราะห์จัดสรรทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สนับสนุนการทำวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารวิทยาลัยช่างศิลป ที่ได้ให้โอกาสและให้เวลาในการปฏิบัติการวิจัย เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของภาควิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมศักยภาพหลักสูตรและสร้างขวัญกำลังใจแก่คณาจารย์ในสังกัดได้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณท่านอาจารย์ ดร.กนกวรรณ เกียรติเสวี จากสถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ ดร.สุภิรัตน์ ศรีพุทธางกูร มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์และอาจารย์ ดร.วิกมล ดำด้วงโรม มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จังหวัดสมุทรปราการ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วงศ์ไพบูลย์ วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัติมา โฆษิตเกษม วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี อาจารย์ ดร.ธนพจน์ โพสมัคร วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาที่ให้ความกรุณาตรวจสอบ ประเมินและรับรองผลวิจัย รวมทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนางานวิจัยนี้ ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบคุณวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ให้มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม แบบ New normal ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้แบบใหม่ ๆ และบริหารจัดการอย่างสอดคล้องลงตัว นอกจากนั้นยังได้สร้างภูมิคุ้มกันแห่งยุคสมัยเพื่อรับมือวิกฤติการณ์ที่อาจกำเนิดขึ้นมาใหม่ในอนาคตอีกทางหนึ่งด้วย

ขอบคุณคณะผู้บริหารในภาควิชาศึกษาทั่วไป คณาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบการศึกษาในครั้งนี้ รวมทั้งบุคลากรวิทยาลัยช่างศิลปและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่สละเวลาและอุทิศกำลังแรงกายแรงใจช่วยเหลือให้งานวิจัยนี้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... (ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... (ข)
กิตติกรรมประกาศ ..... (ค)
สารบัญ ..... (ง)
สารบัญตาราง ..... (ฉ)
สารบัญภาพ ..... (ฉ)

บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย 4
1.5 นิยามศัพท์ 5
1.6 สมมุติฐานของการวิจัย 6
1.7 กรอบความคิดในการวิจัย 6

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7
2.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน 7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 37
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย 40
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง 61
2.5 แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 72
2.6 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับอุดมศึกษา 77
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 81

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา 91
3.1 ระเบียบวิธีวิจัยและพื้นที่ในการศึกษา 92
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 95
3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย 95

หน้า

3.4 การปฏิบัติการด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....96
3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย.....97
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....97
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....98
3.8 การรับรองและการนำเสนอผลการวิจัย.....99
3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย.....100

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....101
4.1 สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป.....101
4.2 องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป.....111
4.3 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา.....112

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....114
5.1 สรุปผลการวิจัย.....114
5.2 อภิปรายผล.....116
5.3 ข้อเสนอแนะ.....125

บรรณานุกรม.....127
ภาคผนวก.....135
ภาคผนวก ก หนังสือราชการ.....135
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง.....148
ภาคผนวก ค รายละเอียดรายวิชาและการบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้.....152

ประวัติย่อของผู้ศึกษา.....178

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

ตารางที่ 3.1 แผนปฏิบัติการวิจัย.....100

สารบัญภาพ

ภาพ **หน้า**

ภาพที่ 1.1 ภาพกรอบความคิดในการวิจัย.....6
ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงการวางเงื่อนไขการเรียนรู้แบบคลาสสิค.....29
ภาพที่ 2.2 ภาพตัวอย่างการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค.....30
ภาพที่ 2.3 ภาพผลของกรรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม.....32
ภาพที่ 4.1 ภาพเค้าโครงแนวทางสอนแบบช่างศิลป.....113
ภาพที่ 5.1 ภาพแนวทางจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป (CH-A-N-G-SIL GUIDELINES).....124

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อำนาจสูงสุดในการปกครองของประเทศไทยตามหลักการ ได้มีการเปลี่ยนถ่ายผู้รับผิดชอบการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชน ตั้งแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เพราะระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนธรรมดาทั่วไปได้มีโอกาสในการบริหารจัดการอำนาจการปกครองตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นระบอบการปกครองที่ฝืนหลักการตามธรรมชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนเจ้าของอำนาจการปกครองจะต้องมีคุณลักษณะความเป็นพลเมือง (Citizenship) เพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้ประสบความสำเร็จ โดยไม่ใช่เพียงแค่การเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนในประเทศจะต้องมีองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย เพราะในระบอบประชาธิปไตยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด มีสิทธิในการกำหนดชีวิตตนเองให้มีความแตกต่างหลากหลายกันได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหาเพื่อการอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตย เพราะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความหมายถึงสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ พึ่งตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพ โดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554)

คำว่า “พลเมือง” ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง ประชาชน, ราษฎร, ชาวประเทศ สำหรับความสำคัญในทางการเมืองการปกครอง คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองนั้น เป็นความคาดหวังของสังคมว่าจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคมและประเทศชาติได้ เพราะความเป็นพลเมืองมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ เคารพหลักความเสมอภาค เคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง เคารพกติกาและกฎหมาย และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2559) ซึ่งการจะทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองนั้น มีตัวอย่างจากต่างประเทศ คือการใช้ระบบการศึกษาเพื่อส่งเสริมและสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ให้ขึ้นมาส่งเสริมการปกครองระบอบ

ประชาธิปไตย เพราะความเป็นพลเมืองเป็นสภาวะทางสังคมของประชาชนในชาติ การส่งเสริมประชาชนให้มีบทบาทในการปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย และนำไปสู่การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองด้วยกระบวนการศึกษาในประเทศไทยจึงควรส่งเสริมได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2555)

ความสำคัญของการส่งเสริมประชาชนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของสถาบันทางการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาต่อการสร้างความเป็นพลเมือง ที่ปรากฏอยู่ในโอกาสต่างๆ อาทิ

“ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใช่ว่าจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการ และทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ และในฐานะที่จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปข้างหน้า การให้ความรู้หรือที่เรียกว่าการสอนนั้นต่างกับการอบรม การสอน คือ การให้ความรู้แก่ผู้เรียน ส่วนการอบรม เป็นการฝึกจิตใจของผู้เรียนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

วันที่ 15 ธันวาคม 2503

“การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งของมนุษย์ คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดา อันเป็นความรู้เบื้องต้น เมื่อเจริญเติบใหญ่ขึ้น ก็เป็นหน้าที่ของครูและอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับวิชาความรู้สูง และอบรมจิตใจให้พร้อมด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติสืบไป”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

วันที่ 13 ธันวาคม 2505

“...งาน ด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติ เพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้นขึ้น อยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่ จึงต้องจัดการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

วันที่ 12 ธันวาคม 2512

"การให้การศึกษาถือว่าเป็นการให้สิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นการหล่อหลอมวางรูปแบบให้แก่อนุชน ทั้งทางความรู้ความสามารถ ทั้งทางจิตวิญญาณ ผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาทุกตำแหน่งหน้าที่ จึงมีความรับผิดชอบอย่างยิ่งต่อชาติบ้านเมือง ในการสร้างพลเมืองที่ดี...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วันที่ 20 มิถุนายน 2520

“...การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้านสังคมและบ้านเมืองนั้น ก็จะมีพลเมืองมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด...”

ความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล

วันที่ 27 กรกฎาคม 2524

นอกจากนั้นระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประเทศไทยยังกำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมว่า จะต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคม การเมือง รวมทั้งการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ มีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติและสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดังกล่าวประกอบกับหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยช่างศิลป มีรายวิชาสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม (Citizenship and Social Responsibility) ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องลงทะเบียนเรียน โดยจุดมุ่งหมายรายวิชา คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความใจในความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง รู้จักบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม ได้รับแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่เป็นประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม ให้ความใส่ใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าใจในหลักการของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทย มีจิตอาสาและจิตสาธารณะ เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณค่าของสังคมไทย

และสังคมโลก ซึ่งความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้น หัวใจหลักที่สำคัญ คือ การอบรมและสั่งสอนความเป็นประชาธิปไตย ด้วยการฝึกผู้เรียนให้รู้จักเคารพผู้อื่น เคารพกฎ กติกา โดยเริ่มต้นที่ตัวเอง เพราะการสร้างความเป็นพลเมือง ไม่ใช่เป็นแค่เรื่องการสร้างความรู้ (Knowledge) แต่ต้องเป็นเรื่องของการฝึกปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง (Being) ด้วย (พรทิพย์ โล่ห์วีระจันทร์รัตนปรีดา, 2553)

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักศึกษา เพื่อส่งเสริมระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและจะได้เป็นส่วนสนับสนุนให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์เป็นพลังในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ จึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และเพื่อเผยแพร่สำหรับเป็นแนวทางให้หน่วยงานในสถาบันการศึกษาอื่นและองค์กรต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในบริบทของวิทยาลัยช่างศิลป

2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป

3) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ได้ทราบสภาพการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองนักศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป

2) ได้ทราบองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป

3) ได้แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และเผยแพร่ต่อสาธารณะทั่วไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาของวิทยาช่างศิลปในครั้งนี้ เน้นศึกษาเพื่ออธิบายและทำความเข้าใจสภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป ศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและนำเสนอแนวทางจัดการเรียน

การสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป โดยขอบเขตในการศึกษาด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในศึกษาวิจัยนี้ ครอบคลุมสาระสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป วิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลปและสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมความเป็นพลเมืองแก่นักศึกษา

2) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3) ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยนี้ คือ ดำเนินการในระหว่างปีการศึกษา 2563 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 ถึงเดือนพฤษภาคม 2564

4) ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

1.5 นิยามศัพท์

1) พลเมือง ในงานวิจัยนี้หมายถึง “บุคคลที่มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะทั่วไป มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้โดยปราศจากการครอบงำของผู้อื่น มีแนวความคิดและแนวปฏิบัติที่ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น”

2) ความเป็นพลเมือง ในงานวิจัยนี้หมายถึง “บุคคลที่มีคุณลักษณะการรับรู้และมีความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ของตนเองตามระเบียบกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง มีสถานภาพที่อาศัยอยู่ในประเทศ มีจารีตประเพณีหรือกฎหมายรองรับให้มีสิทธิหน้าที่แห่งความเป็นสมาชิกของประเทศและเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น รับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อสาธารณะ ต่อส่วนรวม มีจิตอาสาต่องานสาธารณะ ร่วมคิด ร่วมพัฒนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวม โดยมุ่งหวังให้ประเทศเกิดความเจริญก้าวหน้า เกิดความเสมอภาค เป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ตามวิถีประชาธิปไตย”

3) แนวทางการจัดการเรียนการสอน ในงานวิจัยนี้หมายถึง “กระบวนการจัดการเพื่อส่งเสริมให้ผู้สอน ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีบทบาทสำคัญในการร่วมกำหนดวิธีการเพื่อให้ถึงจุดหมาย

ของสาระการเรียนรู้ ด้วยการจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาทุกฝ่ายให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ด้วยศักยภาพที่มีและสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง”

1.6 สมมุติฐานของการวิจัย

กระบวนการค้นหาความรู้ ความจริงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ คือ เพื่อให้ทราบองค์ประกอบ สภาพการจัดการศึกษาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงไม่ได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัย แต่มุ่งเฉพาะศึกษาองค์ประกอบและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา โดยไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทดสอบสมมติฐานและนัยสำคัญทางสถิติ

1.7 กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ประโยชน์จากการทบทวนวรรณกรรม คือ ได้ทราบความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง นำมาจัดกรอบความคิดในการทำวิจัยนี้ โดยเลือกวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงกำหนดกรอบความคิดการวิจัยไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาเพียงกว้างๆ เท่านั้น ดังนี้

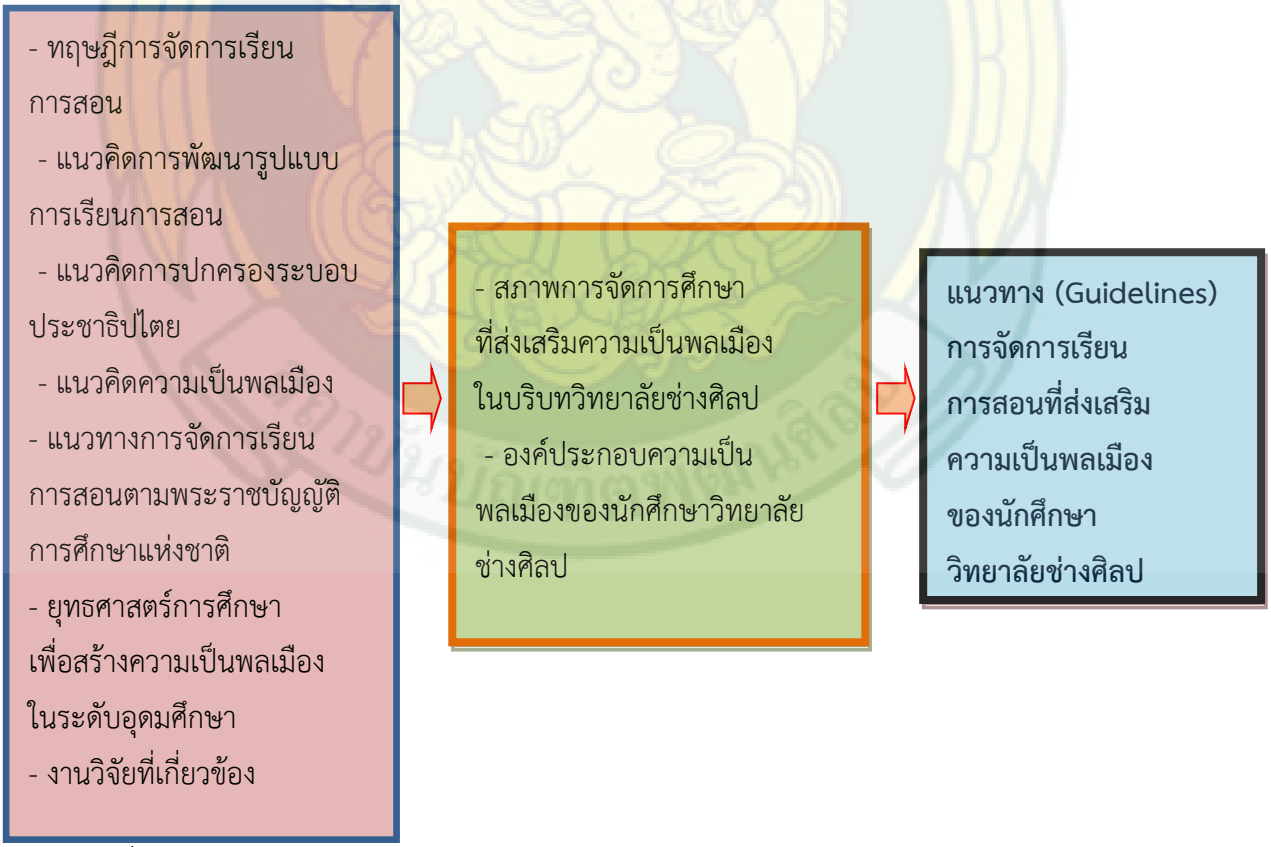

ภาพที่ 1.1 ภาพกรอบความคิดในการวิจัย

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้อธิบาย อ้างอิงและประกอบงานวิจัยนี้ มีรายละเอียดที่จะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

2.5 แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2.6 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับอุดมศึกษา

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ที่ได้ดำเนินการศึกษาทบทวนในครั้งนี้ มีรายละเอียดที่นำเสนอไว้ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายการจัดการเรียนการสอน

2.1.2 แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน

2.1.3 หลักการพัฒนาการเรียนการสอนที่สำคัญ

2.1.4 กลุ่มทฤษฎีและแนวคิดสำคัญที่ใช้เป็นกรอบศึกษาในงานวิจัย

2.1.1 ความหมายการจัดการเรียนการสอน

บุญชม ศรีสะอาด (2541) อธิบายว่า การเรียนการสอนมีความหมายหลากหลายนิยาม เช่น การถ่ายทอดความรู้ การฝึกผู้เรียนให้คิดแก้ปัญหาต่าง ๆ การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียน

เกิดการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การจัดสถานการณ์หรือการสร้างผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นลักษณะการดำเนินการของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดภาวะการเรียนรู้ โดยกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการ (process) ของสมอง เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การฟัง การอ่าน การเขียน การตอบคำถาม การเขียนโยงความสัมพันธ์ การเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดความรู้ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การประเมินผล ฯลฯ การจัดการของผู้สอนสามารถดำเนินการในรูปแบบของการบรรยาย การอธิบาย การสาธิต หรือการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง การให้อ่านเนื้อหาสาระ ให้อภิปราย ให้ทำแบบฝึกหัด หรือการให้ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ

สำหรับการจัดการเรียนการสอนในงานวิจัยนี้ เป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ตามหลักสูตรระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยช่างศิลป ที่เน้นศึกษาเนื้อหาสาระในรายวิชาภาควิชาศึกษาทั่วไป รายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักศึกษาตามระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

2.1.2 แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่ดีนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้สอนควรพัฒนาและจัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

2. การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต การสอนในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การเรียนแบบมีครูสอน ครูจะช่วยได้เพียงช่วงหนึ่งของชีวิตจะต้องเรียนด้วตนเอง

3. ผลของการเรียนรู้นั้น ผู้เรียนสามารถนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติจริงในชีวิตได้ ดังนั้นสิ่งที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง สร้างความรู้เอง และค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเน้นว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างแท้จริง

4. การเรียนรู้ที่ดีจะเกิดการปฏิบัติจริง ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์โดยผู้เรียนเอง คือ ผู้เรียนควรจะได้มีโอกาสสัมผัสของจริง สถานการณ์จำลอง การได้ทดลองทำ การได้ร่วมในกระบวนการกลุ่มจะทำให้ผู้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคมและการแก้ปัญหาของชีวิตได้อย่างมีสติและใช้ปัญญา

กล่าวคือการจัดการเรียนการสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (learner centered) ของการพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการและให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตนเองให้ เต็มศักยภาพโดยผู้สอนเป็นผู้จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทที่มีอยู่อย่างมากมายหลายสาขามีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน การจัดกิจกรรมการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น จะนำเอาทรัพยากรอันมีค่าของท้องถิ่นและภูมิปัญญาของท้องถิ่นชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ด้านอาชีพเกษตรกรรม ดนตรี วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักผูกพันกับท้องถิ่น รวมทั้งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพด้วย

6. การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ใช่อยู่ที่การสอนและระยะเวลาที่ยาวนาน แต่แก่นแท้ของการเรียนอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการที่จัดให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้ วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบและเทคนิควิธีที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับประเด็นแนวคิดพื้นฐานการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้สอนที่มุ่งพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียน โดยเน้นให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจและตามความถนัด มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ตรงกับความรู้และตามระดับความสามารถ (self-paced learning) หรือเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนและเลือกทำกิจกรรมในสิ่งที่ตรงกับสภาพปัญหาของตนเอง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้กับชีวิตของตนเองที่หลากหลาย ทั้งกระบวนการกลุ่มและกระบวนการศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน จึงเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ยอมรับความรู้ ความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก โดยผู้สอนเป็นผู้ร่วมวางแผน เป็นผู้ให้คำแนะนำในฐานะผู้มีความรู้และประสบการณ์มากกว่า แต่การวางแผนในการเรียนนั้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างสูงสุดตามลำดับขั้นตอน คือ ผู้สอนศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันวางแผนในเรื่องที่จะเรียน ผู้เรียนทำความเข้าใจจุดประสงค์ของการเรียนรู้ก่อนเริ่มกิจกรรมการสอนเสมอ ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันกำหนดเนื้อหา กิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนรวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยกิจกรรมที่จัดควรมีความหลากหลายเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองจากจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

2.1.3 หลักการพัฒนาการเรียนการสอนที่สำคัญ

การพัฒนาการเรียนการสอนในปัจจุบันมีการดำเนินการตามทฤษฎีและแนวคิดหลายแนวทาง ซึ่งในงานวิจัยนี้ นำเสนอตัวอย่างแนวทางที่สำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาไว้ 5 แนวทาง ประกอบด้วย 1. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนตามทฤษฎีเชิงระบบ (system approach) 2. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน (learner centered) 3. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนตามสภาพจริง (authentic learning) 4. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม (participatory learning) และ 5. แนวทางพื้นฐานของการเรียนการสอน 5 ทฤษฎี การอธิบายเนื้อหาและรายละเอียดแต่ละแนวทาง มีดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนตามทฤษฎีเชิงระบบ (system approach)

วิธีการตามทฤษฎีเชิงระบบ คือ วิธีการนำเอาองค์ประกอบหลายส่วน มารวมกันอย่างมีความสอดคล้องสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน จนเกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1) ปัจจัยหรือสิ่งนำเข้า (Input) ได้แก่ ความรู้และกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน

2) กระบวนการ (Process) ได้แก่ กระบวนการที่ผู้เรียนนำความรู้จาก Input ไปขยายผลหรือทดลองใช้กับชีวิตจริง

3) ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลสำเร็จขั้นสุดท้ายตามที่คาดหวังไว้ ผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการนำความรู้นั้นไปขยายผลหรือทดลองกับชีวิตจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ส่วนวิธีการพัฒนาการเรียนการสอนตามทฤษฎีเชิงระบบ มีกิจกรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยมีกิจกรรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน 8 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาปัญหาแท้ คือปัญหาที่มาจากเหตุ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดความต้องการที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ที่ปฏิบัติได้

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดหัวข้อเนื้อหาที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดกระบวนการเรียนการสอน เทคนิค สื่อและเวลาที่ครอบคลุม I-P-O

ขั้นตอนที่ 6 การตรวจสอบประสิทธิภาพเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติการสอน

ขั้นตอนที่ 8 การประเมินประสิทธิภาพการเรียนการสอน

2. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน (learner centered)

การพัฒนาการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนที่ตรงกับความรู้และตามระดับความสามารถ เปิดโอกาสให้ได้เลือกเรียนและทำกิจกรรมในสิ่งที่ตรงกับสภาพปัญหาของตนเองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้สอนร่วมวางแผน แนะนำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างสูงสุด รายละเอียดตามผลการศึกษาของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อุษณีย์ โพธิสุข (2542) อธิบายกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกลยุทธ์ในการสอนรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักการสำคัญ คือ

1) มีกิจกรรมหลากหลายที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การสอนต้องตอบสนองวิธีการทำงานของสมอง (whole brain approach) ที่แตกต่างกัน ลักษณะของจิตวิทยาที่ต่างกัน

2) การสอนที่เน้นการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง เช่น การคิดอย่างมีการวิเคราะห์โดยใช้หลักเหตุผล ตรรกะ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างอภิปัญญา ฯลฯ

3) การสอนแบบบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

4) ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนควรมีสิทธิในการกำหนดทิศทางในการเรียนรู้เสนอสิ่งที่อยากเรียนรู้

5) ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมกับสังคม และสังคม ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

6) การพัฒนาหลักสูตร การวางแผน การสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนรู้ที่สอดคล้องกัน

7) เน้นการสอนทั้งรูปแบบเรียนรู้โดยจิตใต้สำนึก (subconscious) และจิตสำนึก (conscious)

8) เวลาในการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นเวลาที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออก หรือทำกิจกรรม ครูลดบทบาทการควบคุมและการใช้เวลากับดูแลสั่งสอน

9) การสอนไม่จำเป็นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น

ทิศนา แขมมณี (2560) อธิบายว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับและมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542) นำเสนอแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้ แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบนี้ เป็นแนวคิดที่ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ผู้ที่ทำหน้าที่สอนจะต้องตระหนักเสมอในการจัดกิจกรรมพึงคำนึงเสมอว่าการจัดการเรียนการเรียนรู้แนวนี้จะต้องจัดอย่างไรองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง จึงจะเรียกได้ว่า “ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ” ไม่ใช่มีเพียงความคิด รูปแบบ แต่จะต้องมีทั้งความคิด รูปแบบและวิธีการทุกอย่างต้องเป็นรูปธรรมนำมาปฏิบัติจริงได้ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ขอนำแนวคิดพื้นฐาน มาให้ทราบ ดังนี้

1) ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตัวเอง ผู้เรียนคือผู้เรียนรู้ บทบาทของผู้สอนคือผู้สนับสนุน (supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (resource person) ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบตั้งแต่การเลือกและการวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ สิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)

3) การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามรถในเรื่องใหม่ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งบรรลุผลสำเร็จของงานที่เขาได้เริ่มด้วยตนเอง

4) สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีสัมพันธภาพที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงามการพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5) ครู คือ ผู้อำนวยความสะดวกและแหล่งความรู้ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้เจตคติและการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับก็ได้

6) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตัวเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนมีความมั่นใจในตัวเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7) การศึกษาคือการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึกก็จะได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้นั้น ผู้จัดการเรียนการสอนควรยึดหลักการต่าง ๆ ดังนี้

(1) หลักการมีส่วนร่วม ต้องถือว่าผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ นับตั้งแต่การวางแผน การเตรียมการ การหาข้อมูล การจัดการ การดำเนินการตลอดการประเมินผล

(2) หลักประชาธิปไตย การเรียนรู้ในแนวคิดนี้ ยึดหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ครูผู้สอนต้องเปิดใจตนเองให้กว้าง ให้มองเห็นถึงความสำคัญของผู้เรียน โดยให้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

(3) หลักกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข ต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างมีชีวิตชีวา มีความสุขสนุกสนานจากการเรียน ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน ให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเรียนแล้วไม่เครียด มีความสุขเมื่อได้เรียนจากวิธีนี้

(4) หลักการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ทุกกระบวนการเรียนรู้จะต้องให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่า เป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อชีวิตจริง สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

(5) หลักการสร้างองค์ความรู้เอง ต้องสร้างความรู้สึกใหม่ให้ผู้เรียน ว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ความรู้ต่าง ๆ จะเกิดขึ้นด้วยการกระทำเอง ปฏิบัติเอง ครูเป็นเพียงผู้คอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

ประเวศ วะสี (2543) อธิบายว่า ในการเรียนรู้นั้น การยึดผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพราะการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้งและจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรมและการทำงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้ครบทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางจิตหรืออารมณ์ ทางสังคมและทางสติปัญญา รวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2543) อธิบายว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งหลายหลักการที่สำคัญที่สุดคือ ต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจเอง ผู้เรียนจะต้องกำหนดเอง ตัดสินใจว่าเขาจะไปทางไหน ไปอย่างไร เพราะฉะนั้น ตรงนี้จึงเป็นที่มาของการเรียนรู้ที่เราเรียกว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกระบวนการทั้งหลายที่สำคัญที่สุด คือ ผู้สอนต้องรู้จักการจัดเงื่อนไขที่เหมาะสม

สุมณฑา พรหมบุญ (2543) ได้อธิบายความหมายของการจัดการเรียนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยได้อัญเชิญพระราชดำรัสตอนหนึ่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้ *“แนวโน้มการศึกษาในทศวรรษหน้าอีกอย่างหนึ่ง ที่มักจะได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวันคือ การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ใน 2-3 วันนี้ไปที่ไหนรู้ว่าเป็นอย่างไร ก็ต้องแต่งเอาเอง เข้าใจว่า วิธีการส่วนหนึ่งของการศึกษาที่นักเรียนหรือเด็กเป็นศูนย์กลางนี้ เป็นสิ่งที่สอนกันมานานแล้ว ตอนข้าพเจ้าเด็ก ๆ ก็เคยได้รับการศึกษาแบบนี้ คือ ครูเอาใจใส่ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ และการศึกษา 4 อย่าง คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา”*

สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ (2544) อธิบายว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ต้องเริ่มจากความต้องการและมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกขั้นตอน โดยเฉพาะในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ อย่าให้ผิดธรรมชาติของความเป็นจริงต้องเป็นไปตามชีวิตของผู้เรียน ให้ผู้เรียนร่วมกันเลือกสรรเพื่อให้เกิดความพอใจ โดยไม่จำกัดพื้นที่การเรียนรู้เพียงแค่ในห้องเรียน แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกแหล่งการเรียนที่หลากกหลายวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นวลจิตต์ เชาวกีรติพงศ์ (2558) ได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียนรู้ โดยพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สื่อและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และนักเรียนมีโอกาสนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น แต่จะมีวิธีการหรือเทคนิคที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ได้อย่างไร เพราะอาจมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอาจมีความเข้าใจว่า การให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง คือ การปล่อยให้ผู้เรียนเรียนรู้กันเองโดยที่ครูไม่ต้องมีบทบาทอะไร หรือใช้วิธีสั่งให้ผู้เรียนไปที่ห้องสมุด อ่านหนังสือกันเองแล้วเขียนรายงานมาส่งครู ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แม้ว่าการให้การเรียนรู้เกิดขึ้นที่ตัวผู้เรียนเป็นลักษณะที่ถูกต้องของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้เองนั้นเป็นเรื่องยาก ครูจึงต้องมีหน้าที่เตรียมจัดสถานการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ นำทางไปสู่การเรียนรู้ โดยไม่ใช้วิธีบอกความรู้โดยตรง หรือถ้าจะจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้โดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งข้อมูล ต้องสำรวจให้รู้ก่อนว่า ภายในห้องสมุดมีข้อมูลอะไรบ้าง อยู่ที่ใด การค้นหาจะสามารถทำได้อย่างไร แล้วจึงวางแผนสั่งการ ผู้เรียนต้องรู้เป้าหมายของการค้นหาจากคำสั่งที่ครูให้ รวมถึงการแนะแนวทางที่จะทำงานให้สำเร็จและในขณะที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ครูควรสังเกตการณ์อยู่ด้วย เพื่ออำนวยความสะดวก หรือเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ หรือปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำข้อมูลนั้น มาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมี 3 ประเด็น ประกอบด้วย

1) เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง

2) เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่น และ

3) เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ครูผู้สอน ดังนั้น ครูผู้สอนจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องความสำคัญ ความจำเป็น เพราะจะช่วยปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการเรียนการสอน เมื่อแนวคิดเปลี่ยนทำให้การกระทำเปลี่ยนตามไปด้วย ซึ่งการกระทำหรือบทบาทของครูผู้สอนเป็นประเด็นสำคัญหลายบทบาท ดังนี้

บทบาทผู้จัดการ มีเป้าหมายในการจัดการที่จะให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเอง จึงต้องมีข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนรอบด้าน เพื่อนำมาวิเคราะห์และจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ การวางแผนอำนวยความสะดวกและกำหนดบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะการเป็นตัวกลางที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียน การสร้างระบบและการสื่อสารกับผู้เรียนให้เกิดความชัดเจน การสร้างระบบควบคุม กำกับ ดูแลด้วยความเป็นธรรมและเป็นประชาธิปไตย

บทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ต้องมีบทบาทสำคัญ คือ การเตรียมการสอน การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อเชื่อมโยงกับการกำหนดเรื่องหรือเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ตลอดจนวัตถุประสงค์สำคัญ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน เตรียมแหล่งเรียนรู้ เตรียมห้องเรียน วางแผนการสอนให้ครอบคลุมองค์ประกอบ กำหนดเรื่อง กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดเนื้อหา กำหนดกิจกรรม กำหนดวิธีการประเมินและกำหนดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ส่วนในการสอนควรคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม จัดกิจกรรมหรือดูแลให้กิจกรรมดำเนินไปตามแผน สังเกต บันทึกพฤติกรรมผู้เรียนเพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความเหมาะสม ให้การเสริมแรง ให้ข้อมูลย้อนกลับ ให้ข้อสังเกตประเมินผลการเรียนตามที่กำหนดไว้

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นสิ่งที่ทำยากและทำให้ผู้สอนมีภาระงานมากขึ้น ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานนี้ได้ต้องมีความตั้งใจจริง มีความพยายาม ความอดทนและต้องทำงานตลอดเวลา แต่ถ้าจะพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว พบว่า ไม่ใช่ภาระงานที่นอกเหนือขอบเขตของความเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาบุคคล ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เต็มที่ตามแนวทาง

ที่ถูกต้อง ย่อมจะได้รับผลของความเหน็ดเหนื่อยที่คุ้มค่าในเบื้องต้น ได้ชื่นชมกับความเจริญงอกงามของศิษย์ดังคำกล่าวที่ว่า *“ความสำเร็จของศิษย์คือรางวัลชีวิตของครู”* และทางด้านวัตถุก็จะได้รับสิทธิประโยชน์อันพึงมีพึงได้อย่างสมน้ำสมเนื้อ ตามกลไกที่ระบุเป็นสาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 7 ที่ว่า ครูทั้งหลายที่มีความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน ย่อมจะมีความยินดีที่จะรับภาระอันหนัก แต่มีคุณค่านี้ไว้ด้วยความเต็มใจและมีความภาคภูมิใจในความเป็นครูอาชีพ มิใช่คนที่มีอาชีพเป็นครูและหาเลี้ยงชีวิตอยู่ไปวัน ๆ

ยาเบ็น เรืองจรูญศรี (2558) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวคิดที่มาจากจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องของการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ learning by doing ทฤษฎีนี้เป็นที่ยอมรับทั่วโลก ซึ่งรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับมาเป็นผู้เรียนและเปลี่ยนบทบาทจากครู มาเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลโดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ปรับบทบาทนี้ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนจุดการเรียน

ชนาธิป พรกุล (2545) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลองและการสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผนจัดการ ชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีความหมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำลี รักสุทธี (2544) นำเสนอว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตามมาตรา 22-24 โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมทางการศึกษา ลงมือปฏิบัติจริง ครูเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้บอกให้ความรู้อย่างเดียว มาเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวก คอยช่วยเหลือแนะนำ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียน

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544) นำเสนอว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนและการประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิต ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2542) อธิบายว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉง

เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เป็นวิธีการที่ให้อำนาจตัดสินใจหลายอย่างแก่ผู้เรียน อันจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) นำเสนอว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนรวมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเองและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นท้าทาย ให้กำลังใจและช่วยแก้ปัญหา ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีที่มาจากแนวคิดทางการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ Learning by Doing (Dewey, 1963) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับทั่วโลก การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบตินี้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการเป็นผู้รับ มาเป็นผู้เรียนและเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้ มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้ เป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ว่า อยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าอยู่ที่ผู้สอน ดังนั้น ผู้เรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เพราะบทบาทในการเรียนรู้ส่วนใหญ่อยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ หลังจากแนวคิดนี้เกิดขึ้น ได้มีผู้พัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นจำนวนมาก ซึ่งสนับสนุนแนวคิดพื้นฐานของ Dewey โดยแนวคิดใหม่ได้ช่วยส่งเสริมแนวคิดหลักของ Dewey ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเป็นรูปธรรมชัดเจน น่าสนใจในเชิงลึก เชิงกว้างหลากหลายและได้ผลมากยิ่งขึ้น

สรุปการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียนรู้ โดยพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สื่อและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และนักเรียนมีโอกาสนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น โดยหลักการนี้มาจากแนวคิดของ John Dewey ซึ่งเป็นต้นคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ (learning by doing) เป็นรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้รับ” มาเป็น “ผู้เรียน” และบทบาทของ “ครู” เป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลมาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” ซึ่งเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่นและเทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน บทบาทหรือการกระทำ

ของผู้สอน ก็มีประเด็นสำคัญที่ต้องเปลี่ยนไปคือ บทบาทในฐานะผู้จัดการ ที่ต้องกำหนดเป้าหมายให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเองและบทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ

3. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนตามสภาพจริง (authentic learning)

การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษใหม่ ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการเสริมสร้างให้มนุษย์สามารถสร้างความรู้ความสามารถและปัญญาด้วยตนเอง โดยผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ร่วมกันวางแผนการเรียน สิ่งที่เรียนมาจากความต้องการของผู้เรียนเอง การจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าว จะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและตอบสนองชีวิตจริงได้ เป็นลักษณะของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยคำนึงชีวิตและองค์ความรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายรอบตัว ซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

1) เรียนโดยการปฏิบัติจริง สามารถโยงไปสู่สถานการณ์ใหม่ได้ดีกว่าการเรียนรู้โดยการนำความรู้ที่เรียนแบบทั่วไป

2) ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและการปฏิบัติอย่างมีความหมายต่อผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนได้คิดงานเองและปฏิบัติเองตามความคิดของเขา ย่อมทำให้เกิดความมุ่งมั่นและทำให้เสร็จเพื่อที่จะได้เห็นผลแห่งการคิดของตนเอง

3) เน้นให้ผู้เรียนอยากคิด อยากทดลองปฏิบัติการกำหนดปัญหาที่ท้าทายยั่วยุและเป็นไปได้ในชีวิตจริงนอกจากมีความหมายต่อผู้เรียนแล้ว ยังทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายอยากคิดอยากทำให้สำเร็จ

4) เน้นให้ผู้เรียนอยากคิดและปฏิบัติด้วยแนวทางของตนเอง แนวคิดที่เน้นชีวิตจริงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยวิธีของตนเอง ปฏิบัติในสิ่งที่ตนชอบ ดังนั้นการกำหนดงานควรเปิดกว้างให้ผู้เรียนได้มีอิสระในการคิด ไม่ควรเป็นงานที่ทำตามคำสั่งเฉพาะ จะไม่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

5) ส่งเสริมให้นำความรู้จากหลายเนื้อหาวิชาประยุกต์ใช้ให้เป็นธรรมชาติของชีวิตจริง

6) การเรียนการสอนและการประเมินผลเกิดขึ้นพร้อมกัน

4. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม (participatory learning)

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาจากความเชื่อที่ว่าการเรียนของคนเราเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยมีครูเป็นผู้ช่วยจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าถ่ายทอดจากครูสู่ผู้เรียน ดังนั้นกระบวนการสร้างความรู้จึงต้องอ้างอิงประสบการณ์ผู้เรียนเป็นการเรียนที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ (learning is doing) อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การกระทำใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ในลักษณะนี้ จึงย้ำถึงลักษณะทางสังคมของการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเองและระหว่างผู้เรียนกับครูทำให้เกิด

การขยายผลของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่มากไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้ การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ให้ความรักความอบอุ่น ไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างครูกับผู้เรียน เป็นบรรยากาศที่เสริมสร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคน บรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นการกระตุ้นให้ทุกคนอยากรู้อยากเห็น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองตามสภาพจริง อันมีผลต่อการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) กิจกรรมการเรียนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2) การเรียน คือ กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน (active learning)

3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างครูกับผู้เรียน

4) ปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการขยายผลเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง

5) ใช้การสื่อสารหลายทาง ทั้งด้านการพูดและการเขียน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้

5. แนวทางพื้นฐานของการเรียนการสอน 5 ทฤษฎี

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้นำเสนอว่า การเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบัน ต้องมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการอันหลากหลาย และเกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ เพราะผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้และเรียนรู้ตลอดเวลา ทั้งการรู้จักใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดกระบวนการเรียนการสอนของประเทศไทยยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะมองกว้าง มองไกล ใฝ่รู้ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จึงนำเสนอหลักการแนวทางพื้นฐานการเรียนการสอนไว้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

1) แนวทางการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

กิติยวดี บุญซื่อและคณะ (2540) อธิบายแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข คือ การให้โรงเรียนเป็นแหล่งค้นพบสิ่งมหัศจรรย์ด้วยตัวเองของเด็กเอง ลักษณะการจัดการเรียนรู้ มีสภาพผ่อนคลาย มีอิสระและยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้อย่างมีความสุขมี 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่า เป็นมนุษย์ที่มีหัวใจและสมอง 2) ครูมีความเมตา จริงใจและอ่อนโยนต่อเด็กทุกคน

โดยทั่วถึง 3) เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกเวลา 4) เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ 5) บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจและ 6) สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

กระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย 1) บทเรียนควรเริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปหายาก คำนึงถึงวุฒิภาวะและความสามารถในการยอมรับของเด็กแต่ละช่วงวัย ที่มีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชาและขยายวงไปสู่ความรู้แขนงอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิตและโลกรอบตัว 2) วิธีการเรียนสนุกไม่น่าเบื่อและตอบสนองความสนใจของนักเรียน การนำเสนอเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ยัดเยียดหรือกดดัน เนื้อหาที่เรียนไม่มากเกินไปจนเด็กเหนื่อยล้าหรือหมดความสนใจ 3) ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดในแนวต่าง ๆ ของเด็ก รวมทั้งกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์จากการประมวลข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีระบบระเบียบ 4) แนวการเรียนรู้ต้องมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสความงามและความเป็นไปของสรรพสิ่งรอบตัว บทเรียนต้องไม่จำกัดสถานที่ หรือเวลาและทุกคนมีสิทธิ์เรียนรู้เท่าเทียมกัน 5) มีกิจกรรมหลากหลาย สนุก ชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อบทเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ภาษาที่ใช้ในการจูงใจเด็กนุ่มนวล ให้กำลังใจและเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ 6) สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน คือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ชัด (learn to know) เรียนจนได้ (learn to do) และเรียนเพื่อจะเป็น (learn to be) และ 7) การประเมินผล มุ่งเน้นพัฒนาการของเด็ก โดยรวมมากกว่าจะพิจารณาผลการทดสอบทางวิชาการและเปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินตนเองด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สุมณฑา พรหมบุญและคณะ (2540) อธิบายแนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในกิจกรรม เอาใจเข้าไปร่วมหรือร่วมใจด้วย ใจต้องไปจดจ่อ ในสิ่งที่เขาเรียนและการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้นั้น ไม่ได้เน้นเฉพาะผู้เรียนกับครูเท่านั้น ผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นในชุมชน สังคม พ่อแม่ เพื่อนและคนด้อยโอกาส ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งการเรียนรู้แบบส่วนรวมจะช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การแสวงหาความรู้ การคิดการจัดการความรู้ การแสดงออก การสร้างความรู้ใหม่และการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน “เก่ง ดี มีความสุข” โดยได้เสนอเป็น 3 แนวคิด ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม (group process/group activity/group dynamic) การเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะต้องมีแรงจูงใจร่วมกันในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยที่แต่ละคนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อกันและกัน หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่ม คือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนรู้จากกลุ่มมากที่สุด ผู้เรียน ได้ค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวเอง โดยครูเป็นผู้จัดกระบวนการให้แก่ ผู้เรียน แสวงหาคำตอบ เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่ม ได้แก่ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง การอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

2. การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (cooperative learning) การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจเป็นวิธีการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ (multidisciplinary team) ซึ่งจะมีนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ นักแนะแนว ครูและผู้ปกครองทุกคน รวมทั้งผู้บริหารด้วย หลักการของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจจะจัดกลุ่มผู้เรียนให้คละกัน ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนนำศักยภาพของตน มาเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม โดยช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์ทางบวก ไว้วางใจกันและยอมรับในบทบาทผลงานของเพื่อน เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ ได้แก่ การเล่าเรื่องรอบวงกลม มุมสนทนา คู่ตรวจสอบ คู่คิด เป็นต้น

3. การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (constructivism) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องแสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจขึ้นด้วยตัวเอง ความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ ๆ แล้วนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงตรวจสอบกับสิ่งใหม่ ๆ

2) แนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

การพัฒนากระบวนการคิด คือ การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงให้เกิดขึ้น โดยอาศัยทักษะการคิดขั้นพื้นฐานและในขั้นกลาง การคิดต้องเป็นไปตามลำดับขั้น มีกระบวนการที่ชัดเจน กระบวนการคิดที่สำคัญและจำเป็นที่เลือกมาใช้ คือ กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งหากทำได้ก็จะสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ การริเริ่มสร้างสรรค์ การปฏิบัติการสร้างและการผลิตสื่อ รวมทั้งการนำไปศึกษาวิจัยต่อไป ในการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเลือกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นมิติของการคิดมี 6 ด้าน คือ

1. มิติด้านข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อมและข้อมูลวิชาการ

2. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด คุณภาพของการคิดส่วนหนึ่งต้องอาศัยคุณสมบัติส่วนตัวบางประการ เช่น คนที่ใจกว้าง ใฝ่รู้ เอื้ออำนวยให้การคิดเป็นไปอย่างกว้างขวางขึ้น รับฟังมากขึ้น จะทำให้ได้รับข้อมูล มีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้หรือคำตอบ

3. มิติด้านกระบวนการคิดจะต้องมีทักษะการคิดพื้นฐาน (basic skill) ยังมีทักษะที่เป็นระดับแกนสำคัญ (core thinking skill) และระดับสูงขึ้น (higher order)

4. มิติด้านลักษณะการคิด กระบวนการคิดที่ได้เลือกว่ามีความสำคัญและสมควรนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติมี 8 ประการ ได้แก่ การลองคิด คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดกว้าง คิดไกล คิดลึกซึ้งและคิดอย่างมีเหตุผล

5. มิติด้านกระบวนการคิดกระบวนการอื่น เช่น กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดตัดสินใจ กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกระบวนการวิจัย เป็นต้น

6. มิติด้านการควบคุมและประเมินการคิดของตน การรู้ตัวถึงความคิดของตนเองในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการประเมินการคิดของตนและใช้ความรู้นั้น ในการควบคุมหรือปรับการกระทำของตนเอง การคิดลักษณะนี้เรียกว่า การคิดอย่างมียุทธศาสตร์ (strategic thinking) โดยในการประยุกต์ใช้มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบสำเร็จรูป คือ สามารถนำโปรแกรมสำเร็จที่มีผู้สร้างไว้แล้วไปใช้ได้เลย แต่ก็มีข้อจำกัดบ้าง

2) รูปแบบหรือกระบวนการสอนที่มีผู้พัฒนาขึ้น ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งครูสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านเนื้อหาสาระและการคิดไปพร้อมกัน

3. การสอดแทรกบูรณาการในการสอนปกติ จุดนี้เน้นให้เกิดความเข้าใจว่าทักษะการคิดแต่ละด้านคืออะไร มีองค์ประกอบสำคัญคืออะไร พฤติกรรมอะไรที่บ่งบอกถึงทักษะแต่ละด้าน

ทิศนา แขมมณีและคณะ (2560) ได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดว่า เรื่องที่มีการศึกษากันมากที่สุด เป้นเรื่องเกี่ยวกับการคิดโดยตรง ได้แก่ (critical thinking, creative thinking, problem solving และ decision making) ซึ่งจำแนกออกเป็นกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. ทักษะการคิด (thinking skill) เป็นคำที่แสดงออกถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่ต้องใช้ความคิด การเปรียบเทียบ การสังเกต การจำแนกและการจัดหมวดหมู่

2. ลักษณะการคิด เป็นคำที่แสดงลักษณะของการคิด เช่น คิดถูก คิดกว้าง คิดคล่อง คิดรอบคอบ ซึ่งไม่ได้แสดงออกถึงพฤติกรรมหรือการกระทำโดยตรง

3. กระบวนการคิด เป็นการคิดรอบด้าน คิดให้ลึกซึ้งถึงแก่น หรือสาเหตุที่มาของการคิด อาจจะต้องคิดไกล เพื่อพิจารณาถึงผลที่จะตามมาและอาจจะต้องมีการประเมินตัดสินคุณค่า เป็นต้น

(3) ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism Theory)

บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์ (2552) ได้อธิบายทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism Theory) ว่า เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้นักการศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจว่า คนเราเรียนรู้อย่างไรและการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทฤษฎีนี้อธิบายว่า เมื่อบุคคลแต่ละคน ได้รับประสบการณ์จะสร้างกฎเกณฑ์และรูปแบบของการคิดและเข้าใจที่สอดคล้องรับกันได้กับประสบการณ์ของตนเอง การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการของการปรับรูปแบบโครงสร้างความรู้ ความคิด ให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่ในแต่ละบุคคล นักวิชาการด้านการศึกษา แบ่งทฤษฎีการสร้างความรู้เป็นหัวข้อตาม Cognitive Constructivism ของ Piaget และ Social Constructivism ของ Vygotsky โดยในการจัดการเรียนการสอนตามแนวการสร้างความรู้ของ Piaget นั้นหมายถึง การสร้างสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดโครงสร้างความรู้ ความคิดใหม่ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งงแวดลอมรอบตัว ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนำข้อมูลและสารสนเทศที่ได้รับ มาเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและประสบการณ์เดิม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการซึมซับข้อมูลและสารสนเทศที่ได้รับใหม่เข้ากับความรู้เดิม เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้ความคิดเดิม เกิดเป็นโครงสร้างความรู้ความคิดใหม่ขึ้น เรียกว่า ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เอง ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอน หรือผู้เรียนกับสื่อ เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นสิ่งท้าทายผู้ที่ต้องการปฏิรูปการเรียนรู้ สถานการณ์ที่นิยมนำมาใช้ คือ การให้นักเรียนแก้ปัญหาซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะไม่สมดุล การพยายามแก้ปัญหาทำให้ผู้เรียนพยายามค้นคว้าแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ที่จะช่วยคลี่คลายปัญหา หรือหาคำตอบนั้นได้ นำไปสู่การต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว การจัดการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ Piaget นี้ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหาการเรียนรู้ด้วยโครงงาน เป็นต้น

4) แนวทางการเรียนรู้เพื่อสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยศิลปะ ดนตรี กีฬา

สุกรี เจริญสุขและคณะ (2540) ได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย รวบรวมทฤษฎีแนวคิดการเรียนวิชาศิลปะดนตรี กีฬา วิชาทั้ง 3 เป็นวิชาทักษะช่วยให้เกิดสุนทรียภาพร่วมกันและหัวใจของวิชาทั้ง 3 คือ สะอาดกาย เจริญวัย สะอาดใจ เจริญสุข โดยวิชาเหล่านี้ สามารถสร้างความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา ให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีจริยธรรม การเรียนรู้ ศิลปะ ดนตรีและกีฬา เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทุกด้านได้แก่ ด้านร่างกาย มีสุขภาพสมบูรณ์ ด้านจิตใจและอารมณ์ มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส ด้านสติปัญญา มีทักษะทางศิลปะ ทักษะในการเล่นดนตรีและเล่นกีฬาเป็น ด้านสังคม มีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ด้านจริยธรรม ประพฤติดี ประพฤติชอบ ซึ่งวิชาทั้ง 3 วิชานี้ มีธรรมชาติที่เหมือนกันจึงมีทฤษฎีการเรียนรู้เป็นแนวคิด 3 ส่วนร่วมกัน คือ

1. ทฤษฎีความเหมือน เรียนรู้สุนทรียภาพ โดยการเลียนแบบและการทำซ้ำ

2. ทฤษฎีความแตกต่าง เรียนรู้สุนทรียภาพ โดยการแสวงหาความแตกต่าง เป็นความต้องการสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวาให้ทันกับเหตุการณ์ ที่เรียกว่า แหกคอกและทางเทวดา

3. ทฤษฎีความเป็นฉัน เรียนรู้สุนทรียภาพ โดยแสวงหาตัวเองอวดความเป็นฉันและในความเป็นฉัน คือ รากเง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะ ดนตรี กีฬาของผู้เรียนนั้น สามารถจัดได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1) การเลียนแบบ เป็นกระบวนการที่เด็กจะต้องได้ยินเสียงดนตรี ได้เห็นและได้สัมผัสแล้วอาศัยการเลียนแบบ เพื่อที่จะลอกเลียนให้เหมือนแบบ

2) การทำซ้ำ เป็นการย้ำทักษะ เพื่อให้เกิดความแม่นยำ ชำนาญ สามารถควบคุมกำกับและจัดการได้อย่ามีประสิทธิภาพ ควรให้ผู้เรียนทำซ้ำ ให้ท่องจนขึ้นใจ

3) การแหกคอก เกิดจากการทำซ้ำจนขึ้นใจแล้ว ซ้ำจนเกิดความเบื่อหน่าย จำเจ มีความรู้สึกที่ต้องการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงมีความคงเดิมไว้เป็นบางส่วนและบางส่วนที่แสดงออกความเป็นตัวของตัวเอง

4) ทางเทวดา เป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ส่งเสริมให้มีทักษะที่สมบูรณ์ มีความถูกต้องและแม่นยำ มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถปฏิบัติได้ทันทีโดยไม่ต้องคิดและสามารถคิดออกมาได้เรื่อย ๆ โดยไม่ซ้ำกัน

5) ความเป็นฉัน คือ การเรียนรู้จนแตกฉาน สามารถสร้างงานที่มีลักษณะพิเศษของตัวเองยากที่บุคคลอื่นจะลอกเลียนแบบได้ ในขณะเดียวกัน งานนั้นมีกลิ่นอายวิญญาณทางวัฒนธรรมไทย ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยการฝึกฝนกาย วาจา ใจ

อำไพ สุจริตกุลและคณะ (2540) อธิบายแนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยประกอบด้วยการฝึกฝน กาย วาจา ใจ ดังนี้

1. การฝึกกาย ให้ฝึกโดยยึดคุณธรรมของมนุษย์ ประกอบด้วย ฝึกสติปัฏฐาน 4 ฝึกความมีสติ ประกอบด้วย ฝึกอิริยาบถใหญ่ อิริยาบถย่อย ฝึกสติภาวนา เจริญสติ เพื่อพัฒนาปัญญาและฝึกวิปัสนากรรมฐานเพื่อให้รู้จักกำหนดอิริยาบถของมนุษย์ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ขึ้นมาถึงขั้นบุคลิกภาพที่ดีของมนุษย์

2. การฝึกวาจา เน้นการฝึกให้เป็น ผู้มีสัจวาจา มีมธุรสวาทีและใช้วจีประโยชน์ ประกอบด้วย การฝึกอิริยาบถต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การฝึกสมาธิภาวนา

3. การฝึกใจ เพื่อพัฒนาจิตตามหลักพุทธศาสนา คือ การฝึกจิตใจให้มีคุณภาพที่ดีงาม มีเมตตา กรุณา กตัญญู กตเวที ฝึกจิตใจให้มีความสามารถ คือ ใจสามารถมีสติสมาธิ อดทน ขยัน และฝึกจิตใจให้มีสุขภาพดี คือ ใจดี ร่าเริง เบิกบาน ชื่นชม ปลอดโปร่ง สงบ คลายเครียด

5) แนวทางที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบโมเดลซิปปา (CIPPA model)

ทิศนา แขมมณี (2560) ได้กล่าวถึง แนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบโมเดลซิปปา ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

Construct หมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวความคิดของ Constructivism กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและการเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

Interaction หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล แหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

Physical Participation หมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย

Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น ซึ่งในการเรียนรู้กระบวนการ เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ เพราะการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญาอีกด้านหนึ่ง

Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอนเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ จะทำให้ผู้เรียนขาดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การจัดกิจกรรมที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน แล้วแต่ลักษณะของสาระและกิจกรรมที่จัดให้

การที่ผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ได้ผลดีสูงสุดนั้น ก่อนอื่นต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ศูนย์กลาง คืออะไร หรือเป็นอย่างไร การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คงไม่ได้หมายถึงการจัดให้ผู้เรียนไปนั่งเรียนรวมกันอยู่กลางห้อง เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของห้องเรียน ข้อความที่ว่า ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ (center of attention) หรือ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญและบทบาทในที่นี้ คงไม่ได้หมายถึงบทบาทอื่นใดนอกจากบทบาทในการเรียนรู้ ซึ่งถ้าจะทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต้องถามต่อไปว่าจะดูได้ตรงไหนว่าผู้เรียนมีบทบาทสำคัญ คำตอบคือ ต้องดูตรงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หากผู้เรียนมีส่วนร่วม (participation) ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมาก ผู้เรียนก็จะมีบทบาทในการเรียนรู้มากและก็จะเกิดการเรียนรู้ที่ดีตามมาด้วย

แนวคิดจะมีความชัดเจนขึ้น หากครูต้องการจะจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมาก ๆ โดยการมีส่วนร่วมไม่ได้มีความหมายเพียงว่า ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมมาก ๆ หรือคำนึงถึงปริมาณเท่านั้น เพราะการมีส่วนร่วมมาจากคำว่า active participation หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ตื่นตัว ตื่นใจ หรือมีใจจดจ่อ ผูกพันกับสิ่งที่ทำ ไม่ใช่เพียงทำไปให้เสร็จภารกิจเท่านั้น การที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม กิจกรรมต้องมีลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่าง active คือ ช่วยให้รู้สึกมีความกระตือรือร้นตื่นตัว มีความจดจ่อ ผูกพันกับสิ่งที่ทำ ที่ผ่านมาการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนที่มีกิจกรรมหลากหลาย โดยไม่ได้คิดว่ากิจกรรมจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ได้ดีเพียงใดและกิจกรรมนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด โดยปกติมักพบว่าผู้เรียนอาจได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมาก สุดท้ายแล้วครูก็บรรยายสรุปให้ความรู้แก่ผู้เรียนตามที่ครูต้องการเหมือนเดิม ผู้เรียนไม่ได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์จากกิจกรรมที่ได้ทำไป จึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่ว่างเปล่าในแง่ของการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

เพื่อให้มีแนวทางในการออกแบบ (design) กิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างผูกพัน จนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ แนวทางออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่มีความพร้อมในการรับรู้ แม้จะมีการให้ความรู้ที่ดี ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้เห็นได้จากเหตุการณ์ที่พบเสมอ คือ หากผู้เรียนต้องนั่งนาน ๆ อาจหลับหรือคิดไปเรื่องอื่น ๆ การเคลื่อนไหวทางกายมีส่วนช่วยให้ประสาทการรับรู้ตื่นตัวพร้อมที่จะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา หรือเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ซึ่งกิจกรรมจะมีลักษณะดังกล่าวต้องมีเรื่องให้ผู้เรียนคิด โดยต้องไม่ง่ายและไม่ยากเกินไปสำหรับผู้เรียน เพราะถ้าง่ายเกินไปผู้เรียนก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิด แต่ถ้ายากเกินไป ผู้เรียนก็เกิดความท้อถอยที่จะคิด ดังนั้นครูจะต้องหาประเด็นการคิดที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดหรือลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคม (social participation) คือเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์โดยทั่วไปจะต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม ซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ด้วย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจึงควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotional participation) คือเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน ช่วยให้การเรียนรู้เกิดความหมายต่อตนเอง กิจกรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน จะต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนหรือใกล้ตัวผู้เรียนโดยตรง

2.1.4 ทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน

1. ทฤษฎีการเรียนรู้

เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2546) ได้อธิบายทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค (Classical Conditioning) ว่า ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักสรีรศาสตร์ชาวรัสเซีย อีวาน พาฟลอฟ (Evan P. Pavlov) เริ่มต้นจากการค้นพบโดยบังเอิญ ขณะกำลังศึกษาพฤติกรรมปฏิกิริยาสะท้อนในกระบวนการย่อยอาหาร โดยใช้สุนัขในการทดลองพบว่ าสุนัขที่ใช้ทดลองมีน้ำลายไหลเมื่อได้ยินเสียงฝีเท้าของผู้เท้าของผู้ทดลองก่อนการให้อาหาร จึงได้ทำการทดลอง เพื่อศึกษาที่มาของพฤติกรรมแบบนี้ แล้วพัฒนามาเป็นทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายการเรียนรู้ที่เป็นพฤติกรรมปฏิกิริยาสะท้อน หรือเป็นพฤติกรรมที่อยู่นอกอำนาจจิตใจ ซึ่งเราไม่ได้จงใจกระทำ รายละเอียดของทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสลิค ประกอบด้วย

1. องค์ประกอบของการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค การวางเงื่อนไขปฏิกิริยาสะท้อนประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1) สิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข (Unconditioned Stimulus หรือ US) เป็นสิ่งเร้าที่สามารถกระตุ้นให้อินทรีย์เกิดการตอบสนองโดยอัตโนมัติตามธรรมชาติ

2) การตอบสนองที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข (Unconditioned Response หรือ UR) เป็นการตอบสนองโดยอัตโนมัติ ที่เกิดจากการกระตุ้นของสิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข

3) สิ่งเร้าที่เป็นกลาง (Neutral Stimulus หรือ NS) เป็นสิ่งเร้า ซึ่งโดยตัวมันเองตามธรรมชาติแล้ว ไม่สามารถกระตุ้นให้อินทรีย์เกิดการตอบสนองโดยอัตโนมัติได้

4) สิ่งเร้าที่ถูกวางเงื่อนไข (Conditioned Stimulus หรือ CS) เป็นสิ่งเร้า ซึ่งโดยตัวมันเองตามธรรมชาติแล้ว ไม่สามารถกระตุ้นให้อินทรีย์เกิดการตอบสนองโดยอัตโนมัติได้ แต่หลังจากการวางเงื่อนไขแล้วสิ่งเร้านี้ สามารถกระตุ้นให้อินทรีย์เกิดปฏิกิริยาการตอบสนองแบบอัตโนมัติได้ หรืออาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า คือ สิ่งเร้าที่เป็นกลางภายหลังจากที่ถูกวางเงื่อนไขแล้ว

5) การตอบสนองที่ถูกวางเงื่อนไข (Conditioned Response หรือ CR) เป็นพฤติกรรมปฏิกิริยาสะท้อน ที่ตอบสนองแบบอัตโนมัติ อันเกิดจากการวางเงื่อนไขให้เกิดคู่กันระหว่างสิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไขและสิ่งเร้าที่ต้องวางเงื่อนไข

2. หลักการวางเงื่อนไขการเรียนรู้แบบคลาสสิค ทำได้โดยการเสนอสิ่งเร้าที่เป็นกลาง (NS) คู่กับสิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข (UCS) จนกระทั่งสิ่งเร้าที่เคยเป็นกลาง (NS) สามารถกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองในลักษณะที่เป็นปฏิกิริยาสะท้อนได้ แสดงว่าได้เกิดการเรียนรู้แล้ว ซึ่งขั้นตอนนี้

เรียกสิ่งเร้าที่เคยเป็นกลางว่า เป็นสิ่งเร้าที่ถูกวางเงื่อนไข (CS) และจากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้แบบคลาสสิคที่มีประสิทธิภาพ ต้องเสนอโดยให้ NS ปรากฏก่อน US รายละเอียดตามภาพที่ 2.1 นี้

US ----------> UR

NS – US ----------> UR – CR

CS ----------> CR

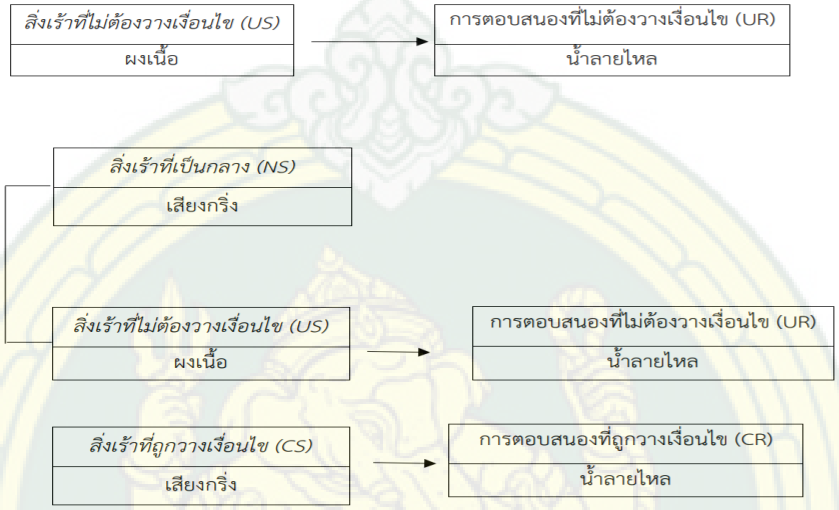

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดง การวางเงื่อนไขการเรียนรู้แบบคลาสสิค

ที่มา : เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2546)

1) การหยุดยั้ง (Extinction) การเรียนรู้เงื่อนไขแบบคลาสสิคอาจลบเลือนได้ ถ้าสิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไขไม่ได้เกิดคู่กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเป็นเวลานาน เรียกว่า เกิดการหยุดยั้ง ซึ่งหมายถึง การลดลงของพฤติกรรมที่ถูกวางเงื่อนไข หลังจากที่เกิดการเรียนรู้แล้วจนยุติลงในที่สุด เป็นผลมาจากการที่มีเพียงสิ่งเร้าที่ถูกวางเงื่อนไขเกิดขึ้นอย่างเดียวซ้ำกันหลายครั้ง โดยไม่มีสิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไขตามมา

2) การกลับคืนสู่สภาพเดิม (Spontaneous Recovery) การเรียนรู้เงื่อนไขแบบคลาสสิคที่ลบเลือนไป อาจกลับคืนมาได้เรียกว่า การกลับคืนสู่สภาพเดิม หมายถึง การที่พฤติกรรมที่ได้หยุดยั้งไปแล้วระยะหนึ่ง กลับมาปรากฏใหม่อีก เมื่อมีสิ่งเร้าที่ต้องวางเงื่อนไขมากระตุ้นโดยไม่มีการฝึกซ้ำ

3) การแผ่ขยาย (Generalization) และการแยกแยะ (Discrimination) การแผ่ขยาย หมายถึง การที่อินทรีย์มีการตอบสนองแบบเดียวกัน ต่อสิ่งเร้าที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขแต่ยังไม่เคยนำมาวางเงื่อนไข เช่น กลัวแมวดำ กลัวสุนัขสีดำ เป็นต้น

4) การแยกแยะ (Discrimination) หมายถึง การที่อินทรีย์เลือกตอบสนองเฉพาะสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเท่านั้น การเรียนรู้การแยกแยะมีความสำคัญมากในชีวิตประจำวัน เช่น ทำให้แยกแยะได้ว่าเห็ดชนิดใดมีพิศหรือไม่มีพิษ เสียงสัญญาณแบบใด เป็นสัญญาณรถดับเพลิง หรือเสียงสัญญาณแบบใดเป็นของรถขอทาง เป็นต้น

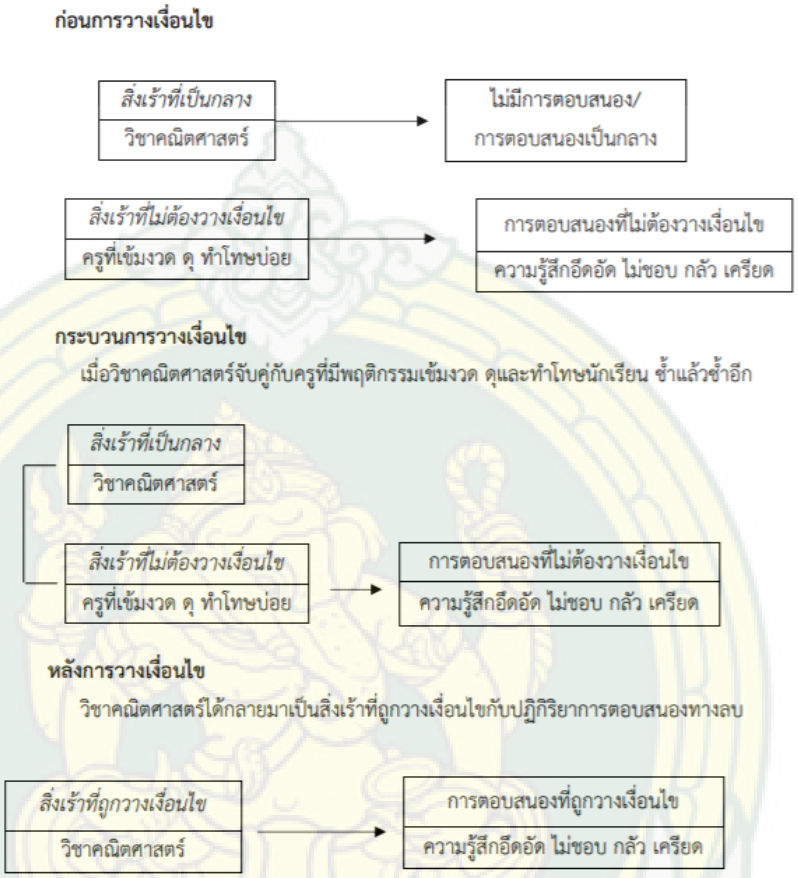

ภาพที่ 2.2 ภาพตัวอย่างการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค

ที่มา: เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2546)

การประยุกต์หลักการเรียนรู้แบบคลาสสิคสู่การจัดการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิค เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยไม่รู้ตัวและมักจะเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรืออารมณ์ ซึ่งในสภาพการเรียน นักเรียนอาจเกิดการเรียนรู้แบบนี้ขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น ความรู้สึกชอบ/ไม่ชอบโรงเรียน วิชาที่เรียนและกิจกรรมที่ครูให้ทำ ทั้งนี้ เพราะเกิดการวางเงื่อนไขระหว่างโรงเรียน หรือวิชาที่เรียน หรือกิจกรรมที่ครูให้ทำ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นเพียงสิ่งเร้าที่เป็นกลางเข้ากับสิ่งเร้าที่นักเรียนชอบ/ไม่ชอบ เช่น การเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนแห่งหนึ่ง ครูมักจะถามนักเรียนด้วยเสียงเข้มงวดและถ้านักเรียนตอบไม่ได้ ครูก็จะทำโทษหรือดุด่าว่ากล่าว ซึ่งโดยธรรมชาติของวิชา

คณิตศาสตร์แล้ว มีลักษณะเป็นสิ่งเร้าที่เป็นกลาง (NS) เสียงที่เข้มงวด การทำโทษและการดุด่าว่ากล่าวของครู เป็นสิ่งเร้าที่ทำให้นักเรียนไม่ชอบและเกิดความเครียด เมื่อครูสอนคณิตศาสตร์พร้อมด้วยบรรยากาศของความเครียดและความรู้สึกไม่ปลอดภัยของนักเรียนหลายๆ ครั้ง นักเรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงจับคู่ระหว่างความรู้สึกไม่สบายใจ ไม่ชอบใจเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่โดยนักเรียนเองก็ไม่รู้ตัวมาก่อน ทำให้กลายเป็นความรู้สึกที่นักเรียน สรุปได้เองว่า ไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์

ลักษณะการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย อบอุ่นใจปลอดภัย จะทำให้นักเรียนรู้สึกชอบวิชาที่เรียน ชอบกิจกรรมที่ครูให้ทำและชอบโรงเรียนได้ ดังนั้น ครูสามารถประยุกต์หลักการเรียนรู้แบบคลาสสิคมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยการหาวิธีการลดสิ่งเร้าที่อาจทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ ไม่สบาย ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือจิตใจให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้และหาทางเพิ่มสิ่งเร้าในบรรยากาศของการเรียนให้นักเรียนเกิดความรู้สึกมีความสุขสบายใจ ปลอดภัยให้มากที่สุด เช่น การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เข้าใจนักเรียน ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน นักเรียนก็จะรู้สึกชอบและเกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะเรียนมากขึ้น

2. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory)

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำหรือการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ พัฒนาขึ้นโดยเบอร์รัส เฟรดเดอริค สกินเนอร์ (Burrhus Frederick Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งได้ทำการทดลองโดยสร้างกล่องทดลอง “Skinner box” ที่มีคานเป็นตัวบังคับให้อาหารออกมาเมื่อถูกกด สกินเนอร์ ได้นำหนูที่หิวมาปล่อยในกล่อง พบว่า หนูจะเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ อาทิ ตะกุย วิ่งรอบกล่อง กัดแทะ เป็นต้น จนบังเอิญหนูไปกดคานทำให้อาหารตกลงมา หนูได้รับอาหาร ซึ่งอาหารจัดเป็นผลกรรมที่ตอบสนองต่อการกระทำ (กดคาน) ทำให้เกิดความพึงพอใจและจากการสังเกตหลังจากนั้น พบว่า หนูจะค่อยๆ ใช้เวลาในการกดคานน้อยลง แสดงให้เห็นว่า หนูเริ่มเรียนรู้ว่าเมื่อวิ่งมากดคานจะมีอาหารหล่นมาทำให้ได้กินอาหาร การเรียนรู้แบบนี้ เรียกว่า “การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ”

เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2546) อธิบายแนวคิดการเรียนรู้ของสกินเนอร์ว่า เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง แต่สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า จึงมีคนเรียกว่าเป็นทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบ Type R นอกจากนี้ สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง (Reinforcement) ว่า มีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวรยิ่งขึ้น ซึ่งสกินเนอร์ได้สรุปว่าอัตราการเกิดพฤติกรรมหรือการตอบสนอง ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำหรือผลกรรมหรือการเสริมแรงหรือการลงโทษ

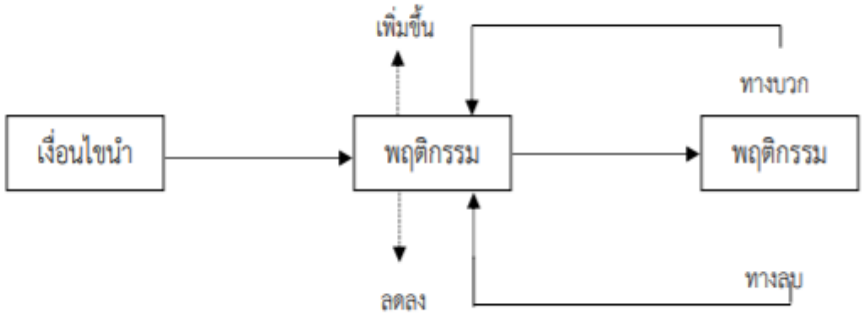

ภาพที่ 2.3 ภาพผลของกรรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ที่มา: เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2546)

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปตามผลกรรมที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม ซึ่งผลกรรมมี 2 ประเภท คือ ผลกรรมที่ทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่มีอัตราการกระทำเพิ่มมากขึ้น เรียกผลกรรมประเภทนี้ว่า ตัวเสริมแรง (Reinforcer) เช่น เงิน ขนม คำชม คะแนน เป็นต้น ส่วนผลกรรมที่ทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่มีอัตราการกระทำลดลงหรือยุติลง เรียกผลกรรมประเภทนี้ว่า ตัวลงโทษ (Punisher) เช่น การจ่ายค่าปรับ การตี การดุด่าว่ากล่าว เป็นต้น ในส่วนของการเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น โดยการให้ผลกรรมที่ผู้ได้รับพึงพอใจ การเสริมแรงสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มสิ่งที่บุคคลพึงพอใจเป็นผลกรรม เช่น ชมเมื่อนักเรียนแต่งกายถูกระเบียบ เป็นต้น และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นโดยการถอดถอนสิ่งเร้าที่บุคคลไม่พึงพอใจออกไป เช่น ใครที่ไม่ทำผิดระเบียบเลย จะไม่ต้องทำเวรประจำเดือน เป็นต้น

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

นุชลี อุปภัย (2556) นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา หรือทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาและสังคมว่า ได้ถูกพัฒนาโดยศาสตราจารย์อัลเบิร์ต แบนดูร่า (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ที่มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน วิธีการที่คนเราใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม คือ การสังเกตหรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Model) ซึ่งการสังเกตการกระทำของผู้อื่น เพื่อดูว่าผู้อื่นทำพฤติกรรมอย่างไรและได้รับผลตอบแทนเช่นไร ทั้งนี้ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการกระทำ

พฤติกรรมผู้อื่น ถือเป็นต้นแบบที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจทำพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งตัวแบบนั้น สามารถเป็นได้ทั้งตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ คือ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ หนังสือ นวนิยายและการ์ตูน เป็นต้น

ณัฐภร อินทุยศ (2556) อธิบายว่า ผลจากการทดลองของอัลเบิร์ต แบนดูร่า ที่ทดลองเกี่ยวกับการเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็ก โดยการแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ให้เห็นตัวอย่างความก้าวร้าวจากตัวแบบที่มีชีวิต โดยทดลองให้ตัวแบบเล่นตุ๊กตาที่ทำด้วยยางแล้วเป่าลมประมาณ 1-10 นาที แล้วตัวแบบลุกขึ้นต่อย เตะ ทุบ นั่งทับตุ๊กตา

กลุ่มที่ 2 มีตัวแบบที่ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

กลุ่มที่ 3 ไม่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมให้ดูเป็นตัวอย่าง จากนั้นนำเด็กทั้ง 3 กลุ่มเข้าไปในห้องที่มีตุ๊กตาหลายชนิดวางอยู่ทีละคน ผลปรากฏว่าเด็กที่มาจากกลุ่มที่ 1 จะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว เตะ ต่อย ทุบตุ๊กตาเหมือนกับที่ตัวแบบกระทำและค่าเฉลี่ย (mean) ของพฤติกรรมก้าวร้าวที่แสดงโดยเด็กกลุ่มนี้ จะมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3

นอกจากนั้น กระบวนการของการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การตั้งใจหรือความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Retention) การกระทำเหมือนตัวแบบ (Reproduction) และการจูงใจ (Motivation)

ลักขณา สริวัฒน์ (2557) อธิบายเกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเรียนรู้โดยการสังเกตที่นำไปสู่การเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1) ครูเป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลมากที่สุด จึงต้องคำนึงอยู่เสมอว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบจะเกิดขึ้นได้เสมอ แม้ว่าครูจะไม่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ก็ตาม ดังนั้นครูจึงต้องแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี

2) ใช้การสอนแบบสาธิต เป็นการแสดงให้นักเรียนได้เห็นและปฏิบัติตามตัวอย่าง ครูจึงต้องแสดงตัวอย่างที่ถูกต้องเท่านั้น จึงจะมีประสิทธิภาพในการแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ ความผิดพลาดของครูแม้ไม่ได้ตั้งใจจะส่งผลเสียต่อพฤติกรรมการเลียนแบบของนักเรียนได้เสมอ

3) ตัวแบบในชั้นเรียนไม่ควรจำกัดไว้ที่ครูเท่านั้น ควรใช้ผู้เรียนที่มีคุณสมบัติเป็นตัวแบบที่ดีได้ในบางกรณี โดยธรรมชาติเพื่อนในชั้นเรียนนั้น ย่อมมีอิทธิพลต่อการเลียนแบบกันสูงอยู่แล้ว ครูควรพยายามใช้ทักษะจูงใจให้ผู้เรียนสนใจและเลียนแบบเพื่อนที่มีพฤติกรรมที่ดี มากกว่าเพื่อนที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดี โดยให้เห็นคุณและโทษของการเลียนแบบดังกล่าว

4) การใช้สื่อต่าง ๆ เป็นตัวแบบในการจูงใจให้นักเรียนได้ใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาเพื่อฝึกการคิดวิเคราะห์ในเรื่องที่จะต้องเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

5) การให้ตัวอย่างเพื่อการฝึกพูด การเขียนด้วยสำนวนหรือคำประพันธ์สั้น ๆ ด้วยตัวแบบช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการพูดและเขียนได้

6) แหล่งเรียนรู้ ด้วยการเลียนแบบมีจำนวนมากมายที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนชี้แนะหรือสั่งให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ

โดยสรุป การเลียนแบบพฤติกรรมตามแนวคิดของแบนดูร่า (Bandura) ไม่ใช่เป็นการลอกแบบอย่างไม่คิด เพราะผู้เรียนจะเลือกสังเกตหรือเลียนแบบในสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น ซึ่งในการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ เป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Processes) แต่การเลียนแบบอาจไม่ได้รับผลเหมือนกับตัวแบบเสมอไป ซึ่งแนวคิดการเลียนแบบพฤติกรรมนี้ นำมาเป็นกรอบในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งได้ดำเนินการสอนในแนวทางปฏิบัติการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนลอกแบบเลียนอย่างจากครูผู้สอน

4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสานของกานเย่ (Eclecticism)

ทิศนา แขมมณี (2560) อธิบายว่า กานเย่ (Gagne) เป็นนักวิชาการกลุ่มผสมผสานระหว่างพฤติกรรมนิยมกับพุทธนิยม (Behavior Cognitivist) ได้ศึกษาและเสนอแนวคิด ทฤษฎีที่หลากหลาย บางประเภทสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมาก จำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย่ได้เสนอว่า ถ้าต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ต้องจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ การสอนโดยกำหนดขั้นในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนในชั้นเรียน การสอนเป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกับการทำงานของคอมพิวเตอร์ โดยการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่กานเย่ ได้นำเสนอไว้ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gaining attention) เป็นขั้นที่ทำให้ ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งสิ่งยั่วยุภายนอกและแรงจูงใจที่เกิดจากตัวผู้เรียนเองด้วย ครูอาจใช้วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหา หรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวและมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Informing the leaner of the objective) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้นโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์

ในการเรียน เห็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนเองได้ นอกจากนั้น ยังสามารถช่วยให้ครูดำเนินการสอนตามแนวทางที่จะนำไปสู่จุดหมายได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 3 กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulating recall of prerequisite learned capabilities) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็น ต่อการเชื่อมโยงให้เกิดความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เก่าเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the stimulus) เป็นการเริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาประกอบการเรียนการสอน

ขั้นที่ 5 ให้แนวทางการเรียนรู้ (Providing learning guidance) เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมด้วยตนเอง ครูอาจแนะนำวิธีการทำกิจกรรม แนะนำแหล่งค้นคว้า เป็นการนำทางให้แนวทางให้ผู้เรียนไปคิดเองและปฏิบัติเอง เป็นต้น

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Eliciting the performance) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นขั้นที่ครูให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกว่า มีความถูกต้องหรือไม่ อย่างไรและเพียงใด

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assessing the performance) เป็นการวัดและประเมินว่า สามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้เพียงใด อาจวัดโดยข้อสอบ สังเกตหรือสัมภาษณ์ แล้วแต่ต้องการวัดด้านใด แต่เครื่องมือวัดต้องมีคุณภาพ เที่ยงตรงและเชื่อถือได้

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Enhancing retention and transfer) เป็นการสรุปย้ำและทบทวนการเรียนที่ผ่านมา เพื่อให้มีพฤติกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน ทำรายงาน หรือหาความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

5. ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism Theory)

บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์ (2552) ได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism Theory) ว่า เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจว่า คนเราเรียนรู้อย่างไรและการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทฤษฎีนี้อธิบายว่า เมื่อบุคคลแต่ละคนได้รับประสบการณ์จะสร้างกฎเกณฑ์และรูปแบบของการคิดและการเข้าใจที่สอดคล้องรับกันได้กับประสบการณ์ของตนเอง การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการของการปรับรูปแบบโครงสร้างความรู้ ความคิดให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่ในแต่ละบุคคล ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวการสร้างความรู้ของ Piaget หมายถึง การสร้าง

สถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดโครงสร้างความรู้ความคิดใหม่ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดลอมรอบตัวจะช่วยทำให้ผู้เรียน มีโอกาสนำข้อมูลและสารสนเทศที่ได้รับ นำมาเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและประสบการณ์เดิม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการซึมซับข้อมูลและสารสนเทศที่ได้รับใหม่เข้ากับความรู้เดิม เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้ ความคิดเดิมเกิดเป็นโครงสร้างความรู้ ความคิดใหม่ ที่เรียกว่า ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เอง ทั้งนี้ จะต้องคำนึกถึงองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับสื่อ เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเป็นสิ่งท้าทายที่ต้องการปฏิรูป การเรียนรู้สถานการณ์ที่นิยมนำมาใช้ คือ การให้นักเรียนแก้ปัญหา ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะไม่สมดุล การพยายามแก้ปัญหาทำให้ผู้เรียนพยายามค้นคว้า แสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยคลี่คลายปัญหา หรือในการหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว การจัดการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ Piaget ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยโครงงาน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สำหรับทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้นั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่ต้องศึกษาทบทวนให้เข้าใจก่อนการวางแผนจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ขั้นต้น ที่จะส่งผลโดยตรงต่อผู้เรียน โดยในการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎีและหลักการไปสู่การปฏิบัติ คือ เป็นการส่งมอบความรู้ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จนบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยนี้ วัตถุประสงค์ของการทบทวนทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการหาแนวทางจัดการเรียนการสอน ที่มีความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปะ ต่อไปนั่นเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน

หลังจากได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนในครั้งนี้แล้ว ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

2.2.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

2.2.2 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

2.2.3 แนวทางพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

2.2.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

มีนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

Anderson (1997) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการออกแบบการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุผล ประกอบด้วยหลักการซึ่งต้อง ระบุแนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์และข้อมูลอื่น ๆ ที่สนับสนุนให้การใช้รูปแบบการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ

Joyce and Weil (2011) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง แบบแผนที่นำไปใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน หรือเป็นแนวทางในการสอนของครูที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม วิธีการคิดและวิธีการแสดงออกในการเรียนรู้ของตนเอง

ทิศนา แขมมณี (2560) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึงสภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ ประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบว่าสามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ เฉพาะของรูปแบบ นั้น

จากความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดองค์ประกอบทางการเรียนรู้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ตามหลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีพื้นฐาน และได้รับการพิสูจน์ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้

2.2.2 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

มีนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

Anderson (1997) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีพื้นฐานวัตถุประสงค์เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้การใช้รูปแบบการเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์

Joyce and Weil (2011) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วยทฤษฎี หลักการและมโนทัศน์ของรูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนและกิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอนและผลที่เกิดกับผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้น

ทิศนา แขมมณี (2560) อธิบายว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1) ปรัชญา ทฤษฎีหลักการแนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบฯนั้น

2) มีการบรรยาย และอธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการ ที่ยึดถือ

3) มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบ ให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ และ

4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่นักการศึกษาเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) หลักการแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน 3) เนื้อหา 4) กระบวนการเรียนการสอน และ 5) การประเมินผลการเรียนรู้

2.2.3 แนวทางพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

มีนักการศึกษาได้อธิบายแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

Joyce and Weil (2011) อธิบายแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนต้องมีแผนการเรียนรู้ มีกิจกรรมการออกแบบการจัดการเรียนรู้และมีสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยรูปแบบการเรียนรู้มีหลากหลายและมีเป้าหมายต่างกัน นอกจากนั้นจะต้องมีทฤษฎีรองรับและต้องศึกษาวิจัย ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ทิศนา แขมณี (2560) ได้อธิบายขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1) กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้ชัดเจน

2) ศึกษาหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและเห็นแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

3) ศึกษาสภาพการณ์และปัญหาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ค้นพบองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วย ให้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้จริง และป้องกันปัญหาซึ่งอาจจะทำให้ รูปแบบการเรียนการสอนนั้น ขาดประสิทธิภาพ

4) กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน โดยพิจารณาว่ามีปัจจัยใดที่สามารถช่วยให้รูปแบบการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมาย

5) จัดกลุ่มองค์ประกอบ โดยนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้มาจัดหมวดหมู่ เพื่อความ สะดวกในการดำเนินการขั้นต่อไป

6) จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ผู้สร้างรูปแบบการเรียนการสอนต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใด เป็นเหตุและเป็นผลต่อกัน และจัดลำดับองค์ประกอบให้ถูกต้อง เหมาะสม

7) จัดผังจำลององค์ประกอบ โดยการสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบเหล่านั้น

8) ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น

9) ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนว่า ได้ผลตามเป้าหมาย หรือใกล้เคียงกับเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

10) ปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน โดยนำผลการทดลองใช้ในการปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษานั้นต้องมีการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อเป็นองค์ประกอบในการศึกษาวิจัย โดยแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่จะพัฒนาขึ้นมาได้นั้น ต้องได้รับการตรวจสอบพิสูจน์ยืนยันว่า สามารถส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ส่วนรูปแบบที่สำคัญที่นำมาเป็นกรอบการศึกษาในครั้งนี้ คือ รูปแบบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีสำนึกสาธารณะ เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต้องรู้ นอกเหนือจากการส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ในหลักสูตร

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเพื่อให้เข้าใจที่มา ความหมาย เห็นความสำคัญและเกิดความรู้ที่ชัดเจน เพื่อนำมาสนับสนุนการศึกษาให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาในครั้งนี้ มีรายละเอียดการนำเสนอแต่ละหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 ที่มา ความหมายและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

2.3.2 แนวคิดพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.3.3 หลักการของระบอบประชาธิปไตย

2.3.4 รูปแบบของระบอบประชาธิปไตย

2.3.5 ลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

2.3.6 ปัญหาอุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

2.3.1 ที่มา ความหมายและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 (ออนไลน์) ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า [ปฺระชาทิปะไต, ปฺระชาทิบปะไต] น. ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่, การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่. (ส. ปฺรชา + ป. อธิปเตยฺย). แม่คำของ "ประชาธิปไตย" คือ ประชา

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ และประชาชนเป็นหลักในการจัดสรรอำนาจ เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนหมู่มากได้อยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อที่ว่าคนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน ต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมายและได้มีโอกาสที่จะได้รับการบริการต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน

สำหรบในกฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐบาลประชาธิปไตย คือ รัฐบาลของประชาชนมาจากประชาชนและบริหารงาน เพื่อประชาชน ซึ่งนั่นก็คือ สังคมประชาธิปไตย เป็นสังคมของประชาชน เป็นสังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพ

“ประชาธิปไตย” มาจากคำว่า “ประชา” และ “อธิปไตย” เมื่อรวมกันแล้ว หมายถึง อำนาจของประชาชน นั้นคือประชาชนเป็นอำนาจของคนหมู่มาก ดังคำกล่าวของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น ที่ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

อมร รักษาสัตย์และคณะ (2539) นำเสนอที่มาของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตั้งแต่ครั้งในสมัยกรีกโบราณว่า การปกครองแบบประชาธิปไตย มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเคยเกิดขึ้นมาแล้วในสมัยกรีกโบราณ รัฐในกรีกโบราณมีลักษณะเป็นนครรัฐ (city-states or polis) ในแต่ละนครรัฐ มีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันออกไป นครรัฐที่ใช้การปกครองโดยประชาชนโดยตรง คือ นครรัฐเอเธนส์ การปกครองแบบนครรัฐเอเธนส์ เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นรูปแบบที่เคยเกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตและมีวิวัฒนาการมาถึงปัจจุบัน เป็นการปกครองโดยตรงของประชาชนแห่งนครรัฐเอเธนส์ โดยสังเกตเห็นได้จากการมีสภาประชาชน ซึ่งก็คือ สภาทางด้านนิติบัญัติ สมาชิกของสภาประชาชน มาจากราษฎรชายทุกคน ที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองของนครรัฐ มีอายุ 20 ปี ขึ้นไป ทำหน้าที่ออกกฎหมายและควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหาร ทั้งด้านการปกครองและดำเนินนโยบายต่างประเทศและยังมีคณะมนตรีห้าร้อย ทำหน้าที่บริหารโดยคณะมนตรีห้าร้อย มาจากการจับฉลากจากราษฎรชายทุกคนที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองอายุ 30 ปี ขึ้นไป เพื่อให้ได้ตัวแทน 500 คน มาทำหน้าที่บริหารนครรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมายและนโยบายที่สภาประชาชนกำหนด ส่วนอำนาจด้านตุลาการ มีศาลประชาชน ทำหน้าที่ตัดสินคดีความ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในศาลประชาชน มาจากการจับฉลากของราษฎรชายที่เป็นพลเมือง อายุ 30 ปี ขึ้นไป ศาลประชาชน มีคณะลูกขุนประมาณ 201 คน หรือมากกว่านั้น และนอกจากนี้ยังมีสภานายพล ซึ่งประกอบด้วยนายพล 10 คน ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจาก ซึ่งเห็นได้ว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ การเลือกตั้งโดยกลุ่มประชาชนและการตัดสินใจโดยมวลชน รวมถึงการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ จะหมุนเวียนกันไป ไม่สามารถครองตำแหน่งผูกขาดได้ตลอดชีพ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ มีความเป็นประชาธิปไตยให้สิทธิและเสรีภาพกับชาวนครรัฐที่เป็นผู้ชายและเป็นพลเมือง ส่วนผู้ที่เป็นสตรี พ่อค้าชาวต่างด้าวและทาสจำนวนมาก ไม่ได้รับสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับราษฎรชายที่เป็นพลเมือง ประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเธนส์ จึงเป็นประชาธิปไตยแบบเชื้อชาติเผ่าพันธุ์นิยม ระหว่างคนชั้นกลางและคนชั้นสูง ซึ่งแตกต่างจากประชาธิปไตยในปัจจุบันและหลังจากการล่มสลายของนครกรีกโบราณ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ได้ถูกนำมาใช้อีก จนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 13 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ได้รับการสนใจจากสังคมอีกครั้ง จนกระทั่งถูกนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในประเทศต่าง ๆ และแพร่หลายออกไปทั่วทุกมุมโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สำหรับนิยามความหมายที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย มีนักวิชาการที่ได้ให้คำอธิบายไว้แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน ขึ้นอยู่กับมุมมอง แนวคิดและทัศนคติของแต่ละคน นิยามและความหมายที่สำคัญเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่

Campbell (2008) ศาสตราจารย์วุฒิคุณ (Adjunct Professor) แห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวียนนา ได้อธิบายคำว่า “Democracy” หรือประชาธิปไตย มีรากศัพท์จากภาษากรีกโบราณ คือ “demos” แปลว่า ประชาชนและ “kratos” แปลว่า อำนาจ เมื่อรวมกันแล้วให้ความหมายว่า อำนาจของประชาชน (rule by the people)

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2540) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า หลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิต

Stephen (2004) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนจะมีโอกาสเลือกผู้ที่จะมาปกครองโดยอิสระ โดยหลักการปกครองและรัฐบาลในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น คำอธิบายส่วนหนึ่งมาจากสุนทรพจน์ (The Gettysburg Address) ของประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น แห่งสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวไว้เมื่อวันที่ 19 พฤษจิกายน ค.ศ. 1863 มีใจความว่า รัฐบาลของการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน (government of the people, by the people, for the people)

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2550) ได้นำเสนอเกี่ยวกับการปกคอรงระบอบประชาธิปไตยว่า ประชาธิปไตยเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยกรีกโบราณ แต่ประชาธิปไตยในสมัยกรีก มีความแตกต่างจากประชาธิปไตยในสมัยปัจจุบันมาก ซึ่งคำว่า ประชาธิปไตย มาจากภาษาอังกฤษว่า Democracy แปลว่า การปกครองโดยประชาชน (rule by people) หรือเรียกอีกประการหนึ่งได้ว่า popular sovereignty คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แนวคิดประชาธิปไตย คือ แนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรืออำนาจเป็นของประชาชน นั่นเอง

โดยสรุปความหมายเบื้องต้นของแนวคิดเกี่ยวการปกครองในระบอบประชาธิไตย คือ การปกครองระบอบสุดท้าย อันเกิดขึ้นจากความต้องการอย่างฝืนธรรมชาติของผู้ที่มีกำลังอ่อนด้อยกว่าและต้องการแสดงออกถึงความอยากในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดสรรอำนาจ โดยมีความอยากให้ผู้มีอำนาจหรือผู้เข้มแข็งกว่าตามธรรมชาติ ได้แบ่งปันอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นระบอบการปกครองที่ฝืนหลักการตามธรรมชาติ จึงทำให้มีการวางระบบที่กำหนดให้สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยแต่ละรายมีสิทธิและเสียงเพียงแค่คนละหนึ่งเสียงอย่างเท่าเทียมกัน

2.3.2 แนวคิดพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งคำนิยามและความหมายจากนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาและนำเสนอไว้ มีดังนี้

สน สุวรรณ (2557) อธิบายแนวคิดพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า เป็นแนวทางการปกครองที่ยึดมั่นบนรากฐานที่เป็นหลักการขั้นมูลฐานสำคัญซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. มีความเชื่อว่ามนุษย์มีความรู้ ความสามารถ มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุและผลในการค้นหาความจริงออกมาเป็นข้อตกลงที่มีหลักเกณฑ์ ตลอดจนสามารถร่วมมือกันทำงานเพื่อความสุขของส่วนรวมได้

2. มีความเชื่อว่า มนุษย์มีความเป็นอิสระและมีเสรีภาพที่จะสามารถเลือกใช้ชีวิตตนในการทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง และจะต้องรับผิดชอบในการกระทำอย่างนั้นของตนเองด้วย

3. ยอมรับมนุษย์มีความเท่าเทียมกัน ทั้งทางกฎหมายและทาง การเมือง กล่าวคือ กฎหมายคุ้มครองคนทุกคนเหมือนกั คนทุกคนควร ได้รับการปฏิบัติ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐเหมือนกันโดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติกำเนิด เพศ หรือ ยากดีมีจนอย่างไร

4. การตัดสินปัญหาสำคัญมาจากประชาชน โดยมอบหมายให้ตัวแทนดำเนินการแทนตน เพราะทุกคนไม่สามารถจะตัดสินปัญหาทุกเรื่องได้โดยตรง

5. ที่มาของอำนาจทางการปกครองของรัฐบาล เกิดขึ้นจากการให้ความยินยอมของประชาชนผู้ถูกปกครอง

6. สิทธิในการคัดค้าน ประชาชนมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการคัดค้านหรือเปลี่ยนรัฐบาลตามวิถีทางของหลักการประชาธิปไตยที่กำหนดไว้ในกติกาการปกครองของประเทศ หากว่ารัฐบาลไม่ปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายหรือไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้

7. ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เชื่อในสิทธิของตนเองที่จะแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

8. เชื่อมั่นในสถาบันการเมืองการปกครองว่า เป็นเครื่องมือที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพและความอยู่ดีกินดีของประชาชน

อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์ (2561) ได้ศึกษาและให้ความหมายของหลักการพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยว่า มีหลักการที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดย ใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึงในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่า ไม่ได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

2. หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบ เท่าที่การกระทำของเขานั้น ไม่ไปละเมิดลิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

3. หลักความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่างๆ ของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกกีดกันด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะ ทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือด้วยสาเหตุอื่น

4. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ ฯลฯ อย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใด ๆ ลิดรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้และไม่สามารถใช้อภิสิทธิอยู่เหนือกฎหมาย หรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่น ๆ ได้

5. หลักการเสียงข้างมาก (Majority rule) ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) การตัดสินใจใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง รวมถึงการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการหรือข้อเรียกร้องของประชาชนส่วนมาก หลักเสียงข้างมากจะต้องควบคู่ไปกับการให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ความเห็นหรือกระแสความนิยมของพวกตนอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไม่มีการเอาเปรียบกันและไม่สร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

โดยสรุป แนวคิดพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย คือ แนวทางในการกำหนดหลักปกครองที่ให้อำนาจแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยอาจมอบอำนาจให้ผู้แทนไปร่วมตัดสินใจที่สำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2.3.3 หลักการของระบอบประชาธิปไตย

วรวลัญช์ อิสรานุพงศ์ (ออนไลน์) อธิบายเกี่ยวกับหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า “ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การปกครองตนเองของประชาชนดำเนินการโดยผ่านผู้แทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำ หน้าที่แทนตน ตามระเบียบวิธีที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เราจึงอาจสรุปหลักการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ดังต่อไปนี้

1. หลักเหตุผล ประชาธิปไตยประกอบด้วย หลักเหตุผล เนื่องจากคนแต่ละคนต่างก็มีแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันไป ถ้าคนปราศจากเหตุผลแล้ว สังคมก็อาจยุ่งเหยิง ไม่ได้ข้อยุติที่ดีและถูกต้อง ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ทุกคนจะต้องร่วมกันคิด โดยต่างก็เสนอความคิดเห็นส่วนตัว แล้วอาจมีการเปิดอภิปราย มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง แล้วร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจเป็นธรรม ข้อเสนอหรือความคิดเห็นใดที่มีเหตุผลดีกว่า ก็จะได้รับเลือกให้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

2. หลักเสียงข้างมาก วิธีการที่จะรู้ได้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักการเพื่อปวงชน คือ หลักเสียงข้างมาก โดยหลังจากสมาชิกได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์โดยการอภิปรายกันแล้ว จะมีการออกเสียงลงคะแนนกัน ข้อเสนอที่ได้รับเสียงข้างมากจากที่ประชุม ก็จะได้รับเลือกให้นำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะถือได้ว่าเป็นข้อเสนอที่ประกอบด้วยเหตุผลของคนส่วนใหญ่

3. หลักความยินยอม ประชาธิปไตยต้องมีพื้นฐานมาจากความยินยอม เมื่ออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนและปวงชนได้เลือกตั้งตัวแทนของตน เพื่อใช้อำนาจดังกล่าวแล้ว จึงถือได้ว่าผู้ที่ได้รับเลือกให้เข้ามาใช้อำนาจเหล่านี้ ได้รับความยินยอมจากปวงชน แต่จะมีอำนาจจำกัดตามรัฐธรรมนูญ และยังถูกจำกัดช่วงเวลาที่ได้รับความยินยอม คือ อาจอยู่ในวาระช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบวาระหรือมีการยุบสภาก็จะมีการเลือกตั้งใหม่ หากสมาชิกผู้แทนราษฎรผู้ใด ได้รับความไว้เนื้อเชื่อใจจากประชาชน ก็จะได้รับเลือกเข้ามาทำหน้าที่ต่อไปเป็นวาระ

4. หลักประนีประนอม ในหลายกรณีหลังจากที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปรายกันแล้ว และเห็นว่าข้อเสนอที่ผู้แทนแต่ละคนเสนอไปนั้น มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก หรือมีข้อขัดแย้งกันไม่มากนัก ที่ประชุมก็อาจใช้การประนีประนอมกัน โดยยึดหลักผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นเกณฑ์ ไม่จำเป็นต้องมีการลงคะแนนเสียงข้างมากก็ได้

5. หลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์ต่างก็มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน แม้แต่รัฐธรรมนูญไทย ก็ยอมรับในหลักการนี้โดยเขียนไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย

หรือในทางฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดหรือโดยการแต่งตั้งโดยประการอื่นก็ดี ไม่กระทำให้เกิดอภิสิทธิ์แต่อย่างใด เพราะกฎหมายในสังคมประชาธิปไตยบังคับใช้กับบุคคลทุกคนโดยเสมอหน้ากันหมด

6. หลักเสรีภาพ ในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคแล้วยังให้ความสำคัญกับหลักเสรีภาพด้วย เพราะรัฐในระบอบประชาธิปไตยจะต้องส่งเสริมเสรีภาพต่าง ๆ ของปวงชน เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การอบรมศึกษา การรวมตัวกันเป็นสมาคม เป็นต้น ทั้งนี้เสรีภาพเหล่านี้จะถูกจำกัดโดยกฎหมาย เพราะประชาชนไม่อาจใช้เสรีภาพนี้ เพื่อทำลายหรือรบกวนเสรีภาพของผู้อื่นได้

7. หลักนิติธรรม คือ การยึดถือกฎหมายเป็นเกณฑ์กติกา และหลักประกันความเสมอภาคให้ประชาชนได้รับการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ และการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม เพื่อความถูกต้อง สงบเรียบร้อยและชอบธรรม โดยรัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่คนทุกคนโดยเท่าเทียมกันไม่ให้มีการละเมิดสิทธิเพราะเหตุแห่งความเป็นผู้มีอิทธิพลยศถาบรรดาศักดิ์ เงินทองหรืออภิสิทธิ์อื่น ๆ

8. หลักการปกครองตนเอง เมื่อสังคมประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคและหลักเหตุผล เชื่อว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงตัวเองให้ก้าวหน้า รวมทั้งแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง ทั้งนี้เพราะพวกเขารู้ดีกว่าคนอื่นว่า ตนเองต้องการอะไรหรือสิ่งใดที่เป็นผลประโยชน์ของตน ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้อาจเป็นรูปธรรม เช่น สวัสดิการทางสังคม หรืออาจจะอยู่ในแง่ของนามธรรม เช่น เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม เป็นต้น

ปรัชญาสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ที่ทำให้เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty) โดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง รวมถึงอำนาจในการถอดถอนตัวผู้ปกครอง

2. หลักเสรีภาพ (liberty) ได้แก่ การเลือกตั้ง ถอดถอนผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมือง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ทั้งด้วยการพูด การเขียนการเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครอง การชุมนุมและเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งในการส่งเสริมสนับสนุนและคัดค้านนโยบายและการกระทำของผู้ปกครอง

3. หลักการเสมอภาค (equality) ในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักควบคู่กับเสรีภาพ ซึ่งประชาชนจะได้รับโอกาสที่เสมอภาคกัน และทัดเทียมกัน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

4. หลักกฎหมาย (rule of law) ในระบอบประชาธิปไตยต้องมีที่มาอันชอบธรรม คือ อำนาจมาจากอธิปไตยของปวงชน ใช้บังคับประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ และต้องให้ความคุ้มครองภายใต้กระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

5. หลักเสียงข้างมาก (majority rule) ในระบอบประชาธิปไตยเป็นการสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่ แต่จะต้องให้ความเคารพ และคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วยเพราะฝ่ายเสียงข้างน้อยจะทำหน้าที่และมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นการควบคุม กำกับและตรวจสอบเจตนารมณ์ในการตัดสินใจของฝ่ายเสียงข้างมากว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ ถ้าเสียงข้างมากลงมติตัดสินใจขัดต่อประโยชน์ของประชาชนก็มีสิทธิที่จะปฏิเสธมติการตัดสินใจของเสียงข้างมากนั้นได้

ในปัจจุบันระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้รับความสนใจและกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสังคมไทย การทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ช่วยให้บุคคลรู้จัก สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง เนื่องจากประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิตประชาชนในสังคม จึงเป็นความสำคัญที่สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยต้องรู้จักหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย

1. หลักความเสมอภาค

ประชาชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกระดับทุกอาชีพต่างก็มีหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจประชาชนทุกคนต้องไม่ถูกกีดกันในการประกอบอาชีพการประกอบการต้องเป็นไปอย่างเสรีเป็นธรรมไม่มีการผูกขาดทางการค้ารูปแบบการจัดแสดง การ์ตูนเคลื่อนไหวแสดงหลักความเสมอภาคทางเศรษฐกิจผ่านเรื่องราวของประชาชนคนหนึ่งซึ่งสามารถเปลี่ยนอาชีพได้อย่างอิสระเสรี ความเสมอภาคทางโอกาสบุคคลสามารถจะได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาลและการให้บริการจากรัฐอยางเท่าเทียมกันรูปแบบการจัดแสดง การ์ตูนเคลื่อนไหว แสดงหลักความเสมอภาคทางโอกาสผ่านภาพเปรียบเทียบการไดรับโอกาสที่เท่าเทียมกันแม้ว่าจะต่างฐานะกัน

2. หลักสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่

สิทธิ คือ อำนาจอันชอบธรรม หรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง

เสรีภาพ คือ การมีอิสระที่จะกระทำสิ่งใด ๆ โดยต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น

หน้าที่ คือ สิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติบุคคลย่อมมีสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ซึ่งการใช้สิทธิ เสรีภาพต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นและต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนภายใต้กฎหมาย

3. หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมคือการใช้กฎหมายเป็นหลักในการบริหารประเทศ บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้กฎหมายต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

4. หลักการใช้เหตุผล

หลักการใช้เหตุผล คือ การใช้หลักเหตุผลมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและหากมีการตัดสินปัญหาด้วยการออกเสียงต้องยอมรับมติของเสียงข้างมาก แต่ต้องเคารพสิทธิของเสียงส่วนน้อย

5. หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนร่วมทางตรง เช่น การเสนอถอดถอน การใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงประชามติ การขอรับรู้ข้อมูลข่าวสารราชการ การชุมนุม การร้องทุกข์ต่อส่วนราชการ เป็นต้น ส่วนตัวอย่างการมีส่วนร่วมทางอ้อม เช่น การเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ การเลือกตั้งตัวแทนไปทำหน้าที่ในการออกกฎหมาย เป็นต้น

บูฆอรี ยีหมะ (2550) อธิบายโดยยกตัวอย่าง Ranney นักวิชาการสมาคมรัฐศาสตร์สหรัฐอเมริกา ที่ได้กล่าวถึงประชาธิปไตยว่า เป็นปกครองรูปแบบหนึ่งที่ประกอบไปด้วยหลักพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน คือ อำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเป็นของประชาชนทุกคนไม่ เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. หลักความเสมอภาคทางการเมือง พลเมืองทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมหรือตัดสินใจ ทางการเมือง

3. หลักการฟังความคิดเห็นประชาชน คือ การตัดสินใจของรัฐบาลมาจากการรับฟังหรือคำนึงถึงความต้องการประชาชนทุกคน ไม่เลือกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งว่า ต้องการสิ่งใดหรือไม่ต้องการสิ่งใด

4. หลักเสียงข้างมาก เป็นการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาล หากกรณีใดความต้องการของประชาชนมีความต่างกัน ไม่เป็นเอกฉันท์ รัฐบาลต้องตัดสินใจบนพื้นฐานของเสียงข้างมาก

อมร รักษาสัตย์และคณะ (2539) อธิบายนิยามการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชน ในทางปฏิบัติ หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจประเด็นสำคัญของนโยบายสาธารณะ ต้องขึ้นอยู่กับคนจำนวนมากในสังคมและในการตัดสินใจนั้นสมาชิกทุกคนสามารถออกเสียงได้เพียงเสียงเดียวไม่มีผู้ใดสามารถออกเสียงได้เกินหนึ่งเสียง ประชาชนสามารถใช้อำนาจโดยตรงได้ หรือโดยอ้อมผ่านสถาบันตัวแทนซึ่งอำนาจของประชาชนจะถูกจำกัดอยู่ที่บัตรเลือกตั้ง ที่จะบังคับความรับผิดชอบให้เกิดแก่ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ รวมถึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเรื่องความเสมอภาคทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ การเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ สิทธิของเสียงส่วนน้อย รวมถึงการได้รับบริการของรัฐและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

ส่วนกระทรวงศึกษาธิการ (2542) อธิบายหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า เป็นระบบที่นิยมของประชากรจำนวนมากในโลกและได้รับการยอมรับว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ซึ่งมีจุดเด่น คือ มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม การปกครองแบบประชาธิปไตย ยึดถือหลักสำคัญในการปกครอง ได้แก่ มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน มนุษย์มีเหตุผลสามารถที่จะปกครองตนเองได้ มนุษย์มีสิทธิ เสรีภาพและต้องการมีหลักประกันในการใช้โดยสมบูรณ์

สำหรับ Eremenko (2001) นักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ โรงเรียนอุดมศึกษาเศรษฐศาสตร์รัสเซีย (Russia) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่อยู่บนพื้นฐานของระบบที่มีผู้แทนที่ถูกเลือกมาจากประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงมีสิทธิในการแสดงออกต่างๆ เพื่อเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการจากรัฐบาล ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการเข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง การประท้วง การคว่ำบาตร เป็นต้น โดยสรุปการปกครองในระอบบประชาธิปไตยมีนิยาม คำจำกัดความและความหมายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1.อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนหรือประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ

2. ประชาชนในสังคมมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

3. ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตโดยอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

4. ประชาชนแสดงอำนาจในการปกครองผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นและอำนวยความสะดวกโดยรัฐบาล เช่น การเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติการเสนอร่างกฎหมายการชุมนุมตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อการรวมตัวเรียกร้องบางอย่างจากรัฐบาล เป็นต้น

2.3.4 รูปแบบของระบอบประชาธิปไตย

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2550) อธิบายรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยว่า ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (direct democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ซึ่งเป็นการปกครองที่อำนาจอยู่กับพลเมืองส่วนใหญ่โดยแท้จริง หลักการบริหาร และสถาบันการเมืองขึ้นอยู่กับการแสดงออกของพลเมือง เกี่ยวกับความรู้สึกและความต้องการของตนเอง พลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจของสภาประชาชน รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมสภาบริหารผ่านสภาประชาชน

สุพจน์ บุญวิเศษ (2549) อธิบายหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยทางตรงว่ามี 3 ประการ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยประชาชนทุกๆ คนจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการบ้านเมืองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหลากหลายขั้นตอน เหมือนกับประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนและประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย ซึ่งจะเข้าสู่ขั้นตอนของระบอบการเมืองตั้งแต่ขั้นตอนการรับฟังประเด็นปัญหา การอภิปรายโต้เถียง การตัดสินใจทางการเมืองการลงคะแนนเสียงการกำหนดนโยบายหรือข้อปฏิบัติเพื่อนำไปใช้ในเชิงรูปธรรมรวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผล

2) การยึดถือเสียงส่วนใหญ่ (majority rule) การ ตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้น จะยึดถือเสียงส่วนใหญ่หรือมติเสียงข้างมากของประชาชนทั้งในกระบวนการนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ

3) ความเท่าเทียมกันทางการเมือง (political equality) ในการตัดสินใจใดๆ ทางการเมืองในระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตย ถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน คือทุกคนมีเสียงที่จะเลือกโดยอิสระ

สนธิ เตชานันท์ (2543) ได้สรุปประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ชาวเอเธนส์ในกรีกโบราณเมื่อประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมา เป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสังคมที่มีจำนวนประชากรไม่มากนักและสภาพสังคมไม่มีความสลับซับซ้อน การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญจะกระทำโดยการโหวตหรือออกเสียงโดยพลเมืองเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ในปัจจุบันการปกครองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ไม่สามารถพบได้อย่างเต็มรูปแบบในระดับชาติอีกต่อไปแล้ว เนื่องจากสภาพสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีตเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังสามารถพบเห็นการมีส่วนร่วมทางตรงได้ในหน่วยเล็กๆ ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น การที่รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยังคงปรากฏอยู่ในท้องถิ่น อาจเป็นเพราะยังคงมีคุณค่าในทางสัญลักษณ์ และความคิดที่ว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกันมานาน ควรร่วมกันกำหนดสวัสดิการหรือการดำเนินงานด้านต่างๆ ร่วมกัน รวมถึงในแง่ของจำนวนประชากรในชุมชนยังมีจำนวนไม่มากเกินไปและสภาพสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนมากนักที่จะดำเนินการในรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะสามารถดำเนินการได้ตลอดไปหรือไม่ เนื่องจากสังคมมีสภาพไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. รูปแบบประชาธิปไตยแบบผู้มีแทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม

ประชาธิปไตยตัวแทน (representative democracy) เป็นระบอบประชาธิปไตยแบบในปัจจุบันนี้ที่ประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตัวเองโดยตรง แต่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนให้ทำหน้าที่ตัดสินใจการปกครองแทนตน ซึ่งอริสโตเติล กล่าวว่าเป็นระบอบการปกครองโดยคนส่วนน้อยภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งสาระสำคัญ ไม่ใช่การปกครองโดยคนส่วนน้อย แต่อยู่ที่การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งคนส่วนใหญ่จะต้องสามารถผลักดันความต้องการของตนผ่านกระบวนการทางการเมือง ประชาชนจะมีอำนาจในการควบคุมผู้นำของตนโดยผ่านการเลือกตั้ง (elections) และหากผู้ปกครองไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิที่จะถอดถอนผู้ปกครองนั้นได้

รูปแบบประชาธิปไตยทางอ้อม (indirect democracy) หรือ ระบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (representative democracy) เกิดจากสภาพปัจจุบันที่ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านจำนวน ขนาดและความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น รวมถึงการมีสภาพสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น จึงได้เกิดประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนขึ้นมา ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเป็นการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ปกครอง

จักษ์ พันธ์ชูเพชร (2552) อธิบายหลักการพื้นฐานที่สำคัญของระบบประชาธิปไตยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ดังต่อไปนี้

1) ระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนมีหลักการที่สำคัญเหมือนกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมจากประชาชน การยึดและเคารพเสียงส่วนใหญ่และมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง แต่สิ่งที่แตกต่างและเพิ่มเข้ามากคือ การเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะผ่านทางการเลือกตั้งตามหลักรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละประเทศที่อาจมีความแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันก็ได้และการเลือกตั้งจะทำให้ได้ผู้แทนของกลุ่มบุคคล โดยการเลือกตั้งมีหลักการสำคัญ คือ ต้องมีความเป็นอิสระและเสรี รวมถึงไม่ผิดกฎหมายหรือระเบียบที่วางไว้ด้วย

2) สามารถทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นอกจากการมีส่วนร่วม ทางการเมืองผ่านทางการเลือกตั้งแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังสามารถทำได้ผ่านทางการ ชุมนุม การเรียกร้องโดยสันติ การแสดงออกทางการเมือง ในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านทางการเขียน การอภิปราย การรวมตัวกันเสนอกฎหมายหรือถอดถอนผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3) ข้อยกเว้นบางประการของเสียงส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าเสียงส่วนใหญ่จะเป็นตัวกำหนดนโยบายหรือ กฎหมายแต่ในบางกรณีเสียงส่วนใหญ่อาจไม่เพียงพอต่อประเด็นที่สำคัญ เช่น การแก้รัฐธรรมนูญ อาจต้องใช้เสียงข้างมากถึง 3 ใน 4 เพื่อที่จะให้เพียงพอต่อการยกร่าง แก้ไขรัฐธรรมนูญ รวมถึงเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญ อาจสามารถล้มกฎหมายที่ออกโดยผู้แทนของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ ถ้าหากกฎหมายนั้นขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการปกครองประเทศ

4) เป็นการปกครองภายใต้หลักการที่กำหนดโดยรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่สำคัญมากของรัฐบาล ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะจำกัดอำนาจของรัฐบาลซึ่งได้มาจากเสียงข้างมากในสังคม การใช้อำนาจของเสียงข้างมาก โดยปราศจากข้อจำกัด อาจจะทำให้เกิดทรราชเสียงข้างมากได้ (tyranny of majority) ซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลเลือกที่จะทำตามความต้องการเสียงส่วนใหญ่ โดยละทิ้งเสียงส่วนน้อย โดยเสียงส่วนน้อยอาจจะต้องสูญเสียสิทธิที่พึงมี ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการจำกัดอำนาจเสียงข้างมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์ (2540) อธิบายความหมายของรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนว่าแบ่งเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ ระบบรัฐสภาหรือแบบคณะรัฐมนตรี (parliamentary system) ระบบประธานาธิบดี (presidential system) ระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi – presidential system) และระบบเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง (direct-election 0f premiership of system) รายละเอียดแต่ละระบบ มีดังต่อไปนี้

1. ระบบรัฐสภาหรือแบบคณะรัฐมนตรี (parliamentary system) ตามหลักทฤษฎีถือได้ว่าประเทศ อังกฤษ เป็นต้น แบบหรือเป็นแบบอย่าง จุดเด่นคือ การถือเอาฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐเป็นที่รวมของเจตจำนงของประชาชนทั้งประเทศเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจทางการเมือง มีหน้าที่ทั้งทางด้านนิติบัญญัติและบริหารประเทศ เนื่องจากรัฐสภาประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง สอดคล้องกับการที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐสภาจึงมีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนรัฐบาลได้ สำหรับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่มักมาจากเสียงข้างมากในรัฐสภาสนับสนุน รัฐสภามีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีและฝ่ายบริหาร เช่น การตั้งกระทู้เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเพื่อให้คณะรัฐมนตรีลาออก รวมถึงคณะรัฐมนตรีกมีสิทธิยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ได้ นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารเป็นผู้คัดเลือกบุคคลขึ้นมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีโดยการรับรองของรัฐสภา นายกรัฐมนตรี มักมี 3 สถานภาพ ได้แก่ สถานภาพการเป็นนายกรัฐมนตรีหรือหัวหน้าคณะรัฐบาล สถานภาพการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองและสถานภาพผู้นำ

เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลเป็นผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริงในระบบรัฐสภาทั้งทางบริหารและนิติบัญญัติ เนื่องจากคณะรัฐมนตรีคุมเสียงข้างมากในพรรคการเมือง ด้วยเหตุนี้หากนักการเมืองในพรรคฝ่ายรัฐบาลมีความสามัคคีไม่แตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย อำนาจของรัฐบาลจะมีความมั่นคงสูงหรือมีเสถียรภาพอย่างมาก และหากเกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันภายใต้รูปแบบรัฐสภา เป็นความรับผิดชอบแบบองค์คณะหรือความรับผิดชอบร่วม ไม่ใช่ตัวผู้นำรัฐบาลเพียงคนเดียวแบบที่เกิดขึ้นกับรูปแบบประธานาธิบดี

2. ระบบประธานาธิบดี (presidential system) มีสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบระบบประธานาธิบดี ได้ถูกดัดแปลงมาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวคือ ประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของรัฐและหัวหน้าฝ่ายบริหาร การดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับเสียงสนับสนุนข้างมากของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ขึ้นอยู่กับคะแนนนิยมจากประชาชนทั้งประเทศที่มีต่อตัวประธานาธิบดี เนื่องจากการขึ้นดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนทั้งประเทศมีอำนาจและสามารถแต่งตั้งถอดถอนรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีอำนาจในการสั่งการในการรับได้อย่างเด็ดขาด ระบบนี้มีจุดเด่น คือ ระบบการถ่วงดุลอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ มีการแบ่งอำนาจกันเกือบจะเด็ดขาด รวมถึงมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ รัฐสภามีหน้าที่เป็นผู้บัญญัติกฎหมายแต่ประธานาธิบดีสามารถยับยั้งร่างกฎหมายดังกล่าวได้ และศาลสูงมีอำนาจพิจารณาว่ากฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการปกครองประเทศหรือไม่ นอกจากนี้วุฒิสภามีอำนาจไม่ยอมรับคณะรัฐมนตรีที่ประธานาธิบดีแต่งตั้งได้ หลักการสำคัญในการแบ่งแยกอำนาจของระบบประธานาธิบดีบดี คือ ประธานาธิบดีเป็นผู้ที่ได้รับเลือกมาจากประชาชน ซึ่งประธานาธิบดีเป็นผู้ดำเนินการสรรหาและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี โดยต้องผานความเห็นชอบจากรัฐสภา รัฐมนตรีจะไม่สามารถเป็นสมาชิกรัฐสภาได้ จากจุดนี้จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกับระบบรัฐสภาซึ่งรัฐมนตรียังคงเป็นสมาชิกรัฐสภากลุ่มเดียวกับฝ่ายรัฐบาลได้

3. ระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi – presidential system) ถือได้ว่ามีประเทศฝรั่งเศสเป็นต้นแบบ และเพิ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีจุดเด่น คือ การเอารัฐบาล 2 แบบ ดังข้างต้นมาปรับปรุงและดัดแปลงเข้าด้วยกัน ให้ประธานาธิบดีต้องได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนทั้งประเทศโดยตรง เพื่อให้มีอำนาจมาถ่วงดุลแก่รัฐสภาได้ ประธานาธิบดีมีอำนาจยุบสภาผู้แทนราษฎรได้ สามารถแต่งตั้งและปลดนายกรัฐมนตรีรวมถึงฝ่ายบริหารได้ตามความเหมาะสม คณะรัฐมนตรีมีอำนาจในการบริหารอย่างเต็มที่ รัฐสภามีอำนาจในการแก้กฎหมายและควบคุมการบริหารราชการของฝ่ายบริหารเท่านั้น หากคณะรัฐมนตรีไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาต้องลาออกไป

แต่ประธานาธิบดีไม่ต้องลาออกและยังสามารถแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนเดิมให้กลับมารับตำแหน่งได้ สรุปในทางปฏิบัติคือ ประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจ แต่คณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบให้นายกรัฐมนตรีทำหน้าที่คล้ายกับรองประธานาธิบดีมากกว่าที่จะอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหาร

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2550) อธิบายความแตกต่างระหว่างระบบประธานาธิบดีและระบบกึ่งประธานาธิบดี คือ ประธานาธิบดีในระบบประธานาธิบดีมีอำนาจในการบริหารแต่ประธานาธิบดีในระบบกึ่งประธานาธิบดีเป็นผู้จัดสรรอำนาจการบริหารประเทศให้แก่นายกรัฐมนตรี และฝ่ายบริหาร

4. ระบบเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง (directelection 0f premiership of system) คือ การเลือกตั้ง หัวหน้าฝ่ายบริหาร ปรัชญาในการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง คือ การเลือกตั้งผู้ที่เป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาของรัฐบาลแบบรัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรีที่ว่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้แทนจากจังหวัดหนึ่งจังหวัดใด หรือนายทุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ประเทศไทยมีการเสนอแนะให้ทดลองใช้รูปแบบรัฐบาลแบบนี้มาไม่ต่ำกว่า 20 ปี แม้ในปัจจุบันก็ยังมีนักวิชาการหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเสนอแนะ ให้ทดลองใช้รูปแบบรัฐบาลแบบนี้

สรุปหลักการพื้นฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย ได้แก่ ประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยทางอ้อมหรือเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น การยึดถือเสียงส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมากของประชาชนในการดำเนินการหรือตัดสินใจ ประชาชนในสังคมมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมคือมีคนละหนึ่งเสียง ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย เป็นต้น ส่วนที่แตกต่างกัน คือการตัดสินใจใดๆ ของประชาชนในแบบประชาธิปไตยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนประชาชน จะเลือกตั้งตัวแทนเพื่อที่จะมาทำหน้าที่ปกครองแทนตนเองผ่านทางกิจกรรมที่รัฐบาลได้จัดขึ้น เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น โดยต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายรวมถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญ คือ สิ่งที่สำคัญในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน เนื่องจากรัฐธรรมนูญ คือ สิ่งที่จำกัดเสียงข้างมากของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งให้ไม่สามารถใช้ อำนาจได้ตามอำเภอใจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นช่วยปกป้องหรือพิทักษ์เสียงส่วนน้อยใน สังคมก็ย่อมได้การใช้อำนาจของรัฐบาลที่มากจากการเลือกตั้งไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ที่ขัดแย้งต่อกฎหมาย รัฐธรรมนูญได้ เช่น การออกกฎหมายของโดยผู้แทนที่ประชาชนเลือกมาถ้ากฎหมายที่ออกมานั้นขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ เสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญ สามารถลงมติถอดถอนกฎหมายที่ออกโดยผู้แทนที่ถูกเลือกโดยประชาชนได้ เป็นต้น

2.3.5 ลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

อมร รักษาสัตย์และคณะ (2539) อธิบายลักษณะสำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า มีรากฐานมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีต โดยเริ่มตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและได้พัฒนาต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันโดยองค์ประกอบที่เป็นลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย มีดังต่อไปนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของ ประชาชน

2. การเลือกผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนต้องเป็นการเลือกที่บริสุทธิ์ ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ

3. ให้ความสำคัญแก่แนวความคิดที่แตกต่าง รวมถึงมีการแก้ไขปัญหาด้วยการร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา โดยใช้วิธีอภิปรายแสดงความเห็นเพื่อหาข้อยุติ

4. เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ เช่น การนับถือศาสนา การชุมนุมทางการเมือง การแสดง ความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

5. การบังคับใช้กฎหมายยึดถือความเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

6. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด ต้องไม่อยู่ในมือคนเดียวหรือกลุ่มเดียว มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจ โดยมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

7. การตัดสินใจปฏิบัติการเป็นไปตามเสียงข้างมาก โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของคนส่วนน้อย

8. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคด้านกฎหมายและความมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ

9. ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานหลักการของเสรีนิยม ประชาชนต้องมีอิสระและเสรีภาพในการกระทำต่างๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การเดินทางไปได้ทุกที่ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นต้น

10. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยที่รัฐบาลเป็นผู้ให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ อย่างน้อยสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

11. รัฐบาลใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือหลักเนติธรรม ไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคล จะโดนจับหรือโดนลงโทษก็ต่อเมื่อทำผิดกฎหมายที่ได้ระบุไว้รวมถึงต้องได้รับการตัดสินคดีอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม เป็นต้น

12. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง ประเทศผ่านกลไกต่าง ๆ หรือใช้สิทธิ์ที่จะแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้โดยตรง

13. รัฐบาลต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ต่อรัฐบาลของตนได้ตลอดเวลา รวมถึงมีสิทธิ์เปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

สรุปลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย เช่น การแสดงความคิดเห็น การบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมกัน การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่คนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการกระทำต่างๆ ที่ตนเองสามารถกระทำและพึงจะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับรัฐบาลภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศว่า สามารถนำหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยมาดำเนินการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องได้มากน้อยเพียงใด

ลักษณะสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตยตามทัศนะของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2540) คือ การที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ ประชาชนสามารถแสดงออกถึงอำนาจที่ตนเองพึงมีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนี้

1. การออกเสียงเลือกตั้ง (election) เป็นการแสดงออกทางอำนาจของประชาชนในการเลือกรัฐบาลซึ่งคือ ผู้ดำเนินงานของรัฐ การเลือกตั้งใช้หลักความเสมอภาค โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้งทั่วไปไม่มีข้อจำกัดในเรื่อง เพศ ทรัพย์สมบัติ หรือชาติตระกูล อาชีพ สถานะทางสังคม การเลือกตั้งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกาบริหารประเทศ เนื่องจากผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าไปจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าตามความต้องการของประชาชน แต่ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ ปัญหาการนอนหลับทับสิทธิ์ของผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง

2. การออกเสียงประชามติ (referendum) คือ อำนาจที่ประชาชนมีเพื่อใช้ตัดสินปัญหาต่างๆ ของรัฐตาม ความต้องการหรือเจตจำนงของตน ส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติมักเกี่ยวข้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้นใหม่หรือแก้ไขเพิ่มเติม การออกเสียงหรือการลงคะแนนเสียงไม่ได้ซับซ้อนมาก เพียงแค่โหวตเห็นด้วยหรือไม่ในเรื่องนั้น ๆ ตามความต้องการหรือเจตจำนงของตนมาออกเสียงประชามติ ตัวอย่างการออกเสียงประชามติของประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1971 รัฐบาลสวิตเซอร์แลนด์ได้เสนอให้มีการออกเสียงประชามติ ในการร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ผลปรากฏว่า ผู้มาใช้สิทธิออกเสียงหรือลงประชามติส่วนใหญ่เป็นผู้ชายทั้งสิ้น โดยได้ออกเสียงเห็นด้วย จึงส่งผลให้วันที่ 30 และ 31 ตุลาคม ค.ศ.1971 ผู้หญิงสวิตเซอร์แลนด์จึงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ยังพบในรัฐธรรมนูญ

แห่งสหรัฐอเมริกา รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส เป็นต้น ที่ให้ประชาชนออกเสียงประชามติรับรองหรือไม่รับรองการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้

3. ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย (initiative) ตามหลักประชาธิปไตยโดยทั่วไป ประชาชนมักใช้อำนาจอธิปไตยในการร่างกฎหมายผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา แต่ประชาชนก็มีสิทธิที่จะแสดงอำนาจอธิปไตยในการเสนอร่างกฎหมายได้ สิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการในทางประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าหรือยอดเยี่ยมในทางปฏิบัติ ส่วนในทางทฤษฎี การเสนอร่างกฎหมายกับการออกเสียงประชามติมาจากหลักการพื้นฐานอันเดียวกัน สิทธิในการเสนอร่างกฎหมายของประชาชนมีความสำคัญและเหนือกว่าสิทธิในการออกเสียงหรือลงประชามติ ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมายได้ ถ้าหากฝ่ายนิติบัญญัติไม่ทำตามหรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่การออกเสียงประชามติมีสิทธิแค่เพียงการตัดสินยอมรับหรือไม่ยอมรับร่างกฎหมายที่ผ่านสภานิติบัญญัติแล้วเท่านั้น (สนธิ เตชานันท์, 2543) ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 10,000 คน สามารถใช้สิทธิเข้าเชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายได้ เว้นแต่เฉพาะกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยและแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเท่านั้น ที่ประชาชนไม่สามารถเสนอขอแก้ไขได้

4. ประชาชนสามารถตัดสินปัญหาสำคัญๆ เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล (plebiscite) ในทางปฏิบัติ เมื่อรัฐบาลมีปัญหาในระดับนโยบายที่ไม่สามารถตัดสินใจเองได้ เนื่องจากเมื่อตัดสินใจไปแล้วอาจเกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อสังคม เช่น การที่จะเลิกจำหน่ายสุรา การเปิดบ่อนพนันโดยเสรีถูกต้องตามกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้รัฐบาลต้องให้ประชาชนตัดสินใจกันเอง โดยการเปิดให้ลงคะแนนเสียงตามเจตจำนงหรือความต้องการของประชาชนการให้ประชาชน สามารถตัดสินปัญหาสำคัญๆ เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล (plebiscite) ส่วนการออกเสียงประชามติ (referendum) คนส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดและใช้ปะปนกันซึ่งการออกเสียงประชามติ เป็นการให้ประชาชนมาลงคะแนนว่าจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ หรือที่แก้ไขเป็นการเฉพาะในบางมาตรา แต่การให้ประชาชนลงมติเพื่อตัดสินใจปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายรัฐบาลมักไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขกฎหมาย แต่เกี่ยวกับนโยบาย การดำเนินงานที่สำคัญ ๆ มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม

5. ประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญของรัฐบาลได้ (recall) การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน ที่สามารถมีสิทธิออกเสียงหรือถอดถอนบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ที่มาจากการเลือกตั้งได้ การดำเนินการเช่นนี้อยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า เมื่อประชาชนเลือกตั้งเข้ามาได้ก็สามารถถอดถอนออกได้เช่นกัน โดยเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้

วรวลัญช์ อิสรานุพงศ์ (ออนไลน์) ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย ดังนี้

1. หัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย คือ การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและใช้อำนาจนั้น ผ่านทางผู้แทนที่ตนได้เลือกเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารปกครองบ้านเมือง ดังนั้น ปัญหาหรือความต้องการ รวมทั้งผลประโยชน์ที่ประชาชนพึงได้รับ จึงได้รับการตอบสนองตามข้อเรียกร้องของเสียงส่วนใหญ่ แต่ข้อเสีย คือ เป็นระบอบที่ดำเนินการยาก เนื่องจากต้องใช้เวลาในการตัดสินใจตามกระบวนการขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบ แบบแผน หรือกฎหมายต่าง ๆ ทำให้การตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนมาก มีความล่าช้า และบางครั้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการดำเนินการในเรื่องหนึ่งๆ จะมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ทำให้การตัดสินใจไม่สามารถดำเนินการได้ทันที

2. ประชาธิปไตยเป็นระบอบที่คำนึงสิทธิและเสรีภาพเป็นสำคัญ โดยยึดถือกฎหมายเป็นหลักประกันว่าทุกคนมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มใด ชนชั้นใด ไม่ว่ายศถาบรรดาศักดิ์ฐานะ หรือสภาพร่างกาย จิตใจจะแตกต่างกันเพียงใดก็ตาม แต่ทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน และกฎหมายจะบังคับใช้กับทุกคนโดยไม่มีผู้ใดมีอภิสิทธิ์เหนือกฎหมายดังนั้น ทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการกระทำการใดๆ ตราบเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและไม่ขัดต่อกฎหมาย แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิต จิตใจ ซึ่งแตกต่างกันไปตามปัจเจกบุคคล จึงเป็นการยากที่จะทำให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ประกอบกับมนุษย์ยังมีกิเลส ความโลภ โกรธ หลง ทำให้มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและนำไปสู่ความขัดแย้ง การกระทบกระทั่ง ตลอดจนการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นได้

3. การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หากผู้ปกครอง หรือคณะผู้บริหารประเทศเป็นบุคคลที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล มีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมีประสิทธิภาพย่อมส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ กลไกของเศรษฐกิจเป็นไปตามระบอบทุนนิยม ประเทศชาติมีความมั่นคงสังคมมีความสงบสุข แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าคณะผู้ปกครองเป็นบุคคลที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมและยึดผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นที่ตั้ง ไม่สนใจประชาชน หรือรับฟังเสียงข้างน้อย ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศชาติมหาศาล เพราะระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นเป็นอย่างมาก ตั้งแต่กระบวนการหาเสียงเลือกตั้งที่มีการซื้อสิทธิขายเสียงไปจนถึงวันเลือกตั้ง ต้องมีการใช้งบประมาณของประเทศจำนวนมากในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ตลอดจนเมื่อผ่านการเลือกตั้งได้เข้ามาบริหารประเทศแล้ว ย่อมมีการถอนทุนคืน โดยมีการทุจริตคอร์รัปชั่นเกิดขึ้น กระบวนการเหล่านี้เป็นช่องโหว่ของระบอบประชาธิปไตย

ที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ในคราบของตัวแทนประชาชน เข้ามาแสวงหาประโยชน์แก่พวกพ้อง มากกว่าการทำเพื่อประชาช ซึ่งยิ่งมีการทุจริตคอร์รัปชั่นมากเท่าไหร่ ประเทศชาติยิ่งเสียหายมากขึ้นเท่านั้น

2.3.6 ปัญหาอุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

ณัฏฐพล บุณยพิพัฒน์ (2562) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันพบว่าพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในไทยอาจยังไม่มีอย่างแท้จริง หรือมีแต่ไม่ต่อเนื่อง หรืออาจจะยังอยู่ในช่วงแห่งระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่าน เพราะจากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของระบบประชาธิปไตยไทยโดยเน้นถึงความจริงที่ปรากฏว่าเป็นอย่างไรและใช้ความจริงเป็นบรรทัดฐาน สรุปประเด็นสำคัญได้ 7 ด้าน คือ การยึดติดกับรูปแบบของประชาธิปไตย ระบบอุปถัมภ์ การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย การบริหารราชการแผ่นดินแบบรัฐรวมศูนย์ การคอรัปชั่น พรรคการเมืองไทยที่ขาดความเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริงและปัญหาด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งทั้ง 7 ด้านมีความสำคัญในตัวเอง แต่คนไทยแต่ละกลุ่มให้น้ำหนักความสำคัญแตกต่างกัน เพราะแต่ละกลุ่มจะมีความคิดหรือความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ต่างกัน จึงถือว่าเป็นรากฐานของปัญหาและอุปสรรคของประชาธิปไตยที่สำคัญ เพราะคนแต่ละคนก็จะยึดประชาธิปไตยของตนและมองประชาธิปไตยของคนอื่นว่าไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง จึงทำให้การสร้างและการพัฒนาประชาธิปไตยปราศจากทิศทางที่แน่ชัด จนกลายเป็นการไปยึดติดกับรูปแบบหรือกระบวนการของประชาธิปไตย คือ รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ทำให้ความพยายามสร้างประชาธิปไตยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ไม่มีผลประโยชน์ที่เกิดกับประชาชนอย่างเห็นได้ชัดนัก ตรงกันข้ามชนชั้นนำทางการเมืองมักจะเป็นฝ่ายได้รับผลประโยชน์มากกว่า ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคของประบอบประชาธิปไตยไทยที่แท้จึงอยู่ที่ความไม่สามารถที่จะทำให้มิติของเป้าหมายหรือหลักการของประชาธิปไตยเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและมั่นคงในประเทศไทยได้

พิศิษฐ์ ลีลาวัชรโรภาส (2554) ได้เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของระบอบประชาธิปไตยว่า ข้อดีของระบอบประชาธิปไตย อาทิ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเสียงข้างมากได้ดำเนินการปกครองและประชาชนเสียงข้างน้อยมีสิทธิคัดค้านการปกครองของฝ่ายเสียงข้างมาก เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เพราะถือกฎหมายเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครองโดยใช้กฎหมายบังคับแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและที่สำคัญยังช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยสันติวิธีโดยมีศาลเป็นผู้พิพากษาคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติโดยมีกฎหมายเป็นกรอบควบคุมความประพฤติของทุกคน แต่ประชาชนบางส่วนก็ยังมองว่าประชาธิปไตยมิใช่จะมีแต่ข้อดีทั้งหมด ในการอยู่ร่วมกันของประชาชนจำนวนมาก การตัดสินใจต่างๆ ภายใต้ระบอบ

ประชาธิปไตยก็มีข้อเสีย อาทิ ปัญหาเรื่องความล่าช้าในการตัดสินใจทำการต่าง ๆ ต้องมีการปรึกษาและผ่านขั้นตอนมาก เช่น ต้องแก้ไขปรับปรุงจึงจะบังคับใช้เป็นกฎหมายหรือปัญหาความสับสนวุ่นวาย หากประชาชนส่วนมากในประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยไม่รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพให้อยู่ภายในกรอบของกฎหมายอาจทำให้ประเทศเจริญช้าลง เป็นต้น ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย ความเหมาะสมกับประชาชนภายในประเทศว่า จะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยมีเสถียรภาพมากที่สุด

สรุป ปัญหาอุปสรรคและข้อดี ข้อเสียของการนำระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศไทย โดยหลักการแล้ว ระบอบประชาธิไตยมีความเหมาะสมกับประเทศไทย หากแต่อุปสรรคสำคัญที่ทำให้พัฒนาการด้านปกครอง ไม่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เป็นเพราะความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและไม่ถูกต้องในการให้ความหมายที่แท้จริง อันนอกเหนือจากหลักการและการเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือเรียกร้องเพียงให้มีการเปลี่ยนแปลงตามการปลุกกระแสเท่านั้น เพราะปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จที่แท้จริงของการปกครองระอบบประชาธิปไตย ที่สมาชิกของประเทศต้องมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองและต้องมีจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตย มีความตระหนักและมีอุดมการณ์ร่วมอย่างเด่นชัดว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

สรุปผลจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยสรุปได้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วยระบอบการปกครอง 2 รูปแบบก็คือ ประชาธิปไตยโดยตัวแทน และประชาธิปไตยแบบกึ่งทางตรง ที่เน้นไปทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนภายใต้ สิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมกันอย่างเสมอภาคไม่มีการแบ่งฐานะ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงเจตนารมณ์ และยังสามารถควบคุมตรวจสอบฝ่ายบริหารโดยใช้กระบวนการที่ชอบธรรมตามกฎหมาย เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบธรรมทั้งนี้การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมือง ของบุคคลในแต่ละสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมการเมือง และเป็นกลไกสำคัญที่มีผลต่อความคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรม อันจะนำไปสู่ระดับการเมืองการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในงานวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษารายละเอียดเพื่อนำมาอธิบายให้เห็นจำเป็นที่ต้องสร้างคุณลักษณะพลเมืองและเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกของประเทศมีความเป็นพลเมือง โดยรายละเอียดแต่ละหัวข้อนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

2.4.1 พัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมือง

2.4.2 คุณลักษณะที่ดีของความเป็นพลเมือง

2.4.3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

2.4.4 สรุปแนวคิดพลเมืองเพื่อประกอบงานวิจัย

2.4.1 พัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมือง

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) อธิบายพัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมืองว่าตามแนวคิดตะวันตก คำว่า “พลเมือง” หรือ “Citizen” เป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า“Civis” หรือ “Civitas” หมายถึง การเป็นสมาชิกของนครรัฐ (City-state) อาณาจักรโรมัน โดยรากฐานของคำว่า Civitas ในภาษาละตินมาจากคำว่า “Polites” ในภาษากรีก ความหมายที่นิยามโดยอลิสโตเติล คำว่าพลเมืองในยุคกรีกโบราณ หมายถึง สมาชิกของชุมชนทางการเมืองกรีก (Greek Polis) ซึ่งเป็นสมาชิกที่อาศัยหรือใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนการเมืองและมีส่วนร่วมในกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Bachmann & Staerklé, 2003) ในบทสนทนาของเพลโต้และอริสโตเติล เรื่อง พฤติกรรมพลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect Citizen) ที่ควรมีในกรุงเอเธนส์ ได้กล่าวถึงพลเมืองว่าเป็นองค์ประกอบหลักของระบอบประชาธิปไตย เพราะพลเมือง คือ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างเอาการเอางาน โดยประชาชนแต่ละคน ควรได้มีโอกาสในการทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง เพราะชีวิตมนุษย์จะพัฒนาได้เต็มที่ ก็ต่อเมื่อได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะเท่านั้น

Bachmann & Staerklé (2003) กล่าวถึงที่มาของพลเมืองว่า ในสมัยนครรัฐกรีก ยังไม่มีการอธิบายความแตกต่างระหว่างศีลธรรม (Morality) และกฎหมาย (Legality) ความเป็นพลเมืองซึ่งเป็นเสมือนพลังทางการเมือง จึงเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของศีลธรรมและกฎหมาย พลเมืองทุกคนจะได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกันจากการเป็นสมาชิกของสังคม นอกจากนั้น ยังมีสิทธิในการเลือกตั้ง การรับเลือกตั้ง การได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐบาล การเป็นคณะลูกขุนหรือตุลาการ รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ การอภิปรายทางการเมือง แต่ในสมัยกรีกโบราณนั้น

ความเป็นพลเมือง เป็นเอกสิทธิ์เฉพาะของผู้ชายที่เป็นชนชั้นสูงเท่านั้น ส่วนผู้หญิง เด็กและทาสไม่นับว่าเป็นพลเมือง

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์ (2553) อธิบายเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเพิ่มเติมว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไป คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองแบบกรีกโบราณก็เปลี่ยนตาม ความเป็นพลเมืองในยุคโรมันยังคงเกี่ยวข้องกับสิทธิและการมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยขยายขอบเขตครอบคลุมไปถึงไพร่และทาส นอกจากนี้ เนื่องจากเป็นยุคแห่งการขยายอาณาเขตและการสร้างอาณาจักร ความเป็นพลเมืองของโรมันจึงครอบคลุมไปถึงประชาชนในพื้นที่อาณาจักรโรมันด้วย ความหมายของพลเมืองในยุคนี้ จึงมีความหมายในมิติของการได้รับการปกป้องตามกฎหมาย มากกว่ามีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมาย ตามนัยดังกล่าว ความเป็นพลเมืองจึงถูกลดทอนความหมายลงมาจนเหลือเพียงแค่สถานภาพทางกฎหมายหรือที่ปัจจุบันเรียกว่า สัญชาติ (Nationality) และพลเมืองก็คงเป็นแค่เพียงสมาชิกของรัฐหรือประเทศที่ปกครองด้วยระบบกฎหมาย (Rule of Law) เท่านั้น

เมื่อจักรวรรดิโรมันล่มสลายความเป็นพลเมืองได้ถูกลดความสำคัญลงไปและในยุคกลาง ซึ่งเป็นยุคของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป แนวคิดความเป็นพลเมืองได้สูญหายไป เพราะผู้ปกครองเน้นให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์หรือผู้ปกครองและมูลนายในระบบฟิวดัล (Feudalism) ไม่มีสัญญาประชาคมระหว่างประชาชนและรัฐ ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิในแสดงบทบาททางการเมือง จึงไม่จำเป็นต้องมีคุณธรรมหรือจริยธรรมแห่งความเป็นพลเมืองแต่อย่างใด ความเป็นพลเมืองในช่วงเวลานี้จึงไม่ปรากฏ (ถวิลวดี บุรีกุลและรัชวดี แสงมหะหมัด, 2555)

กิตติศักดิ์ ปรกติ (2555) นำเสนอว่า ในยุคฟื้นฟูศิลปะวิทยาการ (Renaissance) แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง โดยเป็นฐานคิดเบื้องต้นของการปฏิวัติรัฐธรรมนูญอังกฤษในศตวรรษที่ 17 รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติอเมริกันและการปฏิวัติฝรั่งเศสในศตวรรษต่อมา หลังยุคสงครามศาสนาหรือสงคราม 30 ปี มีการทำสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย เมื่อ ค.ศ. 1648 เพื่อรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาและอำนาจรัฐเหนือเขตแดนของกษัตริย์ราชวงศ์ต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งถือเป็นรากฐานของการส่งเสริมความเข้มแข็งของรัฐชาติสมัยใหม่ ภายใต้อำนาจปกครองของกษัตริย์ที่ยังคงมีพระราชอำนาจเหนือพระราชอาณาเขตและราษฎรในดินแดนอาณาเขตของรัฐนั้น ๆ แต่อย่างไรก็ดี ในทวีปยุโรป ระหว่าง ค.ศ. 1648 ถึงช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ปรับตัวไปสู่การเป็นธรรมราชา (Enlighten Despot) โดยมีการใช้พระราชอำนาจในการไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นขุนนางและชนชั้นกลาง รวมทั้งให้ข้าราชการในราชสำนักที่เป็นผู้รู้ทางกฎหมายดำเนินกิจการของรัฐเอง ทั้งในด้านการรักษาความสงบ การส่งเสริมการค้าพาณิชย์ การเกษตรกรรม ตลอดจนเป็นผู้อำนวยความยุติธรรมในฐานะตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดความเป็นพลเมืองถูกโยงเข้ากับแนวคิดประชาธิปไตยมากขึ้น ผนวกแนวคิดสาธารณรัฐนิยมคลาสสิคเข้ากับแนวคิดสัญญานิยมสมัยใหม่ โดยเสนอว่าพลเมือง คือ ปัจเจกชนที่มีเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง พลเมืองควรมีสิทธิในการมีส่วนร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้ทุกคนยึดถือร่วมกัน ตามนัยดังกล่าว ความเป็นพลเมืองก็คือ การเชื่อมโยงปัจเจกชนเข้ากับชุมชนทางการเมืองของสาธารณรัฐที่ซึ่งพลเมืองปกครองตนเอง และปฏิเสธอำนาจการปกครองของกษัตริย์ที่มีเหนือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน (ศรัณยุ หมั้นทรัพย์, 2553)

กิตติศักดิ์ ปรกติ (2555) อธิบายว่า ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับแนวคิดความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 18 ได้ทำให้เกิดกระแสการปฏิรูปการปกครองขึ้นเป็นระลอกนำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างทางสังคมและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางกฎหมายให้มีเหตุมีผล ทันสมัย สอดคล้องกับหลักการทางมนุษยนิยมมากขึ้น มีการรับรองเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน การศึกษา และเสรีภาพในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นกระแสเรียกร้องเสรีภาพและ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา ทั้งนี้ นักปราชญ์ในศตวรรษที่ 18 ได้เริ่มแยกแยะ พลเมืองออกจากไพร่ฟ้าประชาชนหรือราษฎรทั่วไป โดยพลเมืองแตกต่างจากข้าทาส บริวาร บ่าว ไพร่และราษฎร ในด้านความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง พลเมืองเท่านั้น ที่จัดเป็นผู้มีหุ้นส่วนอยู่ในประชาคมทางการเมืองที่เรียกว่า “รัฐ” สังคมพลเมืองจึงมีฐานะเสมือนกับ ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทขนาดใหญ่ที่มีบรรดาพลเมืองเป็นผู้ถือหุ้น และพลเมืองย่อมมีสำนึกของความเป็นเจ้าของสังคมนั้น ๆ ทั้งในฐานะเป็นผู้มีสิทธิได้ประโยชน์แต่ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ร่วมบำรุง รักษาความเป็นปึกแผ่นของสังคมเป็นสำคัญ

ภณ ใจสมัคร (2559) อธิบายว่า เมื่อประชาชนในสังคมใด เป็น “พลเมือง” สังคมนั้นก็จะเป็นประชาสังคม หรือ Civil Society หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วย “พลเมือง” ที่เอาใจใส่ในความเป็นไปและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือสังคม ประชาสังคม จึงหมายถึง “สังคมแห่งความเป็นพลเมือง” นั่นเอง

รงค์ บุญสวยขวัญ (2557) อธิบายความหมายของความเป็นพลเมืองในปัจจุบันว่า มีการอธิบายความหมายของความเป็นพลเมืองในมิติที่หลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น Maurice Roche กล่าวไว้ในงานเขียน เรื่อง Social Citizenship: Grounds of Social Change ว่า ความเป็นพลเมืองในสังคมสมัยใหม่ เป็นเรื่องของความซับซ้อนและบริบทแวดล้อม (Complexity & Contextual) โดยความซับซ้อน เกี่ยวข้องกับการเป็นสมาชิกโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อน ซึ่งส่งผลทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ต่อวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคล ส่วนบริบทเป็นเรื่องของการพิจารณาความเป็นพลเมืองอย่างสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และสถาบันทางสังคม อันเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดสิทธิต่าง ๆ ของ

พลเมือง โดย ความสัมพันธ์ของพลเมืองกับบริบทสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ ได้แก่ พลเมืองที่เป็นปัจเจกบุคคล พลเมืองของระบบการเมืองและพลเมืองของสังคม

พลศักดิ์ จิรไกรศิริและชัยสิริ สมุทวณิช (2529) นำเสนอว่า พัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ประวัติศาสตร์ทางสังคมการเมืองไทยเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการในสมัย สุโขทัย เดิมทีเดียวสุโขทัยใช้การปกครองระบอบพ่อขุนหรือการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร โดยผู้ปกครองและราษฎรมีความใกล้ชิดกัน ต่อมาระบอบพ่อขุนได้ถูกแทนที่ด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองแบบธรรมราชา ซึ่งกษัตริย์เป็นผู้มีความรอบรู้ในหลักธรรมของพุทธศาสนาและใช้หลักธรรมปกครองราษฎร กษัตริย์เป็นผู้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาและสั่งสอนธรรมแก่ราษฎร แม้ว่าในสมัยสุโขทัยจะยังไม่ได้มีการกล่าวถึงความแตกต่างเรื่องชนชั้นหรืออำนาจอย่างชัดเจน แต่จากลักษณะทางการปกครองและสังคมก็แสดงให้เห็นว่า พ่อขุนหรือกษัตริย์มีหน้าที่ในการดูแลอุปถัมภ์ราษฎร โดยเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าราษฎรทั้งปวง

สุมาลี บำรุงสุขและศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (2529) นำเสนอพัฒนาความเป็นพลเมืองในสมัยอยุธยาว่า ชนชั้นปกครองได้นำเอาลัทธิเทวราชาจากคติพราหมณ์ มาสร้างเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐ กษัตริย์มีสถานะเป็นสมมุติเทพ โดยถูกยกให้ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์สามัญทั่วไป แต่จากอิทธิพลของศาสนาพุทธที่มีมาก่อนหน้านั้น ทำให้กษัตริย์ที่เป็นสมมุติเทพ ถูกคาดหวังให้เป็นธรรมราชาไปพร้อมกัน ซึ่งความเชื่อในกฎแห่งกรรมนี้ถูกนำมาใช้ในการอ้างความชอบธรรมในการปกครองของกษัตริย์ โดยถือว่าเป็นผู้มีบุญบารมีสูง เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้ทำกรรมดีสะสมบุญบารมีไว้มากจากชาติปางก่อนจึงส่งผลให้ได้เป็นกษัตริย์ ราษฎรทั่วไปมีหน้าที่สวามิภักดิ์และรับใช้กษัตริย์ องค์กษัตริย์เป็นเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิตของราษฎร สามารถคุ้มครองให้ราษฎรมีความปลอดภัยและมีความสุขได้ ดังนั้น ราษฎรทั่วไปจึงไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งหรือสงสัยในพระราชอำนาจของกษัตริย์

ไพฑูรย์ มีกุศลและทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม (2544) นำเสนอพัฒนาการความเป็นพลเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่า สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยมีสาเหตุจากปัจจัยทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ เช่น เงื่อนไขในการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ที่ควรได้รับความยินยอมพร้อมใจจากบรรดาขุนนาง บทบาทของขุนนางหรือเสนาบดีในการครองอำนาจและภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก ซึ่งจากเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะดึงอำนาจกลับคืนมาสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ นำไปสู่การปฏิรูปการปกครองในปี พ.ศ. 2435 โดยได้ทรงเปลี่ยนโครงสร้างระบอบการปกครองจากระบบจตุสดมภ์เป็นระบบกระทรวง ทบวง กรม เหมือนประเทศทางตะวันตกและทรงพิจารณาว่า การมีไพร่และทาสถือเป็นความล้าหลังของประเทศและการสังกัดมูลนายของไพร่เป็นการสร้างฐานอำนาจที่อาจจะมากเกินความจำเป็นของเจ้านายและ

ขุนนาง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ จึงทรงดำเนินการเลิกระบบไพร่และทาสอย่างเป็นขั้นตอน

ยุทธนา วรุณปิติกุลและสุพิตา เริงจิต (2542) กล่าวถึงการสร้างพลเมืองให้มีลักษณะตามความต้องการของรัฐว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน หลักสูตรการเรียนสำหรับ ชั้นประถมศึกษาตั้งแต่หลักสูตรแรกที่เป็นลายลักษณ์อักษรในปี พ.ศ. 2435 จนถึงหลักสูตรปัจจุบัน แม้ว่าวิชาต่าง ๆ จะถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่หลักสูตรหนึ่งที่ยังคงอยู่โดยปรากฏในทุกฉบับต่อเนื่องมาเกือบศตวรรษ คือ วิชา “หน้าที่พลเมือง” โดยใช้ชื่อวิชาครั้งแรกในยุคราชาธิปไตยว่า วิชาจรรยา จากนั้นเปลี่ยนชื่อเป็นวิชาหน้าที่พลเมือง ในปี พ.ศ. 2480 และต่อมาได้แทรกเนื้อหาอยู่ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในหลักสูตรปี 2521 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่าการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หากกระทำอย่างสร้างสรรค์จะทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ แต่หากกระทำแบบฉาบฉวย การศึกษาจะลดและกดสถานภาพของปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นเครื่องมืออันอ่อนน้อมของรัฐ การรู้เท่าทันอันตรายที่ฝังอยู่ในอุดมคติของความเป็นพลเมืองดีจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักถึง

อัญรัตน์ นาเมือง (2553) กล่าวถึงยุคปฏิรูปการศึกษาว่า บทบาทในการสร้างความเป็นพลเมืองกลายเป็นหน้าที่หลักของสถาบันทางการศึกษา แม้ว่าประเทศไทยจะผ่านการปฏิรูปการศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2542 โดยมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ควบคู่ไปกับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการปฏิรูป ส่วนการศึกษาในปี พ.ศ. 2552 มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไททุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียม แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองพบว่า นโยบายทางการศึกษายังคงให้ความสำคัญกับการปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยคุณลักษะของพลเมืองที่พึงประสงค์ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักผิดชอบชั่วดี มีระเบียบวินัย ประหยัด อดออมและมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

2.4.2 คุณลักษณะที่ดีของความเป็นพลเมือง

คำว่าคุณลักษณะที่ดีของความเป็นเมือง ได้มีนักวิชาการที่ศึกษาค้นคว้าและให้คำนิยามขึ้นมาจากคำว่า Civic Virtue ซึ่งอธิบายเป็นคำในภาษาไทยได้หลากหลายความหมาย เช่น คุณธรรมของพลเมือง คุณธรรมของความเป็นพลเมือง คุณธรรมแบบพลเมือง จิตสำนึกแบบพลเมือง จริยธรรม

เพื่อส่วนรวม พฤติกรรมความเป็นอารยะ ลักษณะความเป็นพลเมือง พฤติกรรมการให้ความร่วมมือ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดการนำเสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมือง มีดังนี้

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชวดี แสงมหะหมัด (2555) ได้อธิบายคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีว่า มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากการศึกษาคำจำกัดความของความเป็นพลเมือง คือ ความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นคุณลักษณะ คุณสมบัติหรือองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองที่สังคมปรารถนา โดยแต่ละสังคมอาจกำหนดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในทางทฤษฎี กล่าวได้ว่า ความเป็นพลเมืองของระบอบต่าง ๆ ควรมีองค์ประกอบพื้นฐาน ได้แก่ มีเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง การยึดถืออุดมคติและค่านิยมเฉพาะร่วมกัน มีสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม และการมี ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล (2563) นำเสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมืองว่า กว่าที่ราษฎรในแผ่นดินไทย จะมีโอกาสได้สถานภาพทางสังคมเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมาก จนถึงปัจจุบันสมาชิกสังคมไทย ก็ยังขาดสำนึกความเป็นพลเมือง ในขณะที่ความมุ่งหมายของพลเมืองชาติอื่น เตรียมพร้อมเป็นพลเมืองโลกส่วนประชาชนไทย ยังรอเวลาว่าพร้อมเป็นพลเมืองหรือยัง เพราะยังเคยชินอยู่กับคำว่า “ราษฎร ประชาราษฎร ประชาชน” อาจเป็นเพราะเจตนารมณ์ที่บิดเบี้ยว หรือพัฒนาการทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนในประเทศไทย ยังไม่ได้มีสิทธิในการบริหารอย่างที่ควรจะเป็นและยังไม่สอดคล้องกับหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันเป็นสากลคติ หรืออาจเป็นเพราะขาดการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังที่จะให้ประชาชนไทยไม่มีโอกาสแสดงออกซึ่งความต้องการที่แท้จริงในการเป็นผู้มีส่วนร่วมตามหลักการปกครอง ที่สามารถบริหารวิถีชีวิตของตนเองได้จริงโดยอิสระ เพราะแนวคิดระบบประชาธิปไตยในประเทศไทยเกิดขึ้นทีหลังแนวคิดระบบการปกครองแบบอื่น จึงถือได้ว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมือง เกิดขึ้นภายหลังสถานภาพความเป็นสมาชิกของประเทศแบบอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความหมายที่สำคัญมาก เพราะผู้คนและสมาชิกของประเทศไทย มีความคุ้นชินอยู่กับคำเรียกตัวเองแบบอื่นที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น ราษฎร อาณาประชาราษฎร์ ประชาชน สามัญชน เป็นต้น จนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะมีสาเหตุมาจากการแปลความหมายสถานภาพเจ้าของประเทศตามความเคยชินมาตั้งแต่บรรพบุรุษนั่นเอง

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2549) ได้อภิปรายเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่พลเมืองควรมีหรือควรเป็นในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคม เช่น มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วม

กิจกรรมสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม ยึดหลักความถูกต้องดีงาม เชื่อมั่นในความยุติธรรม เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะหรือคุณสมบัติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่สังคมปรารถนา ซึ่งมีคุณสมบัติสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่ง คำว่า “พลเมือง” เป็นคำที่อยู่คู่กับคำว่า “ชุมชนการเมือง” หรือ “รัฐ” (State) เพราะชุมชนการเมืองหรือรัฐ หมายถึง ที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่รวมกันโดยมีการ ใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนและในโลกนี้ มีคนจำนวนน้อยมากที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องทางการเมือง (To be Human is to be Political) ความเป็นพลเมืองจึงหมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนการเมือง (Citizenship is Participation) ถ้าไม่มีพลเมืองก็จะไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

ประเด็นที่สองว่าด้วย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองสาธารณะ พลเมือง คือ ผู้ที่มีสิทธิ (Right) และภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (Obligations) เช่น มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายและโครงการต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย สามารถเลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนตนเอง มีหน้าที่ในการเสียภาษี การเป็นทหารป้องกันประเทศ ตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น การใช้สิทธิและการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนการเมือง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Participation in Public Affairs) นั่นเอง

ประเด็นที่สาม ความเป็นพลเมืองตามแนวคิดของเพลโตจะต้องมี “คุณธรรม” (Virtue) กล่าวคือ มีความปรารถนาที่แรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางาน ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเอง แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝังอบรมขัดเกลา เกิดขึ้นจากสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดความต้องการที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์

ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จะต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) หมายความว่า ไม่มีผู้ใดถือครองสถานภาพหรือตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งได้ชั่วชีวิต เนื่องจากพลเมืองทุกคนต้องเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและต้องมีสิทธิในการตัดสินใจในประเด็นทางการเมืองและสังคมร่วมกัน

2.4.3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

การสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีนั้น สามารถทำได้โดยให้ เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองและนำแนวคิดความเป็นพลเมืองดีมาใช้ในการดำรงชีวิตได้ ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองนั้น มีรากฐานความคิดมาจากแนวคิดพลเมืองที่สมบูรณ์ (perfect citizen concept)

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) เสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยจะต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตั้งแต่ชั้นอนุบาลและประถมศึกษา เพื่อเป็นการปลูกฝังความดีงามให้แก่เด็ก เพราะว่าเด็กและเยาวชนไม่สามารถเติบโตมาพร้อมกับความเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ได้ด้วยตนเอง ดังนั้น เยาวชนเหล่านี้จึงจำเป็นต้องได้รับการอบรม บ่มเพาะ ปลูกฝังความรู้และสร้างจิตสำนึกในด้านหน้าที่และความเป็นพลเมืองทั้งจากโรงเรียนและสังคม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) กล่าวถึงการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองว่า การสร้างพลเมืองโดยใช้การศึกษานั้น ได้ผนวกเข้าไปในรัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาชาติ มาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบของคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียน การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหนึ่งในหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้ถูกระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีความเป็นพลเมือง โดยรัฐต้องดำเนินการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างให้คนไทยเป็นพลเมืองที่ดี ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น สามารถผนวกหลักการของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจากรัฐธรรมนูญและแผนการศึกษาแห่งชาติกับแนวคิดการจัดการศึกษาของนักวิชาการได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามรัฐธรรมนูญและแผนการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้สมาชิกในสังคมและประชาชนทั่วไปได้รับการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษาไทย ในประเด็นของการพัฒนาการเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการเตรียมพลเมืองของชาติไปสู่การเป็นพลเมืองดีที่มีประสิทธิภาพ นอกจากจะมีการกำหนดสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว และเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองและค่านิยมหลัก 12 ประการ จึงนำมาสู่การกำหนดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความปรองดอง สมานฉันท์ และความมีวินัยในตนเอง เพื่อให้สถานศึกษานำไปจัดเป็น รายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษาตามกรอบความคิดในการพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557) ได้นำเสนอแนวปฏิบัติสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้สอนต้องเข้าใจมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดสำคัญของรายวิชานี้ นั่นคือ การเข้าใจในจุดเน้นที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งวัตถุประสงค์ของรายวิชานี้ต้องการพัฒนา ทักษะ ค่านิยม และคุณลักษณะ ซึ่งสะท้อนด้วยการปฏิบัติ (action) มีการวางแผนการสอน โดยจะต้องเน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่องของกระบวนการคิด กระบวนการสืบค้น กระบวนการ แก้ปัญหา รวมทั้งกระบวนการพัฒนาค่านิยม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ และการสอนหน้าที่พลเมืองต้องเน้นความเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง คือ การใช้ประเด็นจริง (real issue) ที่เป็นปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับความคิดของคนว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี มีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง มีการลงมือทำ หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเรียนรู้อย่าง กระตือรือร้น แนวทางการจัดการศึกษาแบ่งเป็นระดับชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาซึ่งกำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้ พื้นฐานเรื่องความเป็นพลเมือง โดยใช้กิจกรรมเป็นช่องทางสอด แทรกเรื่องวิถีประชาธิปไตย และกำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษา ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนตามหลักสูตรและให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ในระดับมัธยมศึกษาให้เรียนรู้เรื่องการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตาม ระบอบประชาธิปไตย มุ่งทำประโยชน์ให้แก่สังคม และยึดมั่นวิถี ประชาธิปไตย เกิดเป็นกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย เช่น ชมรม กลุ่มชุมนุม กิจกรรมการเลือกตั้งกรรมการนักเรียน กิจกรรมค่าย กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในระดับอุดมศึกษา การเรียนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสามารถกระทำโดยผ่านกลุ่มชุมนุม ชมรม หรือการวางตัวคณะกรรมการนักศึกษา ซึ่งไม่มีรูปแบบและไม่มีการบังคับไว้ในหลักสูตรหรือการเรียนการสอนโดยนักศึกษาเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมด้วยตนเอง สำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในสังคม มุ่งสร้างเครือข่ายการ เรียนรู้และพัฒนาชุมชน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและ สังคม จัดกิจกรรมส่งเสริมการทำงานโดยกระบวนการกลุ่มใน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน มีความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2540) อธิบายว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกของ ระบอบประชาธิปไตยต้องมีความภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน พลเมืองเป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี มีความ เท่าเทียมกับผู้อื่น พลเมืองเป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใครและไม่ต้องการให้ใครมาบงการหรืออุปถัมภ์ค้ำจุน เมื่อพิจารณา

แนวคิดที่ว่า “การเมือง คือ คุณธรรมพลเมือง” การเมืองจึงหมายถึง กิจการเพื่อการมีส่วนรวม ไม่เกี่ยวกับการแบ่งผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นการปลูกฝังคุณธรรมส่วนรวมของสังคม

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2553) ให้ความหมายและคำอธิบายว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ ได้แก่ การมีอิสรภาพที่ควบคู่กับ ความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาค การเคารพกติกาหรือกฎหมายในการปกครอง และการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา โดยเริ่มต้นที่ตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเร่งพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเยาวชนไทย ซึ่งในระดับประเทศได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นพลเมือง โดยได้มีการกำหนดเป็นนโยบาย กลยุทธ์และแนวปฏิบัติ ทั้งนี้ได้ถูกกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางและวิธีการสร้างความ เป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับเยาวชนของประเทศในแต่ละระดับของ การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเยาวชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกหน่วยงาน มีความต้องการที่จะหาวิธีการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชน โดยมีความคาดหวังว่าพลเมืองจะได้ช่วยกันแก้ปัญหาของประเทศให้ผ่านพ้นอุปสรรคที่เกิดขึ้นและพัฒนาประเทศให้เท่าเทียมกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลกได้ในอนาคต

การสร้างความเป็นพลเมืองเป็นการสร้างประชาชนให้มีจิตสาธารณะ รักความเป็นธรรม สำนึกในหน้าที่ที่มีต่อสังคมและ เพื่อนมนุษย์ และมีความรู้มากพอที่จะประเมินค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีผลกระทบต่อส่วนรวมอย่างไร เพื่อจะได้เลือกสิ่งที่ดีที่สุดว่าตน ควรจะทำอะไรและทำอย่างไร เพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมหรือส่วนรวม ขณะเดียวกันก็มีความกล้าทำสิ่งที่เชื่อว่า ถูกต้องดีงาม เปิดใจกว้าง โดยพร้อมที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรมมากพอที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ดีกว่า ไม่ใช้มาตรฐานของตนองในการตัดสินคนอื่นอย่างง่ายๆ ยอมรับความแตกต่างหลากหลายและมีความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่อยู่ในบริบทหรือเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายตั้งแต่ผู้ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบาย ผู้บริหาร การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งต้องอาศัยทุกฝ่ายร่วมมือในการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่และภาระงานของตนเอง โดยเริ่มต้นที่ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการจัด

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เช่น ความหมายของความเป็นพลเมือง ลักษณะของความเป็นพลเมือง ความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็นต้น

ดังนั้นหน่วยงานทางการศึกษาจึงมีความสำคัญในการดำเนินการพัฒนานักเรียนไปสู่ความเป็นพลเมืองผ่านการจัดการเรียนรู้และการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป การจัดการศึกษาสามารถบ่มเพาะลักษณะของความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนได้ แต่การก้าวไปสู่การเป็นพลเมือง ผู้ที่มีศักดิ์ศรี รู้จักสิทธิ หน้าที่และมีความตื่นตัวในการทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองและประเทศชาตินั้น เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนให้เกิดขึ้นได้ หากต้องเกิดจากการเรียนรู้ อบรม ฝึกฝนและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้น การกำหนดเรื่องความเป็นพลเมืองให้เป็นประเด็นสำคัญในระดับชาติที่ให้ทุกภาคส่วนเกิดการตื่นตัวที่มีความต้องการที่จะให้ความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นในประเทศอย่างจริงจัง ถ้าทำได้เช่นนี้ ถือว่าความเป็นพลเมืองในสังคมไทยจะเกิดขึ้นกับประชาชนในอนาคตอย่างแน่นอน

2.4.4 สรุปแนวคิดพลเมืองเพื่อประกอบงานวิจัย

สรุปผลจากการศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมือง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง พัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมืองจากแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งความเป็นพลเมืองในปัจจุบันนอกจากจะเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคลแล้ว ยังทำให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการขับเคลื่อนและสร้างสรรค์ชุมชนหรือสังคมของตนเอง บนฐานของการยึดถือคุณธรรมจริยธรรมในแบบฉบับความเป็นพลเมืองที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ตลอดจนการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวม ส่วนการศึกษาพัฒนาการและความหมายของความเป็นพลเมือง ในสังคมไทย ให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชนหรือส่วนรวมมากกว่าความเป็นปัจเจก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสังคมไทยไม่สามารถสร้าง ความเป็นพลเมืองร่วมสมัยหรือพลเมืองที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้ และคุณลักษณะที่ดีของความเป็นพลเมือง มีความหมายว่าเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึก การยึดถือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และมีการกระทำ หรือพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมโดยส่วนรวม

การศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาคุณลักษณะที่ดีของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับวรากรณ์ สามโกเศศ (2554) ที่นำเสนอว่า ความเป็นพลเมือง (Citizenship) มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องมีคุณลักษณะของความเป็น “พลเมือง”

ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ เป็นสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบเคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา มีความตื่นตัวและกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กล่าวคือ เป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น หรือที่เรียกว่า “Active Citizenship”

2.5 แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2.5.1 สาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการเรียนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางไว้ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา นำเสนอเรียงลำดับตามมาตรา ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะสวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่งและวรรคสองแล้วยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้อดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

2.5.2 แนวทางและลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ประพันธ์ศิริ สุเขารัจ (2545) ได้อธิบายเนื้อหาที่เป็นลักษณะสำคัญเกี่ยวการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ในมาตราที่สำคัญ ดังนี้

มาตรา 22 บัญญัติว่า *“การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาตามแนวบัญญัตินี้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ”* ซึ่งสามารถแบ่งรายละเอียดเป็นประเด็นที่สำคัญได้ 3 ประการ คือ

1. การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และพัฒนาตนเองได้ หมายความว่าการจัดการศึกษาจะต้องคำนึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในมาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลย่อม ได้รับความคุ้มครอง คำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึงมนุษย์เป็นผู้ทรงสิทธิ์ในชีวิตของตน มนุษย์มีฐานะเป็นเป็นผู้พร้อมที่จะพัฒนาได้พร้อมกับมีศักยภาพที่จะร่วมกับมนุษย์อื่นพัฒนาสังคมได้ มนุษย์มีอิสระที่จะพัฒนาตนเอง และตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในมาตรา 43 วรรคแรกว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิ์เสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐบาลจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” การจัดการศึกษาดังกล่าวต้องสามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรม ผู้เรียนต้องเจริญเติบโตตามศักยภาพและสร้างความเชื่อมั่นแก่ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ คิดเป็นพึ่งตนเองได้ เอื้อต่อการดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม

2. ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการเรียนรู้โดยให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้เองโดยมีส่วนร่วมในการสร้างผลิตผลที่มีความหมายแก่ตนเอง การเรียนรู้ที่มีพลังความคิดมากที่สุดเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งที่ดีมีความหมายต่อตนเอง สิ่งที่ตนเองชอบและสนใจและด้านกระบวนการเรียนรู้ ผู้จัดต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และเคารพ ในศักดิ์ศรีความเป็น

มนุษย์ สิทธิหน้าที่ของผู้เรียน มีการวางแผนการออกแบบกิจกรรมและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีความหมายเป็นระบบและที่สำคัญที่สุดต้องเน้นประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ กระบวนการเรียนรู้ คือการค้นหาการปฏิบัติแสดงว่ารู้จริง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องตรงกับสภาพจริงในวิถีชีวิตของผู้เรียนในชุมชนและสังคม บรรยากาศการเรียนรู้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตใช้สื่อที่หลากหลายเหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียนให้ได้ใช้สมองทุกส่วน (whole brain approach) มีส่วนร่วมเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงตามลำดับขั้นตอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ เพราะแต่ละบุคคลมีความสามารถแตกต่างกัน ซึ่งการ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญาและได้จำแนกความสามารถของตนได้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษาตรรกะและคณิตศาสตร์ ดนตรี การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การสื่อสาร ความรู้สึก/ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ความเข้าใจธรรมชาติ ด้านจิตวิญญาณ (spiritual) และด้านจิตนิยม (existential) การออกแบบกิจกรรมการเรียนที่หลากหลายเหมาะกับความสนใจและวิธีการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนจะส่งผลการสร้างเสริมศักยภาพ ความเก่งหรือความสามารถของผู้เรียนแต่ละบุคคลตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

ประเวศ วะสี (2543) ได้อธิบายเพิ่มเติมเนื้อหาที่บัญญัติไว้ในมาตรา 30 ว่า *“ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา”* การปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้จะสำเร็จได้นั้น ถือว่าครูเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการปฏิรูปการเรียนรู้ เพราะครูในฐานะผู้ทำหน้าที่ผู้จัดการหรือผู้กำกับการเรียนรู้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน จะต้องเอาชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง และมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลฉะนั้นในการเรียนรู้ที่แท้จริงจะต้องเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้เสนอในสิ่งที่อยากรู้ ไม่ใช่ครูอยากสอน เลือกวิธีการ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายครูไม่ควรกำหนดรูปแบบวิธีการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ให้แก่นักเรียน แต่ควรคอยส่งเสริม สนับสนุนกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น มีความอยากใคร่รู้เสาะแสวงหาแหล่งเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาแล้วเราจะพบว่าบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้ได้มีโอกาสเลือกและมีส่วนร่วมตลอดทุกขั้นตอน เป็นบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ผู้เรียนรู้มีความสุขกับสิ่งที่ค้นพบสู่องค์ความรู้ได้ด้วยตนเองของผู้เรียนรู้เป็นความรู้ที่มีความหมายและถาวร

2.5.3 การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) นำเสนอว่า ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ นักการศึกษา นักคิด นักวิชาการ ครูอาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนรู้และลักษณะกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สามารถสรุปเป็นสาระสำคัญได้ ดังนี้

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยนิยามของคนดีนั้น คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและลิขสิทธิ์ของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ส่วนคนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูง ในการดำเนินการชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถ ด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ ตน สังคม และประเทศชาติได้ และคนมีความสุข คือ คนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกายและจิตใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใสร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษย์สัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความพอเพียงแก่อัตภาพ

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุขบูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้ สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียนรู้ ครูและผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุ่งมั่นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขมีนักวิชาการหลายท่านได้คิดทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้อย่างหลากหลาย

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับ การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ซึ่งได้นิยามความหมาย "การศึกษา" หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีความมุ่งหมายและหลักการ เพื่อการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนักที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยให้ยึดการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2.6 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับอุดมศึกษา

2.6.1 ยุทธศาสตร์การสร้างพลเมืองของประเทศไทย

ยุทธศาสตร์การสร้างพลเมืองของประเทศในสถานการณ์การปฏิรูปทั้งการเมืองและการศึกษาจำเป็นต้องเปิดกว้าง ด้วยบรรยากาศประชาธิปไตย เพื่อการถกเถียงสาธารณะจากทุกสถาบัน ทุกองค์กร ทุกภาคส่วน อย่างเข้าใจ กระทั่งเกิดพลังเป็นเจตจำนงร่วมกันในทางการเมืองจึงจะเป็นโอกาสครั้งสำคัญ ท่ามกลางการแตกแยกทางความคิดทางการเมืองของพลเมือง ด้วยการแสวงหาด้านบวกและนำสู่การปฏิรูปสังคมอย่างทั่วด้าน เพื่อการสร้างนักประชาธิปไตย-พลเมืองใหม่ขึ้นมาค้ำยันระบอบประชาธิปไตยให้เดินไปข้างหน้าได้

การพัฒนายุทธศาสตร์สำคัญ จะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงในห้วงเวลาต่าง ๆ ของสังคมด้วย ดังนั้นในการอภิปรายนี้ขอเสนอยุทธศาสตร์ที่สำคัญๆ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ 1 การสร้างสำนึกและความตระหนักความเป็นพลเมือง เป็นฐาน การพัฒนาที่สำคัญ ที่ต้องให้เกิดการพัฒนาจากปัจเจกบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นพร้อมกัน จะนำ ไปสู่การสร้างพลังของพลเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม การแสดงออก การเป็นเจ้าของการ พัฒนาร่วมกัน การสร้างกฎระเบียบ การสร้างความตระหนัก สร้างให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในสังคม ต่อไป

ยุทธศาสตร์ 2 สร้างกระบวนการปฏิรูปประเทศและวิถีประชาธิปไตยของ พลเมือง ให้เกิดขึ้นจากพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ที่กำหนดด้วยตนเองเพื่อชุมชนของตนเอง มีการกระจาย อำนาจคืนสู่ประชาชน ให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง และมุ่งแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ยุทธศาสตร์ 3 การสร้างธรรมนูญสังคมและแผนพัฒนาพลังพลเมืองเพื่อการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการ การพัฒนาเจตนารมณ์ร่วมของผู้คนในสังคม ให้มีพลังการสร้างธรรมนูญสังคมและการแปลงไปเป็นแผนฯ เป็นการแสดงถึงการมีบทบาทของพลเมืองที่พึงรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ 4 การเชื่อมประสานพลังเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ 5 สานสร้างพลังการเรียนรู้และพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วน ร่วมและการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยจัดให้มีกระบวนการสมัชชาของประชาชน ที่มีเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้มีโอกาส มามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและร่วมกันค้นหาทางเลือกต่าง ๆ ร่วมปฏิบัติและมีส่วนร่วมขับเคลื่อน ผลักดันการปฏิบัติด้วย

ยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นพลเมือง ในห้วงเวลาต่าง ๆ โดยเฉพาะการสื่อสารจิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทย ให้เกิดเป็นกระแสและเป็นกิจวัตรประจำวันของบุคคล ครอบครัว องค์กรและชุมชน

ประเทศไทยผ่านเหตุการณ์ต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยมาหลายเหตุการณ์ ทั้งยังมีการเมืองภาคพลเมืองที่มีความเข้มแข็งพอสมควร ประเทศไทยจึงมิได้เริ่มจากศูนย์ในการเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง ถ้าหากสามารถเชื่อมประสานหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาและกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่กำลังเผยแพร่ประชาธิปไตย หรือทำงานภาคประชาชน ให้มาร่วมกันภายใต้ยุทธศาสตร์เดียวกัน คือการเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมืองด้วยวิธีการอันหลากหลาย ที่มีเป้าหมายเดียวกันคือสร้างพลเมือง โอกาสของประเทศไทยที่จะมีประชาธิปไตยที่เข้มแข้งมั่นคง ไม่ล้มเหลวหรือไร้ความหวัง จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในอนาคตอันไม่ไกลเกินไปนับจากนี้

2.6.2 การสร้างความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยตามทัศนะของนักวิชาการ

ความหมายของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย คำว่า “พลเมือง” เป็นคำสำคัญที่ได้รับการบันทึกไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย “ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ในปี พ.ศ. 2554 ทำให้เห็นว่าในสังคมไทยมีความชัดเจนมากขึ้นที่จะพัฒนาคนไปในทิศทางที่จะให้เป็นพลเมือง โดยลักษณะความเป็นพลเมืองนั้น มีปรากฏอยู่ในทุกระบอบการปกครองของแต่ละประเทศ ซึ่งทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2554) เห็นว่า พลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยจะมีบทบาท หน้าที่และบุคลิกภาพอย่างไร ขึ้นอยู่กับระบอบทางการเมืองของรัฐนั้น

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) มีทัศนะว่าพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยมีลักษณะเป็นเจ้าของประเทศที่มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิ มีเสรีภาพอย่าง เสมอภาคทั่วหน้ากัน ส่วนด้านการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองการปกครองนั้นก็จะต้องคำนึงถึงส่วนรวมและการใช้อิสรภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม สอดคล้องกับคำอธิบายของศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2558) ที่ว่า พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีจิตสาธารณะ มีวินัย มีเหตุผล ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเหมาะสม ใช้สิทธิตัวเองโดยไม่ละเมิดผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม มีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557) นำเสนอว่า พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยนั้นหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ และพึ่งตนเองได้ รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง หลักความเสมอภาคและกติกาของสังคม โดยตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม ตลอดจนร่วมแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ อาเซียนและประชาคมโลก

ส่วนเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) ได้เสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมืองว่า มีหลายระดับ โดยในสมัยโบราณนั้น ประชาชนมีสถานะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยพวกไพร่หรือทาสให้กลายเป็นราษฎร ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้อง ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง คำว่า “ประชาชน” จะสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่าราษฎร ส่วนพลเมืองนั้นจะหมายถึงประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างพร้อมบูรณ์ เป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง มีสิทธิไปเลือกตั้ง เสนอความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางการสามารถเรียกร้องกฎหมาย นโยบายและกิจการของรัฐ ตามที่ตนเห็นพ้อง

ส่วนวิชัย ตันศิริ (2556) ที่ได้อธิบายว่า พลเมืองมีหลายระดับ ได้แก่ พลเมืองทั่วไป เรียกว่า ราษฎร หมายถึง ผู้ที่รับทราบว่ารัฐจะทำอะไรให้บ้างและตนเองมีหน้าที่เคารพกฎหมายและเสียภาษี และพลเมืองที่มีส่วนร่วมเป็นอย่างมากเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะ เป็นผู้นำในระดับชุมชน เข้าร่วมในองค์กรทางสังคมต่าง ๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณะ

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์ (2553) ได้นำเสนอพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะว่า เป็นการกระทำที่มุ่งให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ โดยเริ่มตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมือง การยืนหยัดทางการเมืองในประเด็นที่สนใจ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) แสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองว่า มีจุดเริ่มต้นจากเพลโต ซึ่งเป็นนักคิดรุ่นแรก ๆ ของโลกที่กล่าวถึงคำว่า “พลเมือง” โดยเสนอแนวคิดเรื่องพลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect Citizen Concept) คือ การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนที่ต้องเริ่มปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองในวัยเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล ให้เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ มีความรู้ทั้งวิธีการปกครองและวิธีการเป็นผู้ถูกปกครองผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การให้การศึกษา” ส่วนอย่างอื่นที่แตกต่างจากการปลูกฝังคุณธรรมทางการเมืองถือว่าเป็นการฝึกอบรมโดยทั่วไป ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองของอริสโตเติลนั้น จะมองว่ามนุษย์จะไปถึงศักยภาพเต็มที่ของชีวิตได้ด้วยการเป็นพลเมืองที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณะ โดยใช้สิทธิเข้าร่วมในหน่วยงานที่ กำหนดนโยบายหรือตัดสินคดีความ (enjoys the right of sharing in deliberative or judicial office) ในเวลาที่กำหนดตายตัวหรือไม่ก็ได้ (fixed or unfixed) เข้าร่วมส่วนในชีวิตพลเมืองที่มีทั้ง การปกครองและการถูกปกครองโดยสลับกันไป (share in the civic life of ruling and begin ruled in turn) เป็นพลเมืองดีที่ต้องมีความรู้และความสามารถในการปกครองและถูกปกครอง (good citizen must possess the knowledge and the capacity requisite for rule as well as being ruled) หรือเป็นพลเมืองที่มีความรู้ในการปกครองเหนือเสรีชนทั้งหลายและความรู้ที่จะถูกพวกเสรีชนทั้งหลายปกครองเรา (a knowledge of rule over free man from both points of view)

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (2553) ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 – 2561 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน

ข้อ 3 เน้นการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ในรูปแบบกระบวนการกลุ่มและการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานความเป็นพลเมือง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้การเคารพผู้อื่นเสมอกับตน เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นโดยแยกแยะข้อเท็จจริงได้ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

โดยสรุปเกี่ยวกับทัศนะในการสร้างความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยประกอบด้วย การมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและการปกครองประเทศ เพราะประชาชนทุกคนถือว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองการปกครองและยังเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในงานวิจัยนี้ ถือว่านักศึกษาเป็นสมาชิกที่สำคัญในสังคมไทยที่ต้องพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยให้มีความก้าวหน้าและยั่งยืน

2.7 งานวิจัยเกี่ยวข้อง

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพ องค์ประกอบและแนวทางจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยการเลือกศึกษาทฤษฎี แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาและความสอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนที่สอดรับกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF:HEd) และเพื่อพัฒนาทักษะด้านการจัดการชั้นเรียนสำหรับผู้สอนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร โดยในการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ มีผลสรุปของงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ดังนี้

ธรรมเกียรติ กันอริ (2544) ได้นำเสนอเกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษาของประเทศเวียดนามและปัจจัยที่ทำให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จมี 5 ประการ ประกอบด้วย

1) ประชาชนในประเทศเวียดนามมีความรักชาติสูง เนื่องจากสังคมต้องเผชิญกับภาวะสงครามยาวนาน มีการปกครองระบอบสังคมนิยมโดยมีพรรคคอมมิวนิสตชี้นำ จึงยึดหลักการเรื่องสังคมหรือเรื่องของสวนรวมต้องมากอนเรื่องสวนตัว ดังนั้น ในเรื่องความรักชาติจึงถือเปนความคิดชี้นำว่า “เรียนเพื่อรับใชชาติ” แตกตางกับประเทศไทยที่ “เรียนเพื่อสนองตอบความตองการตนเอง” ทำให้เรียนก็ได้หรือไมเรียนก็ได้ โดยไมคอยมีจิตสำนึกเพื่อสวนรวม กรณีตัวอย่าง เมื่อมีการตั้งโรงเรียน

มหิดลวิทยานุสรณขึ้นมานั้น เด็กจากโรงเรียนตางๆ ตองการจะไปสอบเขาโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ แตโรงเรียนเดิมเสียดายเด็กเกงของตน จึงบอกเด็กวาถาสอบไมติดไมตองกลับมาเรียนโรงเรียนเดิม แทนที่จะเห็นวา การแขงขันเปนการเปิดโอกาสใหเด็กได้มีโอกาสไปทดลองวิชาความรู อันเปนการส่งเสริมใหพัฒนาดีขึ้นและหากเด็กพลาดหรือสอบไมได้ก็ยินดีจะรับกลับ ซึ่งการทะนุถนอมน้ำใจหรือจิตใจเชนวานี้ ประเทศไทยยังไมมี ยังตางคนตางคิดแตเรื่องสวนตัว ในเรื่องความรักชาติก็เช่นเดียวกัน สังคมไทยสะทอนออกมาอย่างเป็นรูปธรรมทำนองเดียวกันกับกรณีดังกลาว

2) เรื่องการพึ่งตนเองของสังคมเวียดนามมีสูงมาก พรรคคอมมิวนิสตสอนใหคนรูจักพึ่งตนเองเปนหลักกอนและยังมีเรื่องความทรหดอดทน โดยนโยบายของชาติมีความเป็นเอกภาพและมีความตอเนื่อง ไมมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย รวมทั้งรัฐมนตรีไมใชนักธุรกิจการเมืองแบบประเทศไทย ไมมีเรื่องการขายตำแหนงหรือขายสินคา ซึ่งนับเปนขอดีของประเทศเวียดนาม

3) การเชื่อมโยงเรื่องวิทยาศาสตรศึกษากับวินัยทางการศึกษาของประเทศไทย ยังไม่มีรูปแบบและแนวทางการจัดการที่ชัดเจน เนื่องจากยังมีความขัดแยงกันสูง ทั้งในเรื่องสวนตัวและสวนรวม จึงจะตองมีศีลธรรมใหมของการอยูรวมกันในโลกปจจุบันหรือความพอดีเพื่อการอยูรวมกัน

4) สิ่งที่สังคมไทยกลัว คือ ความขัดแยง แตความขัดแยงก็เปนกฎของธรรมชาติ เปนเอกภาพของดานตรงขามที่สามารถไปดวยกันได กลาวคือ เสรีภาพกับวินัย หากตองการมีเสรีภาพเดินขามถนนโดยปลอดภัยจากรถยนตก็จะตองมีวินัยดานการจราจรด้วย ซึ่งมีความสัมพันธกัน ดังนั้น เรื่องความขัดแยงที่จะประทุเปนวิกฤตสังคมไทยนั้น จึงไมนากลัวเทากับการจัดการปญหาความขัดแยง ซึ่งเป็นเรื่องของการบริหารจัดการ บางครั้งในเรื่องหนึ่งการจัดการแลวอาจจบลงได้ตรงนั้น หรืออาจขยายผลความขัดแยงไปสูเรื่องอื่นได้อีก เชน เรื่องการกระจายอำนาจการศึกษายอมมีผลกระทบตอการจัดการวิทยาศาสตรศึกษา หรือประเด็นที่ครูอาจารยเรียกรองไมยอมโอนไปสูองคการบริหารสวนตำบล ซึ่งโดยแทจริงแลว เปนการจัดการดวยวิธีการใชวัฒนธรรมระบบราชการหรือไม ที่บังคับใหโอนทั้งหมดทั่วประเทศ โดยไมได้ดูความพรอมของแตละฝาย การจัดการปญหาความขัดแยงควรเป็นเรื่องความจริงใจที่ยึดจะประโยชนของสวนรวมเปนตัวตั้ง จึงจะอยูรวมกันได้โดยไมมีความระแวงเคลือบแคลงกัน

5) เรื่องวัฒนธรรมองคกร ระบบพรรคคอมมิวนิสตเวียดนาม มีวัฒนธรรมการวิจารณโดยแยกเปน 2 ลักษณะคือ การวิจารณทาทีตอสหายกับทาทีตอศัตรู สำหรับทาทีตอศัตรูนั้น เวียดนามจะไมมองใครเปนศัตรูงายนัก แตตอสหายเปนการวิจารณเพื่อรักษาคนไข วิจารณด้วยความถนอมรัก แตคนไทยไมคุนเคยตอการวิจารณ ถูกโจมตีนิดเดียวโกรธกันจนตาย ฉะนั้นตองสงเสริมการกลาวิจารณและนอมรับการวิจารณ เนื่องจากจะเปนภาพสะทอนปญหาของตนเอง เปนการปรับปรุงตนเองใหดีขึ้นและปรับปรุงองคกร สิ่งเหลานี้จะจัดการได้ด้วยเรื่องการจัดการศึกษาเชนกัน

ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2555) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดทำตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย ศึกษาประเด็นความสำคัญที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทยและศึกษาการมีอยู่ของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทย จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ ผลการศึกษาพบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงที่สุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษีและการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษีและการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันของระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นชุมชนและด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า นอกจากนี้เมื่อศึกษาถึงขั้นความสัมพันธ์ในรายภาคของคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี พบว่าประชาชน ในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันในคุณสมบัติของการเป็นพลเมือง โดยผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีความเป็นพลเมืองด้านชุมชนมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคกลางและสุดท้าย ผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุด คือ ภาคกลาง รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มีมากขึ้นนั้น ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สุภีร์ สมอนา (2558) ได้ศึกษาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในโครงการโรงเรียนพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนะของนักเรียนพลเมืองต่อความเป็นพลเมือง และศึกษาระดับความเป็นพลเมืองของนักเรียนพลเมือง ทำการศึกษาจากผู้แทนผู้บริหาร นักวิชาการ นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระปกเกล้า ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น ศรีสะเกษ และสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า ทัศนะต่อความเป็นพลเมือง นักเรียนให้ความหมายคำว่าพลเมือง คล้ายกันโดยนิยามในมุมมองที่กว้างตามโลกทัศน์และประสบการณ์ทางสังคม คือผู้ที่คิดดีและทำสิ่งดีๆ ต่อส่วนรวมและชุมชน รับผิดชอบต่อตนเอง ทำตามหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎหมาย และเคารพผู้อื่น ส่วนความเป็นพลเมืองของนักเรียนพลเมือง เมื่อพิจารณาในภาพรวมด้านการรับรู้สิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและการมีจิตสาธารณะ พบว่า ภายหลังจากที่นักเรียนพลเมืองผ่านการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนพลเมือง นักเรียนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับสูง และเมื่อพิจารณาเป็นประเด็นตามลักษณะสภาพทางกฎหมายและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งใช้เป็นแนวคิดในการจัดระดับความเป็นพลเมืองพบว่าภายหลังจากที่นักเรียนพลเมือง ผ่านการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนพลเมือง ระดับความเป็นพลเมืองของนักเรียนพลเมืองส่วนใหญ่ มีความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับลงมือปฏิบัติ (active citizen) ตามมาด้วยระดับตระหนักรู้ (concerned citizen) และระดับพึ่งพิง (client) ตามลำดับ

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์ (2559) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การติดตามผลสัมฤทธิ์หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลสัมฤทธิ์ของการนำหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาไปใช้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาของครูและวิทยากร ใช้รูปแบบซิปป์ (CIPP model) เป็นกรอบวิเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่า

1.ด้านบริบท คือ นโยบายของรัฐบาล วิสัยทัศน์ของโรงเรียน ความต้องการโรงเรียนและชุมชน ความเหมาะกับสภาพปัจจุบันและวัตถุประสงค์หลักสูตรที่ชัดเจนนั้น เอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนสถานศึกษา

2. ด้านปัจจัยการนำเข้า คือ ผู้บริหารให้การสนับสนุน ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากรในการดำเนินการหลักสูตร ครูมีองค์ความรู้ ครูมีศักยภาพเอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน/สถานศึกษา

3. ด้านกระบวนการ คือ การดำเนินการสอนตามแนวทางของหลักสูตรอย่างครบถ้วน มีการบูรณาการกับหลักสูตรของโรงเรียน การสอนด้วยเทคนิคการสอนอื่น การมีส่วนร่วมจากผู้บริหาร ครูและบุคลากรอื่น และการติดตามประเมินการผลหลักสูตรมีความเหมาะสมกับการนำหลักสูตรไปใช้

4. ด้านผลลัพธ์ คือ ความพึงพอใจของนักเรียน ประโยชน์ที่นักเรียนได้รับ ความรู้ ความเข้าใจ การมีทักษะและมีคุณลักษณะของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

5. ข้อเสนอต่อการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การสนับสนุนอย่างเข้มข้นจากผู้บริหาร กำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนในสาระหน้าที่พลเมือง เพื่อใช้สอนอย่างต่อเนื่องตลอดภาคการศึกษาและทุกภาคการศึกษา หากออกแบบเป็นกิจกรรมต้องคงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องตลอดภาคการศึกษาและทุกภาคการศึกษา

พรพิมล พจนาพิมล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนิสิตสาขาออกแบบทัศนศิลป์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณสำหรับนิสิตสาขาออกแบบทัศนศิลป์และศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในสาขาออกแบบทัศนศิลป์ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 23 คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ แผนการจัดการเรียนรู้และขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นสร้างแรงบันดาลใจ ขั้นปฏิบัติการออกแบบและขั้นระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา ทำความกระจ่าง สรุปปัญหาการออกแบบสร้างแนวความคิดหลัก ออกแบบและพัฒนาแบบ ประเมินผลงานออกแบบและพัฒนาต่อยอด และขั้นการนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินผลตามสภาพจริง

ทองหล่อ วงษ์อินทร์และชูชีพ เบียดนอก (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่องหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของไทย ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ที่ต้องการใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างชุมชนประชาธิปไตย (Democratic Community) โดยเน้นกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (Socialization) เป็นสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาให้แก่คนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อให้เป็นคนตามธรรมชาติ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการครองเรือน และการศึกษาเพื่อให้เป็นพลเมืองดี เป็นประโยชน์แก่สาธารณะหมู่ชนส่วนรวม เป็นการจัดการศึกษาที่ขัดแย้งกันเอง หากคนได้รับการศึกษาทั้งสองทาง จะเกิดความยุ่งเหยิงในใจ เนื่องจากขัดกันกับธรรมชาติ เขาจะถูกธรรมชาติดึงไปทางหนึ่ง และถูกเพื่อนมนุษย์ดึงไปอีกทางหนึ่ง ในขณะที่การจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของประเทศไทยกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการเพิ่มวิชาหน้าที่

พลเมืองในหลักสูตรสถานศึกษาโดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา หรือบูรณาการกับการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา หรือบูรณาการการเรียนรู้กับสาระการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐานหรือรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น หรือบูรณาการกับกิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียน เป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ขัดแย้งกับแนวคิดการพัฒนาให้เป็นคนตามธรรมชาติกับแนวคิดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนาและคณะ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสังเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของประเทศเวียดนาม มาเลเซียและอินโดนีเซียกับประเทศไทยในระหว่าง ค.ศ.1980 - 2013 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบโดยสังเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ปัจจัยและเงื่อนไขและกลไกขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของประเทศเวียดนาม มาเลเซียและอินโดนีเซียกับประเทศไทย เพื่อนำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษาสาหรับประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ทั้งประเทศประเทศเวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย มีนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาระหว่าง ค.ศ. 1980 – 2013 เพื่อตอบรับกับวิสัยทัศน์การกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวเพื่อการก้าวสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังที่ประเทศเวียดนามได้กำหนดนโยบายโด่ย เหม่ย (Doi Moi) มาเลเซีย คือ นโยบายวิสัยทัศน์ 2020 และอินโดนีเซีย คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจอินโดนีเซีย ค.ศ. 2011 - 2025 ซึ่งเมื่อเทียบกับประเทศไทย คือ การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะที่สั้นกว่า ส่วนการสังเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยเงื่อนไขและกลไกที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่สำคัญพบว่า มีปัจจัยเงื่อนไขและกลไกที่สำคัญที่เป็นจุดร่วมกันของทั้งประเทศเวียดนาม มาเลเซียและอินโดนีเซีย คือ การมีนโยบายการศึกษาที่มีความต่อเนื่องและเป็นแบบแผนระยะยาว สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ การมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินนโยบายด้านการศึกษาโดยเฉพาะ การมีระบบการเมืองที่มั่นคงและการมีผู้นำและผู้บริหารประเทศที่มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาอย่างชัดเจนและมีมาตรการส่งเสริมความร่วมมือกับเครือข่ายในการจัดการและสนับสนุนการศึกษาและมีข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษาสำหรับประเทศไทย คือ นโยบายการพัฒนาและติดตามผลการใช้นโยบายการศึกษา นโยบายด้านการพัฒนาครู นโยบายการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา นโยบายการสร้างความรับผิดรับชอบในการจัดการศึกษาและนโยบายการวัดและประเมินผลการศึกษา

วินิจ ผาเจริญ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสำรวจคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษา ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษา ด้านการเมืองการปกครองในสังคมประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยที่ต่ำสุด ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะคนไทยมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองเรื่องการเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวมหรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญด้านการเมือง การปกครองในสังคมประชาธิปไตยควบคู่ไปกับประเด็นเคารพสิทธิ เสรีภาพ เสมอภาพของตนและผู้อื่น รวมทั้งปฏิบัติตามกฎหมายและกฎกติกาของสังคม การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพในความแตกต่าง มีเหตุผลและรับฟังความคิดของผู้อื่น จึงจะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ นอกจากนั้น คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า การจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีน้ำใจเอื้ออาทร ความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกต่อสาธารณะเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากนักศึกษามีความตระหนักในบทบาทของตนเองที่มีต่อผู้อื่นและสังคม และมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นผู้ให้ รวมทั้งมีกิจกรรมของมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมให้เกิดการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบชมรม ค่ายอาสาและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน

เฟื่องอรุณ ปรีดีดิลกและชนิตา รักษ์พลเมือง (2562) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกของประเทศสิงคโปร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกในต่างประเทศที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี นำมาวิเคราะห์แนวทางที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกของไทย และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกที่เหมาะสมกับบริบทของไทย โดยทำการศึกษประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เครือรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน (เขตบริหารพิเศษฮ่องกง) และสิงคโปร์เนื่องจากเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองโลกย้อนไปในอดีตนับตั้งแต่นายกรัฐมนตรีคนแรกที่พัฒนาให้สิงคโปร์ก้าวขึ้น มาเป็นรัฐที่มีบทบาทอย่างสูงยิ่งในทางเศรษฐกิจของโลก มิได้อยู่ที่เพียงแต่การสร้างระบบการเมืองให้มีเสถียรภาพ (Political Stability) เท่านั้น ยังได้นำทรัพยากรที่สำคัญคือทรัพยากรมนุษย์ขึ้นมาเจียระไนให้มีความเป็นพลเมืองสู่พลเมืองโลกที่มีศักยภาพในการปฏิบัติงานกับทุก ๆ ชาติในโลก ซึ่งเป็นไปตามวาทะที่นายลี กวน ยู

ได้ประกาศไว้ที่เปรียบเสมือนเข็มทิศในการสร้างประเทศสิงคโปร์คือ *“การปลูกฝังความคิดและความเชื่อให้กับประชากรของประเทศ เพื่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องที่จะนำพาประเทศสิงคโปร์พัฒนาไปสู่ประเทศที่เจริญและศิวิไลซ์ ใครที่จะมาขัดขวางแนวความเชื่อนี้ก็จะถูกขัดขวางและต่อสู้กับคนเหล่านั้นจนถึงที่สุด เพราะความคิดและความเชื่อนี้ไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้ภายในวันเดียว แต่ถ้ามาถูกทำลายโดยคนบางกลุ่มในเพียงวันเดียว ประเทศก็จะไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้”*

สิงคโปร์มีวิธีการอย่างไรในการสร้างและพัฒนาประเทศท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ และไม่มีทรัพยากรธรรมชาติ ให้กลายเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการพัฒนาได้มากที่สุดในภูมิภาคเอเชียะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องหาวิธีหรือเครื่องมือ ในการสร้างความกลมเกลียวท่ามกลางความหลากหลายของแต่ละเชื้อชาติ ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกของสิงคโปร์ คือ การที่รัฐบาลมีนโยบายชัดเจน ขับเคลื่อนด้วยหลักสูตรระดับชาติ ซึ่งประกอบด้วย (1) เป้าหมาย/เนื้อหาของรายวิชาต่าง ๆ เช่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนแต่ละรายวิชา เนื้อหาเริ่มจากเรื่องใกล้ตัวขยายไปยังเรื่องไกลตัว (2) วิธีการสอนใช้การสอนแบบเน้นกระบวนการ (Process-based Approach) ได้แก่การสอนแบบเน้นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Transmission Approach)และ (3) วิธีการประเมินผล ใช้การประเมินแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางและแบบใช้โรงเรียนทั้งระบบ (Student Centric & Whole School Approach) ส่วนบทเรียนสำหรับไทยคือประเทศไทยควรมีเป้าหมายชาติและนโยบายชัดเจน มีการปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบ การขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองโลกต้องทันสถานการณ์ มีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานของประเทศและมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง เป็นต้น

ปฤณ เทพนรินทร์ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบคิดเชิงเหตุผลของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย เพื่อตั้งคำถาม (problematize) ต่อองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์เรื่อง “การสร้างประชาธิปไตย” (democratization) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) ของกลุ่มตัวอย่างมีระบบเชิงเหตุผลและเพื่อสืบย้อนกลับไปพิจารณาความเป็นการเมืองของระบบคิดเชิงเหตุผลว่าจะทำให้ใครได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร ผลการศึกษาพบว่าจุดเน้นในประเด็นที่เฉพาะเจาะจงที่ทำการให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) อธิบายลักษณะของระบบคิดเชิงเหตุผล (rationality) ว่าวาทกรรมการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (civic education) แสดงออกผ่านเนื้อหาในรายวิชาที่นำมาสอนเป็นหลัก พร้อมทั้งเสริมกรณีศึกษาอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น การอบรมให้ความรู้ การสร้างคู่มือสำหรับการสร้างพลเมือง เป็นต้น ทั้งนี้มีหลายกรณีของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่กลับกลายเป็นการสร้างความไม่

เป็นพลเมืองหรือความไม่พร้อมของประชาชนให้เกิดขึ้นโดยสาเหตุหลักเกิดจากการหมกมุ่นในการชี้วัดและปรับแต่งตัวตนของพลเมืองมากกว่าจะส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์จริงของการมีส่วนร่วม

กัมปนาท คำอินบุตร (2563) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมกับการสร้างพลเมืองดี เปรียบเทียบเนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนและวิเคราะห์เนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมกับจุดหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะพลเมืองศึกษาที่ทำการวิเคราะห์มีจำนวนองค์ประกอบ คือ 1) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ (Have Freedom and Self-Reliance) 2) เห็นคนเท่าเทียมกัน (Treat People Equally) 3) ยอมรับความแตกต่าง (Accept the Differences) 4) เคารพสิทธิผู้อื่น (Respect the Rights of Others) 5) รับผิดชอบต่อสังคม (Have Social Responsibility) และ 6) เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม (Understand Democracy) และคุณลักษณะทั้ง 6 องค์ประอบมีความสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร 6 จุดหมาย ดังนี้

จุดหมายข้อที่ 1 และ 2 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ สามารถนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการจัดการและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน) สอดคล้องกับคุณลักษณะพลเมืองศึกษาที่วิเคราะห์ ข้อที่ 1 มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ จุดหมายข้อที่ 3 (เน้นให้ผู้เรียนมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี) สอดคล้องกับคุณลักษณะพลเมืองศึกษาที่วิเคราะห์ คือ ข้อที่ 3 ยอมรับความแตกต่าง และข้อที่ 4 เคารพสิทธิผู้อื่น โดยที่การทำงานเป็นหมู่คณะต้องมีการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ยอมรับในความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่ดูถูกดูแคลนผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากตนเอง ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตามจึงจะทำให้การทำงานเป็นหมู่คณะดำเนินไปได้ด้วยดีและต้องเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ใช้สิทธิของตนเองภายในของเขตของกฎหมาย จุดหมายข้อที่ 4 (เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคม เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษาข้อที่ 5 รับผิดชอบต่อสังคม โดยที่ต้องตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติมากกว่าตนเอง จุดหมายข้อที่ 5 (เน้นให้ผู้เรียนมี

มนุษยสัมพันธ์มีคุณธรรมจริยธรรมและวินัยในตนเอง) สอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษาคือ ข้อที่ 2 เห็นคนเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สามารถมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกๆ บุคคล มีความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและจุดหมายข้อที่ 6 (เน้นให้ผู้เรียนเสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข) สอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษา ข้อ 5 รับผิดชอบต่อสังคม และข้อ 6 เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม โดยต้องเข้าใจและเรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติสิทธิและหน้าที่ของตนเองมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกระดับและดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การส่งเสริมคุณลักษณะและการสร้างความเป็นพลเมือง ต่างมีบุคคล คณะบุคคล หน่วยงาน สถาบันต่างๆ แสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะเสริมสร้าง รวมทั้งมุ่งเน้นในการทำความรู้ ความจริงด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีในด้านต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ปรากฏ แต่ยังมีส่วนที่ยังไม่ชัดเจนว่า การส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมาชิกของประเทศส่วนใหญ่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีครบถ้วนสอดคล้องกับหลักการ จะสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ด้วยรูปแบบ วิธีการอย่างไร ผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเป็นแนวทางดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีสำหรับนักศึกษามีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่มีระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. การปลูกฝังและส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนมีความสำคัญและภาระในการปลูกฝัง การสร้าง การพัฒนาและการถ่ายทอดความรู้เป็นภารกิจที่สำคัญของสถาบันการศึกษา

3. สถาบันการศึกษาควรมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับผู้เรียนในความรับผิดชอบ โดยกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งที่บูรณาการอยู่กับหลักสูตรและเนื้อหาในรายวิชาต่างๆ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป ศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา และนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อมูลภาคสนามดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดการประชุมสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ตีความสร้างบทสรุปผลการวิจัย นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาประเมินรับรองแนวทางการสอน (Guidelines) และเผยแพร่ผลการวิจัย

ในการเลือกระเบียบวิธีวิจัยชาย โพธิสิตา (2559) อธิบายว่า ระเบียบวิธีวิจัยเป็นเครื่องมือรับใช้กระบวนทัศน์และกระบวนทัศน์เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานที่จะชี้นำการค้นคว้าวิจัยต่อไปว่าจะเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ หากนักวิจัยมีความเชื่อว่าธรรมชาติของความรู้ความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากคุณสมบัติที่หลากหลายตามบริบท ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้เป็นสองส่วนที่ไม่สามารถแยกจากกันได้และมีอิทธิพลต่อกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นักวิจัยต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับปรากฏการณ์ เพื่อค้นหาความรู้ความจริงและหากจุดมุ่งหมายของงานวิจัยคือการพัฒนาความรู้ที่เฉพาะเพื่อนำไปใช้กับกรณีที่ศึกษาเบื้องต้น เช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีกระบวนทัศน์ความเชื่อแบบกระบวนทัศน์ธรรมชาติ กระบวนทัศน์ใหม่หรือกระบวนทัศน์ทางเลือก (Alternative paradigm) ซึ่งหมายถึง แนวทางที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดกระแสทางเลือก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2559) ที่นำเสนอว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม เป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือการให้คำนิยามสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการกำหนดค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ การวิจัยชนิดนี้เป็นการศึกษาติดตามผลและใช้วิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

ผู้วิจัยมีความเชื่อในกระบวนทัศน์การวิจัยกระแสทางเลือก (Alternative Research paradigm) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่มีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน

กับสังคมตามสภาพความเป็นจริง (ชาย โพธิสิตา, 2559) และในการวิจัยนี้ เน้นทำการศึกษาเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นพลเมือง สภาพการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและแนวทางการจัดกาเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา ด้วยวิธีการที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ตัวผู้วิจัยเองทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวิจัยชิ้นสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างจากงานวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้งานวิจัยที่ดำเนินการในครั้งนี้บรรลุเป้าหมายในการทำความรู้และความจริงเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาให้ปรากฏได้ ผู้วิจัยจึงกำหนดตัวแปรที่จะดำเนินการศึกษาไว้แบบกว้างๆ เท่านั้น โดยตัวแปรต้น ได้แก่ คุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักศึกษา ส่วนตัวแปรตามได้แก่ สภาพการจัดการศึกษา องค์ประกอบของความเป็นพลเมืองและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับระเบียบวิธีวิจัย เครื่องมือวิจัยและการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ มีรายละเอียดการนำเสนอเป็นลำดับดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัยและพื้นที่ในการศึกษา
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย
3.4 การปฏิบัติการด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
3.8 การรับรองและการนำเสนอผลการวิจัย
3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัยและพื้นที่ในการศึกษา

การกำหนดขอบเขตในงานศึกษาและการเลือกระเบียบวิธีวิจัยในการดำเนินงานครั้งนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการวิจัยเพื่อให้ทราบสภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและแนวทางจัดการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งมีเนื้อหาส่วนหนึ่งอยู่ในเอกสาร หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่มีผู้เคยศึกษา

มาบ้างแล้ว นอกจากนั้นคำตอบของงานวิจัยที่สำคัญอยู่ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและอยู่ที่ประสบการณ์ของผู้วิจัยเองด้วย เพราะในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ทำในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในเก็บข้อมูลที่หลากหลาย เครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือนักวิจัยเอง (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, ออนไลน์) เพราะนักวิจัยเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเข้าไปพูดคุย สัมภาษณ์ สังเกตและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและเชื่อถือได้

ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยนี้ บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์คือ ได้ทราบสภาพการจัดการศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองและแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา จึงเลือกระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ นั่นคือ การใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ส่วนข้อมูลภาคสนามดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Focus group) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความสร้างบทสรุป โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมเอกสาร เนื้อหา ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน แนวคิดการพัฒนารูปแบบการสอน แนวคิดความเป็นพลเมือง แนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือและนำมาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อหาแนวทางจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวมรวมข้อมูลในภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน โดยการศึกษาคนคว้าจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ เอกสารทางราชการ งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข่องเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่วางไว้สำหรับนำมาอ้างอิงเป็นข้อค้นพบ (findings) ทำให้ผลงานการวิจัยเกิดความน่าเชื่อถือ (reliability) และความแม่นตรง (Validity)

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกและเตรียมเค้าโครงสรุปผลจากการศึกษาเอกสาร เพื่อนำมาใช้ในการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น เป็นการเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposeful Selection) จากผู้ที่มีลักษณะเฉพาะและมีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับ

รายวิชา ซึ่งประเด็นการเลือกเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์และประสพชัย พสุนนท์ (2559) ได้อธิบายว่า ขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่มีความยืดหยุ่นสูงและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดจนกระบวนการและระหว่างขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย โดยมีข้อควรพิจารณาในการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ประการ คือ ประการแรกความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) เป็นการพิจารณาว่าขนาดตัวอย่างในการวิจัยถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูลแล้วหรือยัง และข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมนั้น สามารถนำไปการค้นหารูปแบบหรือสร้างข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้หรือไม่ ซึ่งขนาดตัวอย่างจะมีจำนวนเท่าไรไม่สำคัญ แต่ควรมีขนาดเพียงพอต่อการหาข้อสรุปการวิจัย โดยขนาดตัวอย่างดังกล่าวสามารถให้สารสนเทศที่ไม่มีอะไรเหลือให้เรียนรู้ได้อีกต่อไป ลักษณะเช่นนี้จะเกิดจากการเก็บข้อมูลแล้วพบความซ้ำซ้อน (Redundancy) ของข้อมูลการวิจัย โดยผู้วิจัยไม่พบแนวคิดรูปแบบ หรือข้อค้นพบอื่นๆ ที่เกิดจากความซ้ำซ้อนข้างต้นแล้ว และประการที่สอง ความพอเพียงของข้อมูล (Data Sufficiency) เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับขนาดตัวอย่างมีขนาดมากพอในการเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงภายในประชากรเป้าหมายการวิจัยหรือไม่ หรือขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีขนาดใหญ่มากพอในการประเมินหารูปแบบหรือข้อสรุปที่น่าสนใจ ในการวิจัยจากประชากรเป้าหมายที่มีความหลากหลายหรือมีความแปรผัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจนได้ชุดข้อมูลที่อิ่มตัว จากนั้นจึงนำข้อมูลการสัมภาษณ์มาสรุปโดยผู้วิจัยเพื่อนำเสนอในการจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้ร่วมให้ข้อมูลในการประชุมสนทนากลุ่มย่อยประกอบด้วย ผู้บริหาร คณาจารย์ผู้สอน ในสังกัดวิทยาลัยช่างศิลปและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 7 ราย

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผลวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา องค์ประกอบความเป็นพลเมืองและแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา ดำเนินการโดยวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์เนื้อหาและตีความสร้างบทสรุปงานวิจัย จัดการข้อมูลในรูปแนวคิดและโครงสร้างต่าง ๆ ให้หมวดหมู่ นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเพื่อรับรองผลการวิจัยตามเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษาและรับรองแนวทางการสอนตามที่ผู้วิจัยนำเสนอ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอบทสรุปงานวิจัยด้วยในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษาและสรุปผลการวิจัยในรูปแบบรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวิจัยจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและจำแนกว่าควรสร้างเครื่องมือด้านใดบ้าง ให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการเก็บรวบรวมและได้จัดทำเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องกับแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. แบบวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน และจัดทำตารางวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อสรุปจากการวิจัยเอกสาร และนำมาจัดทำโครงสร้างแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์และนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (รายนามตามที่ปรากฏในภาคผนวก) เพื่อให้ช่วยตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) รวมทั้งข้อเสนอเพิ่มเติมและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนความสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และพัฒนาให้ครบถ้วนเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการและขั้นตอนในการตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1. การตรวจสอบความถูกต้องด้วยตนเอง ก่อนนำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อคำถามและความตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตรวจสอบความถูกผิดของการพิมพ์ การจัดหน้า การเรียงหน้า และตรวจสอบคำชี้แจงต่าง ๆ เพื่อเป็นการทบทวนความเข้าใจอย่างกับตัวผู้วิจัยเองอย่างถ่องแท้

2. การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณลักษณะ คุณวุฒิ ประสบการณ์สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยในการติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ประสานงาน นัดแนะวันเวลา พร้อมกำหนดนัดเวลารับ ส่งแบบสัมภาษณ์อย่างชัดเจนและนำเรียนผู้บริหารวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติดำเนินการตามระเบียบขั้นตอนของทางราชการ ซึ่งเมื่อได้รับเครื่องมือ

วิจัยกลับมาแล้วได้ดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและจัดทำต้นฉบับของเครื่องมือที่ครบถ้วนสมบูรณ์พร้อมทั้งตรวจทานพิสูจน์อักษรความอีกครั้งหนึ่งจนแน่ใจว่าเป็นเครื่องมือวิจัยที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) รวมทั้งคุณภาพของเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้น เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเครื่องมือวิจัยสามารถใช้วัดคุณลักษณะ พฤติกรรม เนื้อหาสาระที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง ครอบคลุม มีประสิทธิผลและวัดได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง (สมชาย วรกิจเกษมสกุล, 2553) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) หรือค่า IOC ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ได้พิจารณาเลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ส่วนข้อคำถามที่มีค่าไม่ถึง 0.5 ถือว่าใช้ไม่ได้ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาให้คะแนน IOC ดังนี้

+1 เมื่อมีความมั่นใจว่าข้อถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3.4 การปฏิบัติการด้านจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

ผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนในทุกประเด็น จึงได้เตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย โดยดำเนินการยื่นโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ต่อหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อให้การพิจารณารับรองก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย ซึ่งหลังการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการยื่นขอพิจารณารับรองแล้ว หน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ได้กำหนดเลขที่โครงการวิจัยคือ HE-RDI-NRRU.056/2564 และนำเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ซึ่งคณะกรรมการฯ มีมติรับรองโดยให้ผู้วิจัยปรับปรุงเพิ่มเติมกิจกรรม/ขั้นตอนดำเนินการวิจัยอีกเล็กน้อย ในประเด็นคำชี้แจงต่ออาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะอย่างครบถ้วนเรียบร้อย จึงได้หนังสือรับรองโครงการให้สามารถเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องได้

สำหรับการเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยนั้น ประเด็นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ประสานงานขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ก่อนทำการสัมภาษณ์จริง และได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน โดยที่ผู้วิจัยได้เปิดเผยข้อมูลตามที่ผู้ให้ข้อมูลอนุญาตเท่านั้น นอกจากนั้นยังได้ขออนุญาตในการนำรูปภาพ และข้อความมานำเสนอในงานวิจัย ส่วนในรายละเอียดของข้อมูลที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บไว้เป็นความลับ โดยไม่มีการเผยแพร่แต่อย่างใด

3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย

การพิจารณาและข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันกรณีการนำผลงานอื่นมาใช้อ้างอิงในงานวิจัยที่อาจจะขาดความต้องและไม่ครบถ้วน จึงได้วางแผนดำเนินงานที่มีการตรวจสอบการดำเนินการเป็นระยะ โดยขั้นตอนการดำเนินการมีดังนี้

1) ศึกษาทำความเข้าใจนิยามของการคัดลอกผลงาน plagiarism อย่างชัดเจน

2) ใส่ข้อความอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอย่างถูกวิธีตามรูปแบบที่สถาบันฯ กำหนด

3) นำเสนอแนวความคิดและสำนวนของผู้วิจัยเองให้เห็นปรากฏเป็นที่ประจักษ์

4) นำส่งโครงร่างงานวิจัยให้สถาบันฯ ช่วยตรวจสอบโดยใช้เครื่องมือตรวจสอบ plagiarism ออนไลน์ ที่สถาบันฯ มีใบอนุญาติ (license) อยู่ เพื่อความมั่นใจในสัดส่วนความซ้ำซ้อนของงานวิจัยที่ต้องไม่มีสัดส่วนเกินกว่าที่สถาบันฯ กำหนด

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเพื่อให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาในครั้งนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยนี้ ขั้นตอนดำเนินงานมี 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary Data) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในบทความ วารสารวิชาการ สืบค้นข้อมูลจาก Internet และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย อาทิ ทฤษฎีและ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน แนวคิดและหลักการจัดการเรียนการสอน แนวคิดความเป็นพลเมือง หลักการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน หลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับอุดมศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบของความเป็นพลเมือง และการส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญสำหรับนำมาอ้างอิงเป็นข้อค้นพบ (findings) ให้ผลงานการวิจัยเกิดความน่าเชื่อถือ (reliability) และความแม่นตรง (Validity)

ส่วนที่ 2 การดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย ดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ใช้วิธีการจดบันทึกคำสัมภาษณ์และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น ตัดคำที่ไม่เหมาะสม และไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีวิจัยและการจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสร้างบทสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นพลเมือง และแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.7.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และจากการศึกษาภาคสนาม

3.7.2 การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) จำแนกชนิดในเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎี แต่ใช้ความรู้จำแนกข้อมูลเป็นประเภท วิเคราะห์หาความสัมพันธ์แต่ละประเภทที่มีต่อกัน

3.7.3 เตรียมทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นและตีความสร้างบทสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบก็ถือว่า ผลที่ได้เป็นสมมุติฐาน หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้ ในการที่ข้อสรุปไม่ได้รับการยืนยันนั้น เรียกว่าสมมุติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) เช่น สมมุติฐานที่อาจตั้งขึ้นจากการพิจารณาข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

3.7.4 การสรุปข้อมูลวิจัยจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (documentary research) นำมาจำแนก วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) นำมาจัดเป็น Category ตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยพิจารณาประเด็นหลักหรือแบบแผนหลัก (major themes) ที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และหัวข้อย่อย (categories) สังเคราะห์และตีความสร้างบทสรุปเป็นข้อค้นพบจากการวิจัย จัดทำข้อเสนอแนะงานวิจัย และเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.8 การรับรองและนำเสนอผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารวิทยาลัยช่างศิลป คณาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนสุดท้ายก่อนการเผยแพร่ข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเพื่อประเมินผลและรับรองคุณภาพงานวิจัย ซึ่งคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ คือ มีประสบการณ์ทำงาน การสอน การวิจัย การบรรยายในด้านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 5 ราย (รายนามดังปรากฏในภาคผนวก) และสรุปผลการวิจัยตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สถาบันฯ กำหนด

3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย

แผนปฏิบัติการและกำหนดระยะเวลาดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในปีการศึกษา 2563 เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2563 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2564 รายละเอียดตามตาราง ดังนี้

แผนปฏิบัติการวิจัย												
แผนงาน/กิจกรรม	ปีการศึกษา 2563											
	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.
1. วางแผนดำเนินการวิจัย จากเค้าโครงงานวิจัย ที่ผ่านการพิจารณาแล้ว	←	→										
2. ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง		←	→									
3. ดำเนินการสร้างและพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย			←	—	—	—	→					
4. นำเสนอคณะกรรมการฯ เพื่อขอรับรองจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์							←	—	—	→		
5. เก็บข้อมูลวิจัยจากเอกสาร สัมภาษณ์ ประชุมสนทนากลุ่ม สรุปผลการวิเคราะห์ ยกร่างสรุปรายงานวิจัย							←	—	—	→		
6. นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับรองผลการวิจัย										←	→	
7. จัดทำต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ ตามเกณฑ์ที่สถาบันฯ กำหนด											←	→
8. สรุปรายงานผลดำเนินงาน และการปิดโครงการวิจัย												← →

ตารางที่ 3.1 แผนปฏิบัติการวิจัย

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการดำเนินงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลปในครั้งนี้ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จัดประชุมสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์และผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ตีความสร้างบทสรุปผลการวิจัยนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษารับรองผลการวิจัย ซึ่งในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ ดังนี้

4.1 สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป

4.2 องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป

4.3 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา

4.1 สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ นำเสนอสภาพการจัดการศึกษาในบริบทของวิทยาลัยช่างศิลป โดยนำเสนอความเป็นมาตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งวิทยาลัยช่างศิลป วิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมองค์กรวิทยาลัยช่างศิลป การจัดการศึกษาในระดับและหลักสูตรต่าง ๆ บริบทการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิตและการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในเนื้อหารายวิชาของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ตามรายละเอียดประกอบ ดังนี้

1. ความเป็นมา

วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม มีชื่อเดิมว่า โรงเรียนศิลปศึกษา โดยจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งโรงเรียน คือ เพื่อให้มีฐานะเป็นโรงเรียนเตรียมของมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งในระยะแรกได้อยู่ในสังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร ดำเนินงานโดยอาศัยเงินงบประมาณของมหาวิทยาลัย ใช้คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยทำการจัดการเรียนการสอน ส่วนในการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญนั้น มีทั้งครูประจำการและบุคคลภายนอกบางส่วนที่เชิญมาช่วยสอนพิเศษเป็นรายชั่วโมง

ด้านการจัดหลักสูตร ได้จัดให้มีรายวิชาและเนื้อหาการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร ยกเว้นวิชาสามัญที่ได้ดำเนินการสอนตามหลักสูตรชั้นเตรียมอุดมศึกษาแผนกอักษรศาสตร์

โรงเรียนศิลปศึกษา ได้ประกาศจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2495 และประกาศใช้ข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนศิลปศึกษา พุทธศักราช 2495 กำหนดคุณสมบัติพื้นฐานความรู้ของผู้สมัครเข้าเรียนและค่าธรรมเนียมการเรียนและเปิดทำการสอนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 นักเรียนรุ่นแรกมีจำนวน 36 คน โดยใช้สถานที่ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถานที่เรียนชั่วคราว

หลักสูตรในระยะแรกเริ่มต้น มีการจัดการเรียนการสอนเพียงแผนกเดียว คือ แผนกจิตรกรรมและประติมากรรม เป็นหลักสูตร 3 ปี และให้สิทธิ์ผู้สอบผ่านชั้นปีที่ 2 ที่มีคะแนนรวมร้อยละ 65 ขึ้นไปเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยศิลปากรได้โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ส่วนผู้ที่จบการศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี จะได้ประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลางของกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2496 เปิดการศึกษาเพิ่ม 3 แผนก คือ แผนกจิตรกรรมและประติมากรรม แผนกช่างสิบหมู่และแผนกโบราณคดี โดยแต่ละแผนกมีกำหนดเวลาเรียน 3 ปี

พ.ศ. 2497 กรมศิลปากรได้รับมอบตึกที่ทำการกระทรวงคมนาคมเดิม จำนวน 3 หลัง และยกตึก 2 หลังด้านในให้เป็นอาคารเรียนของโรงเรียนศิลปศึกษา ทำให้โรงเรียนศิลปศึกษามีสถานที่เรียนเป็นการถาวร จนถึง พ.ศ. 2503 อาคารเรียนจึงถูกรื้อไปหนึ่งหลังเพื่อสร้างโรงละครแห่งชาติ

พ.ศ. 2498 โรงเรียนศิลปศึกษายังคงดำเนินการสอนใน 3 แผนก พร้อมกันนี้มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เปลี่ยนหลักเกณฑ์การรับนักศึกษาใหม่คือ การรับนักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นปีที่ 2 เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย แต่ต้องผ่านการสอบคัดเลือกก่อน

พ.ศ. 2500 มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนหลายประการ คือ มีการกำหนดฐานะของโรงเรียน ประเภทเตรียมอุดมศึกษา เรียกชื่อว่า โรงเรียนศิลปศึกษาเตรียมมหาวิทยาลัยศิลปากร มีการยุบเลิกแผนกช่างสิบหมู่ คงเหลือไว้เพียง 2 แผนก และเรียกชื่อใหม่ว่า แผนกเตรียมศิลป แผนกเตรียมโบราณคดี สำหรับการศึกษาใน 2 ปีแรก และที่สำคัญมีการเปลี่ยนสังกัดมาอยู่ภายในกองหัตถศิลป กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2501 โรงเรียนศิลปศึกษาโอนกลับไปสังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากรอีกครั้ง จนถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2503 โรงเรียนศิลปศึกษา ได้โอนกลับมาสังกัดกองหัตถศิลป กรมศิลปากรอีกครั้ง เมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากรแยกไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีพร้อมกับมหาวิทยาลัยแห่งอื่นๆ ทำให้โรงเรียนศิลปศึกษา พ้นฐานะจากการเป็นโรงเรียนเตรียมของมหาวิทยาลัยศิลปากรและได้ยุบแผนก

โบราณคดี คงเหลือไว้แต่แผนกจิตรกรรมและประติมากรรมแผนกเดียว แต่ยังจัดการเรียนหลักสูตร 3 ปี เหมือนเดิม

พ.ศ. 2504 พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร ตั้งกองศิลปศึกษาและให้โรงเรียนศิลปศึกษาเป็นแผนกหนึ่งในกองศิลปศึกษา มีงบประมาณตำแหน่งครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่เป็นของตนเอง และได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น โรงเรียนช่างศิลป

พ.ศ. 2505 ปรับรื้ออาคารเรียนเดิมเพื่อสร้างโรงละครแห่งชาติและสร้างอาคารเรียนหลังใหม่เป็นอาคารเรียนถาวรให้แก่โรงเรียนช่างศิลปภายในบริเวณเดียวกันกับโรงเรียนนาฏศิลป และโรงเรียนช่างศิลปได้จัดการศึกษาแก่นักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลาง (เทียบเท่าหลักสูตรครูประถมการช่าง หรือ ป.ป.ช.) ซึ่งเป็นหลักสูตร 3 ปี และเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติหลักสูตรประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นสูง โรงเรียนช่างศิลป กรมศิลปากร พุทธศักราช 2517 ซึ่งใช้เวลาศึกษาต่อจากหลักสูตรประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลางอีก 2 ปี และเทียบหลักสูตรการศึกษานี้เท่ากับหลักสูตรประโยคครูมัธยมการช่าง (ป.ม.ช.) ซึ่งโรงเรียนช่างศิลปได้เปิดหลักสูตรนี้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2517

ปีการศึกษา 2518 โรงเรียนช่างศิลป เปิดทำการสอนในระดับประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลางและระดับประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นสูง ได้ผลิตผู้สำเร็จการศึกษาการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นสูงเป็นรุ่นแรก

พ.ศ. 2519 กระทรวงศึกษาธิการยกฐานะโรงเรียนช่างศิลป เป็นวิทยาลัยช่างศิลป เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 และเริ่มขยายกิจการการเรียนการสอนไปที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยได้เริ่มก่อสร้างอาคารเรียนในที่ดินของวิทยาลัยเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง เนื้อที่ประมาณ 63 ไร่ และเริ่มใช้เป็นสถานศึกษาของวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา

พ.ศ. 2524 วิทยาลัยช่างศิลปได้ปรับปรุงหลักสูตร ประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลาง ซึ่งเทียบเท่าประโยคครูประถมการช่าง โดยได้ยกเลิกการเรียนวิชาการศึกษาในหลักสูตรนี้ โครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย หมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาสัมพันธ์ หมวดวิชาชีพภาคทฤษฎีและวิชาชีพภาคปฏิบัติทั้งศิลปะไทยแบบประเพณีและศิลปะร่วมสมัย มีกำหนดเวลาเรียน 3 ปีและเมื่อสำเร็จการศึกษา จะได้รับวุฒิประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลาง (ระดับ ปวช.)

พ.ศ. 2527 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นสูงซึ่งเทียบเท่าหลักสูตรประโยคครูมัธยมการช่าง (ป.ม.ช.) อีกครั้งหนึ่ง โดยยกเลิกการเรียนวิชาการศึกษาเช่นเดียวกับหลักสูตร

ประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นกลาง โครงสร้างของหลักสูตรจึงประกอบด้วย หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาศิลปะ (วิชาพื้นฐานวิชาศิลปะ วิชาศิลปะเฉพาะสาขา วิชาศิลปะเลือก) และหมวดวิชาเลือก โดยให้ นักศึกษาเลือกเรียนวิชาศิลปะสาขาต่างๆ ตามความถนัดและความสนใจในศิลปะเฉพาะสาขา (วิชาเอก) และวิชาศิลปะเลือก (วิชาโท) เมื่อจบการศึกษาแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรศิลปศึกษาชั้นสูง (ระดับ ปวส.)

พ.ศ. 2539 วิทยาลัยช่างศิลป ได้ปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาชั้นกลางและหลักสูตรศิลปศึกษาชั้นสูง อีกครั้งหนึ่งเรียกชื่อว่า หลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (ศ.ปวช.) และหลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2539 (ศ.ปวส.) ซึ่งมีสาขาวิชาให้นักศึกษาเลือกเรียนอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับแนวนโยบายปฏิรูปการศึกษาและสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

พ.ศ. 2545 วิทยาลัยช่างศิลป ได้เปลี่ยนหน่วยงานต้นสังกัดจากสถาบันศิลปกรรม มาเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ตามประกาศกรมศิลปากร เรื่องการแบ่งส่วนราชการ หน่วยงาน และสถานศึกษาของกรมศิลปากร ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2545

พ.ศ. 2546 ปรับหลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 มาเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2544 วิทยาลัยช่างศิลป ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

พ.ศ. 2550 วิทยาลัยช่างศิลปและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ แยกตัวจากกรมศิลปากร ตามประกาศจัดตั้งในพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 32 ก วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

พ.ศ. 2552 วิทยาลัยช่างศิลปะ มีการปรับโครงสร้างการบริหารให้เป็นไปตามประกาศของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โดยให้มีการสรรหาผู้อำนวยการวิทยาลัยและคณะผู้บริหารโดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี ตามอย่างสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป

พ.ศ. 2560 วิทยาลัยช่างศิลป ได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปรับปรุง) พุทธศักราช 2560 เพื่อให้สอดคล้องตามรายละเอียดที่เปลี่ยนแปลงไปของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พ.ศ. 2550

2. วิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมองค์กรวิทยาลัยช่างศิลป

วิสัยทัศน์:

วิทยาลัยช่างศิลป มุ่งจัดการศึกษาด้านศิลปะที่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ด้วยการบริหารจัดการที่มีนโยบาย เป้าหมายที่ชัดเจนเป็นระบบ

พันธกิจ:

1. จัดการเรียนการสอนศิลปะอย่างมีคุณภาพ คำนึงถึงการพัฒนาศักยภาพตามธรรมชาติของผู้เรียนด้วยหลักสูตรที่กำหนดคุณลักษณะเฉพาะอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

2. ปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

3. พัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

4. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

5. พัฒนาระบบการสนับสนุน และการบริหารด้านต่างๆ ให้เอื้อต่อการเนินงานของวิทยาลัย

ค่านิยมองค์กร:

“มุ่งมั่นพัฒนา ก้าวหน้าวิชาการ สืบสานงานศิลป์”

เอกลักษณ์หน่วยงาน:

“เป็นผู้นำด้านงานศิลป์”

อัตลักษณ์หน่วยงาน:

“สืบสาน สร้างสรรค์งานศิลป์”

อัตลักษณ์ของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยช่างศิลป:

“มืออาชีพงานศิลป์”

พฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป:

“ซื่อสัตย์ สุจริต รักและศรัทธาต่อวิชาชีพ”

3. การจัดการศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลป

วิทยาลัยช่างศิลป จัดการศึกษาทั้งในระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษา โดยเปิดรับนักศึกษาเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรต่าง ๆ จำนวน 3 ระดับ ดังนี้

1. **หลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ศ.ปวช.)**

เป็นหลักสูตร 3 ปี รับจากผู้สำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) หรือเทียบเท่า นักเรียนจะต้องศึกษารายวิชาต่างๆ ประกอบด้วย

1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษาและพลศึกษา ภาษาอังกฤษ

2) หมวดวิชาเฉพาะพื้นฐานวิชาชีพทฤษฎี ได้แก่ วิชาทฤษฎีสี ประวัติศาสตร์ศิลป์ กายวิภาคทัศนียวิทยา หมวดวิชาเฉพาะพื้นฐานวิชาชีพปฏิบัติ ได้แก่ วิชาวาดเส้น องค์ประกอบศิลป์ คอมพิวเตอร์กราฟิกส์และหมวดวิชาเฉพาะที่เป็นวิชาชีพ ได้แก่ วิชาศิลปะไทย จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ออกแบบตกแต่ง ลายรดน้ำ สถาปัตยกรรมไทยและเครื่องเคลือบดินเผา

3) วิชาเลือกเสรี

2. หลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ศ.ปวส.)

เป็นการจัดการศึกษาหลักสูตร 2 ปี รับจากผู้สำเร็จการศึกษาศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ศ. ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ด้านศิลปะ) มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า โดยมีสาขาวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรศิลปกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวน 9 สาขาวิชา ประกอบด้วย สาขาวิชาศิลปะไทย สาขาวิชาจิตรกรรม สาขาวิชาประติมากรรม สาขาวิชาภาพพิมพ์ สาขาวิชาออกแบบตกแต่ง สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา สาขาวิชาช่างสิปปหมู่และสาขาคอมพิวเตอร์กราฟิก

3. หลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีจำนวน 2 หลักสูตร ประกอบด้วย

1) หลักสูตรระดับปริญญาศิลปบัณฑิต (ห้องเรียนเครือข่ายคณะศิลปวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์) เปิดรับนักศึกษา 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาจิตรกรรมและสาขาวิชาออกแบบตกแต่ง

2) หลักสูตรระดับปริญญาศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) เป็นหลักสูตรใหม่ของวิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งเปิดรับนักศึกษาที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือเทียบเท่าเข้าศึกษาในสาขาวิชาทัศนศิลป์ ประกอบด้วย 3 แขนงวิชา คือ แขนงวิชาจิตรกรรม แขนงวิชาเครื่องเคลือบดินเผาและแขนงวิชาศิลปไทย

4. บริบทการจัดการศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต

วิทยาลัยช่างศิลปะได้จัดการศึกษาหลักสูตรศิลปะบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ (ต่อเนื่อง) ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2561 เปิดรับนักศึกษารุ่นแรกในปีการศึกษา 2562 เพื่อให้สอดรับกับความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะพลวัตของสังคมปัจจุบัน ที่ก่อให้เกิดการแข่งขันในระบบการค้า การลงทุน สร้างระบบการผลิตและลักษณะงานทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนที่ต้องการคุณสมบัติของผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในเชิงช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ มีความพร้อมทางทักษะที่หลากหลายสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมยุคปัจจุบันที่มีการปรับกระบวนทัศน์และการดำรงชีวิตของมนุษย์ในรูปแบบใหม่ วิถีชีวิต มีการเชื่อมโยงสื่อสารกันด้วยภาษา เทคโนโลยีและวัฒนธรรมในบริบทของทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรมการศึกษาด้านทัศนศิลป์ในโลกยุคปัจจุบันเป็นการต่อยอดทักษะด้านศิลปกรรมร่วมสมัยและช่างศิลป์ไทยให้เกิดความเชี่ยวชาญ มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อความต้องการของสถานประกอบการและหน่วยงานทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งบัณฑิตสามารถสืบทอดและประยุกต์องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ทักษะฝีมือที่มีอัตลักษณ์ด้านศิลปกรรมของช่างไทยในอดีต เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตแนวความคิด มรดกทางศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ผสมผสานบูรณาการด้วยมุมมอง จินตนาการ ทัศนคติ ลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมและทักษะที่ดีของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ การประยุกต์ สร้างสรรค์ การจัดการ การนำเสนอ การทำงานเป็นทีม การใช้เทคโนโลยี ความเข้าใจต่อสถานการณ์โลกและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมไทยร่วมสมัยขึ้นใหม่ เป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาในหลาย ๆ ด้านของตนเอง สังคม และประเทศชาติ ซึ่งจากการที่ทิศทางแนวโน้มของความต้องการภายในประเทศและสังคมโลก ทำให้การจัดการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นของผู้มีความคิดสร้างสรรค์และทักษะฝีมือเชิงช่างจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ปรัชญาของหลักสูตร

ทักษะสร้างสรรค์ประยุกต์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีรากฐานสืบทอดจากภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้มีทักษะการปฏิบัติงานด้านทัศนศิลป์สามารถนำไปประกอบอาชีพทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสังคมและสิ่งแวดล้อม

2) ผลิตบัณฑิตที่สามารถสืบทอด สร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและเล็งเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย

3) ผลิตบัณฑิตด้านทัศนศิลป์ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร

คุณลักษณะพิเศษ กลยุทธ์และกิจกรรมนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป มีดังนี้

1) มีทักษะและประสบการณ์ทางวิชาชีพด้านศิลปกรรมร่วมสมัยและช่างศิลป์ไทย ส่งเสริมทักษะ/ความชำนาญทางวิชาชีพ ที่ทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2) สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกแนวทางการแก้ไขปัญหาในเชิงความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3) ประยุกต์ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม มีรายวิชาที่เรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาการสร้างองค์ความรู้ทางศิลปะด้านทัศนศิลป์และการประยุกต์ภูมิปัญญา

4) การบูรณาการองค์ความรู้ มีรายวิชาที่เรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านศิลปะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

5) มีความสามารถในความเป็นผู้นำทางด้านทัศนศิลป์ โดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษารู้จักการกำหนดหัวข้อ/โครงการ อย่างมีระบบขั้นตอน ในการดำเนินงาน มีการแสดงออกในทางศิลปะ เพื่อนำไปสู่ลักษณะแนวทางเฉพาะตนและมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น และมีกิจกรรมทางด้านศิลปะ ที่มอบหมายให้นักศึกษาหมุนเวียนกันเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฝึกให้นักศึกษาแต่ละคนตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำ

6) มีจิตสาธารณะ มีกิจกรรม/โครงการ เพื่อปลูกฝังให้นักศึกษาได้ใช้ทักษะความรู้ความสามารถทางศิลปะให้เป็นประโยชน์ ต่อสาธารณะ เช่น โครงการศิลปะกับชุมชน/สิ่งแวดล้อม โครงการศิลปะบำบัด เป็นต้น

7) มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีการสอดแทรกเรื่องจรรยาบรรณในวิชาชีพในการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้เคารพสิทธิต่อตนเองและผู้อื่นเช่นไม่คัดลอกเลียนแบบผลงานผู้อื่น หรือการทำงาน

ศิลปะที่ไม่สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคลอื่นและสาธารณะ หรือค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม

ความคาดหวังต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร คือ ผู้เรียนมีทักษะและประสบการณ์ทางวิชาชีพ สามารถบูรณาการองค์ความรู้ ประยุกต์เทคโนโลยีและภูมิปัญญามาใช้ในการสร้างสรรค์และมีจิตสาธารณะ รวมทั้งมีทักษะและประสบการณ์ทางวิชาชีพชั้นสูง บูรณาการเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมใน รูปแบบเฉพาะตน เป็นผู้นำทางด้านทัศนศิลป์ สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินคุณค่าทางวิชาชีพด้านทัศนศิลป์ อย่างมีจรรยาบรรณวิชาชีพ มีความสามารถในการสื่อสารเทคโนโลยีและการบริหารจัดการ มีจิตสาธารณะ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ความสอดคล้องด้านการดำเนินงานของวิทยาลัยช่างศิลปกับพันธกิจหลักของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ในด้านต่างๆ โดยสรุปมีดังนี้

1. ความสอดคล้องในด้านจัดการศึกษาระดับพื้นฐานวิชาชีพถึงวิชาชีพชั้นสูงด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ ช่างศิลป์และทัศนศิลป์ ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งวิทยาลัยช่างศิลป รับผิดชอบการจัดการศึกษาในระดับวิชาชีพ วิชาชีพชั้นสูงและระดับอุดมศึกษาในด้านทัศนศิลป์หลากหลายแขนง

2. ด้านการสร้างงานวิจัย งานสร้างสรรค์ งานนวัตกรรมที่เป็นองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าแก่สังคม วิทยาลัยช่างศิลป มีผลงานด้านการวิจัยสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม

3. ด้านให้บริการวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมแก่สถานศึกษา ชุมชนและสังคม วิทยาลัยช่างศิลป มีกิจกรรมบริการวิชาการ รับผิดชอบต่อชุมชนในพื้นที่ ใช้ศิลปะวิทยาการในการนำผลงานสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

4. ด้านอนุรักษ์ พัฒนา สืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมสู่ประชาคมอาเซียนและนานาชาติ วิทยาลัยช่างศิลป เป็นผู้นำและเป็นตัวแทนของกระทรวงวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์ในบริบทที่เกี่ยวข้อง

5. ด้านจัดการแสดงนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ ช่างศิลป์ และทัศนศิลป์ เพื่อเทิดทูนสถาบันหลักของชาติและส่งเสริมความเป็นไทยในระดับชาติและนานาชาติ วิทยาลัยช่างศิลป รับผิดชอบการจัดแสดงงานในส่วนที่เกี่ยวข้องด้านทัศนศิลป์ รวมทั้งการเผยแพร่ผลงานในระดับต่างๆ

6. ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักธรรมาภิบาล วิทยาลัยช่างศิลป มีระบบการบริหารจัดการภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแผนกิจกรรมโครงการของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

5. สรุปสภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลป

ผลการศึกษาบริบทการจัดการศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลปพบว่า ด้านคณาจารย์ผู้สอนของวิทยาลัยช่างศิลปมีคุณลักษณะด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบประเพณี คือ มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของคณาจารย์ทั้งด้านทักษะฝีมือ ความรู้ความสามารถ การถ่ายทอด รวมทั้งความเป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพ นอกจากนั้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของวิทยาลัยยังเน้นที่ภาคปฏิบัติการเป็นสำคัญ ทำให้ความเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างของคณาจารย์วิทยาลัยช่างศิลปมีความเด่นชัดทางอัตลักษณเฉพาะตัว ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ว่า *“ถ้าอาจารย์ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี นักศึกษาที่ชื่นชอบทักษะฝีมือของอาจารย์ ก็จะเอาเป็นแบบอย่างและประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างนั้นอยู่แล้ว การเรียนรู้เมื่อชอบก็จะยอมรับฟังและเชื่อตามโดยง่าย”* (สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้โดยการฝึกฝนนั้น การทำตามอย่างภาพที่เห็นเป็นวิธีการที่สำคัญทำให้ผู้เรียนในหลักสูตรของวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะลอกเลียนแบบจากแม่แบบต้นทาง ซึ่งก็คือคณาจารย์ผู้สอนนั่นเอง นอกจากนั้นลักษณะสำคัญบางประการของการจัดการศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปมีรายละเอียดเพิ่มเติม ดังนี้

1. วิทยาลัยช่างศิลปจัดการศึกษาแบบปฏิบัติการมาตั้งแต่อดีต เน้นการฝึกทักษะฝีมือโดยการถ่ายทอดบอกต่อ การฝึกฝนฝีมือของผู้เรียนทำตามผู้สอนด้วยความชื่นชอบส่วนตัวและตามความถนัดของผู้เรียนเอง

2. วิทยาลัยช่างศิลปมีรายวิชาให้ผู้เรียนเลือกเรียนที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการเลือกจากต้นแบบตามความถนัดโดยอิสระ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนทำให้เกิดคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง นั่นคือ ความเป็นทีม การยอมรับอำนาจแบบผู้นำ ผู้ตาม การใช้ความรู้สึกชื่นชอบตัดสินใจ หากสอดคล้องต้องตามนิสัยก็เลือกที่จะยอมรับเกิดความเชื่อถือและยอมปฏิบัติตาม

3. ในรายวิชาที่จัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎี มีรูปแบบการสอนแบบบรรยาย การอภิปราย การร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีความแตกต่างกัน การสอนแบบใช้โครงงานร่วมกับกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้คุณลักษณะพลเมือง นอกจากนั้นยังมีการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อศึกษาะเรียนรู้ปัญหาสังคม ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาการมีส่วนร่วมของพลเมือง ปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือขาดความเท่าเทียมซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาและหลักการต่าง ๆ

4.2 องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป

ผลการศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป สามารถอธิบายคุณลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดของนักศึกษา คือ มีความเคารพ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ สามารถอธิบายและนำเสนอผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สอดคล้องกับการสังเกตและจากการสรุปผลในการจัดสนทนกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ผลจากการศึกษา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การมีคุณลักษณะที่แสดงออกว่าเป็นผู้ที่มีความคิดอย่างมีเหตุผล การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นความคิดที่ดีกว่า การเคารพกติกา กฎหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบของสังคม การซื่อสัตย์สุจริตในอาชีพที่ทำ การพัฒนาอาชีพให้มีก้าวหน้า การเคารพกฎหมาย ยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติคือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยึดมั่นในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การใช้สิทธิเสรีภาพภายในขอบเขตไม่ล่วงล้ำสิทธิผู้อื่น การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ เป็นคนที่มีจิตสำนึกที่ดี มีความรับผิดชอบ ต้องเป็นบุคคลที่เคารพกฎหมาย ต้องเป็นบุคคลที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ต้องเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่มีต่อครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติเป็นบุคคลที่มีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น

โดยสรุป ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ คือ การมีความเคารพ ซึ่งมีความหมายว่า ความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปมีคุณลักษณะที่ประกอบด้วยการเคารพและเชื่อฟังคณาจารย์ผู้สอนที่ตนเองชื่นชอบเป็นอย่างมาก มีการลอกอย่างและเลียนแบบอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการถอดความหมายชองคำว่า “มี - ความ - เคารพ” สามารถอธิบายได้ด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1) มีความเข้าใจหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

2) มีเหตุผล ยอมรับความเห็นต่าง

3) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

4) ความปรารถนาดีต่อสังคมมีจิตสาธารณะ

5) เคารพสิทธิส่วนบุคคล

6) เคารพกฎหมาย

4.3 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจาการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า แนวทางจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสำหรับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ประกอบด้วย

1. การกำหนดเนื้อหาที่จะส่งเสริมและปลูกฝังต่อนักศึกษาอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับคุณลักษณะของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปซึ่งเป็นนักศิลปกรรมที่มีความเป็นปัจเจกบุคคล

2. การส่งเสริม การกระตุ้นนักศึกษาด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ โดยตระหนักถึงความสามารถและพฤติกรรมการแสดงออก ให้นักศึกษาได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์และมีความสุขกับการเรียนการสอน

3. การสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติผู้เรียน โดยในการจัดการเรียนการสอน เน้นที่ประโยชน์ต่อนักศึกษา และในการจัดการเรียนการสอนที่แท้จริง ต้องดึงศักยภาพที่กล้าแสดงออกของนักศึกษาออกมา สอดแทรกด้วยกิจกรรมการเคารพสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกันในสังคม ใช้กรณีศึกษาและยกตัวอย่างที่ดีในสังคม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

4. การสร้างจุดที่ควรจดจำและที่น่าสนใจไว้ในกิจกรรมที่สำคัญหรือหลักการที่จำเป็น เช่น หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การสามารถมีความเห็นที่แตกต่างได้ ความสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์ตามระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

5. การมุ่งเน้นความเข้ากันได้ระหว่างเนื้อหาการเรียนการสอนกับคุณลักษณะของผู้เรียน คือ แนวทางจัดการเรียนการสอนที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง มีความเป็นอิสระไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบแต่คงไว้ซึ่งคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของสถานศึกษาและสอดคล้องคุณลักษณะผู้เรียน มีกิจกรรมที่กระตุ้นตรงตามนิสัยโดยไม่ย้อนแย้งธรรมชาติของผู้เรียนมากจนเกินไป สามารถปรับประยุกต์ได้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ มีจุดขายที่ขยายองค์ความรู้และเนื้อหารายวิชาที่เข้ากันได้กับสไตล์ผู้เรียนศิลปกรรม

เมื่อได้ผลสรุปการวิจัยจากการจัดประชุมสนทนากลุ่มแล้ว จึงดำเนินการยกร่างเค้าโครงแนวทางการสอน (GUIDELINES) นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษา จำนวน 5 ราย เพื่อพิจารณารับรองผลวิจัยและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยเค้าโครงแนวทางการสอนแบบช่างศิลปที่ได้นำเสนอในการยกร่างครั้งแรก มีรายละเอียดประกอบด้วย

1. Character education สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในเนื้อหา
2. Activate มีกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นผู้เรียน
3. Nature มีเนื้อหาที่เป็นธรรมชาติผู้เรียน
4. Gimmick สร้างจุดจดจำเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
5. Silapa วิธีการและการนำไปใช้ เข้ากันได้กับสไตล์ผู้เรียน

สำหรับภาพร่างเค้าโครงแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป มีดังนี้

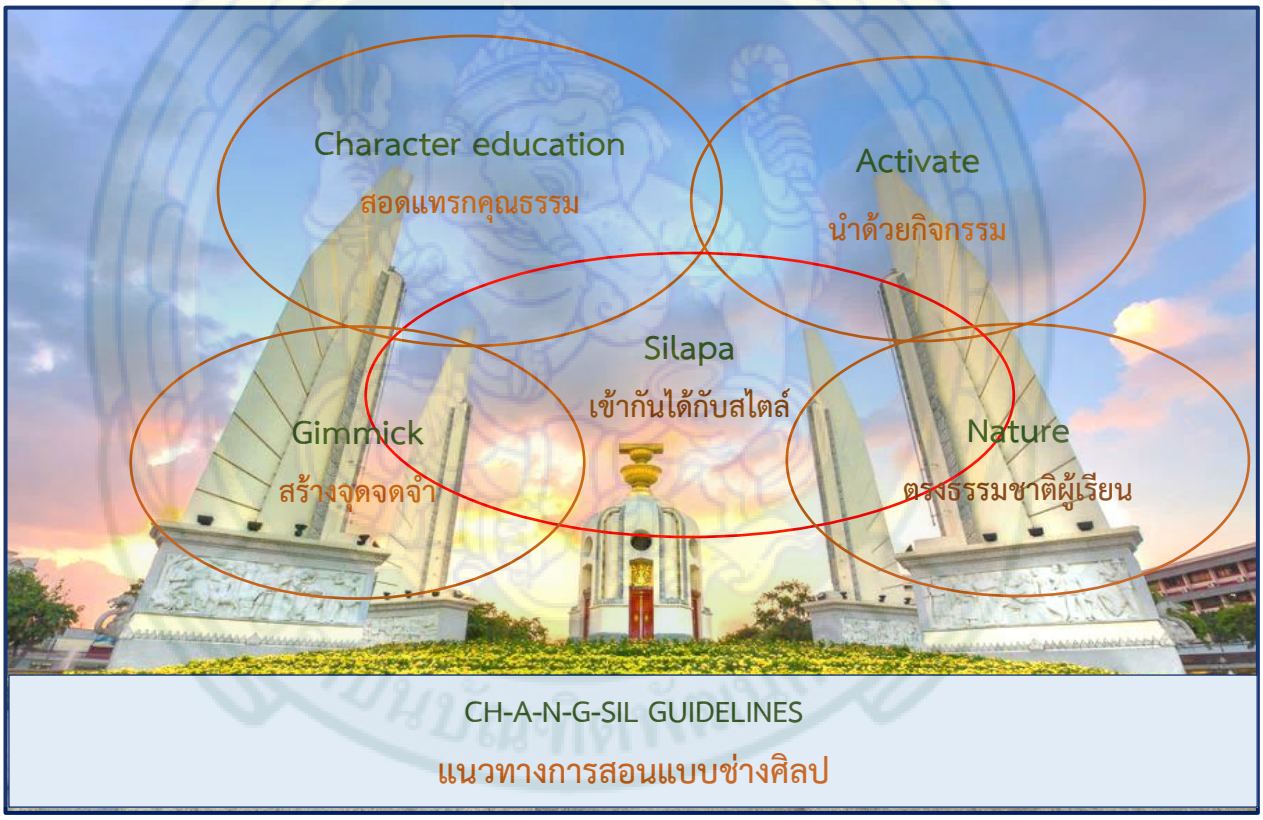

ภาพที่ 4.1 ภาพเค้าโครงแนวทางการสอนแบบช่างศิลป

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาได้รับรองผลการวิจัย โดยให้มีการแก้ไขร่างเค้าโครงแนวทางการจัดการเรียนการสอน (GUIDELINES) แล้ว จึงสรุปผลวิจัยและนำเสนอเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปในครั้งนี้ ดำเนินการโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป ศึกษาองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาและนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชุมสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตีความสร้างบทสรุปงานวิจัยและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษารับรองผลการวิจัย ซึ่งการสรุปผลวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพและบริบทการจัดการศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป

1) สภาพการจัดการศึกษาในบริบทวิทยาลัยช่างศิลป พบว่า วิทยาลัยช่างศิลปจัดการศึกษาแบบปฏิบัติการมาตั้งแต่อดีต มีรูปแบบวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติทักษะฝีมือเชิงศิลปกรรม ปฏิบัติการสอนและการถ่ายทอดโดยการสาธิต การบอกเล่าเทคนิค การฝึกฝนฝีมือของผู้เรียนเป็นการทำตามผู้สอนด้วยความชื่นชอบส่วนตัวและตามความถนัดของตัวผู้เรียนเอง

2) วิทยาลัยมีรายวิชาให้ผู้เรียนเลือกเรียนที่หลากหลายตามความถนัดโดยอิสระ ซึ่งเนื้อหาในรายวิชาเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนที่มีความถนัดแตกต่างกันไป สำหรับการส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองนั้น มีรูปแบบกิจกรรมและโครงการทั้งเป็นการเฉพาะกิจและเป็นธรรมชาติของรายวิชา ตัวอย่างกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง อาทิ กิจกรรมฝึกปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม การยอมรับอำนาจและเชื่อฟังคำสั่งผู้สอนในรูปแบบผู้นำผู้ตาม

การให้อิสระผู้เรียนในการใช้ความรู้สึกชื่นชอบตัดสินใจเลือกเรียนรายวิชาเลือกเสรี วิชาชีพเลือกเสรีตามนิสัยส่วนบุคคล เป็นต้น

3) การจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาคทฤษฎี เป็นการสอนแบบบรรยาย การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ใช้กิจกรรมโครงงานร่วมกับกิจกรรมรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาหลักการ

2. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษา

องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป คือ “มี - ความ - เคารพ” ซึ่งประกอบด้วย

1) มีความเข้าใจหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

2) มีเหตุผล ยอมรับความเห็นต่าง

3) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

4) ความปรารถนาดีต่อสังคมมีจิตสาธารณะ

5) เคารพสิทธิส่วนบุคคล

6) เคารพกฎหมาย

3. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

แนวทางจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป คือ แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป หรือ CH-A-N-G-SIL GUIDELINES ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

1) Character education การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมอุปนิสัยที่ดีสำหรับนักศึกษา ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมและประเทศประชาธิปไตย

2) Activate การมีกิจกรรมที่กระตุ้นผู้เรียนตามสมควรแก่นิสัย

3) Nature การสอนสอดคล้องธรรมชาติผู้เรียน

4 Gimmick สร้างจุดจดจำ

5) Silapa เน้นความหลากหลายตามสไตล์ของผู้เรียน

5.2 อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

สภาพการจัดการศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลปจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของวิทยาลัย คือ “มืออาชีพด้านงานศิลป์” เน้นบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาทั้งแบบดั้งเดิมและที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ ด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักศึกษานั้น มีรายวิชาในภาควิชาศึกษาทั่วไป คือ รายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมีรายละเอียดหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย การให้ผู้เรียนได้ศึกษาความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง บทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่เป็นประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทย จิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี และมีคุณค่าของสังคมไทย และสังคมโลก สำหรับจุดมุ่งหมายรายวิชา ประกอบด้วย 1) เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจหลักการ แนวคิด ทฤษฎี คุณธรรม จริยธรรม สิทธิหน้าที่ กฎกติกาทางสังคม ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม 2) เพื่อให้นักศึกษาสามารถในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และสังเคราะห์ปัญหาสังคม และตัวแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาจากกรณีตัวอย่าง 3) เพื่อให้นักศึกษาในฐานะพลเมืองมีจิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี สามารถเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของกลุ่ม และองค์กรอาสาสมัครและ 4) เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทยและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ทั้งนี้ในส่วนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ใช้กิจกรรมและโครงงานประกอบการจัดการเรียนสอน และสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานและใช้การร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน โดยแนวทางการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นไม่ใช่เพียงแค่การนำเสนอเนื้อหาตามตำราเท่านั้น ต้องมีการประยุกต์ในภาคปฏิบัติให้เกิดความคิดเห็นตามความเป็นจริงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศราวุฒิ วิสาพรมและคณะ (2562) เรื่อง การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ซึ่งพบว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ เพราะไม่ใช่เพียงแค่เสริมสร้างความรู้และจรรโลงระบบการเมืองเท่านั้น แต่ยังส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรงทำให้ประชาชนกลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) และให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม รวมทั้งการให้อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน จะต้องมีการฝึกฝนประชาชนจึงจะสามารถปกครองกันเองและอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้งได้ นอกจากนั้นยังพบว่ากระบวนการสร้างพลเมืองที่สำคัญ คือ 1. ซ่อม ถอดรื้อความคิด ปรับมุมมอง ทำความเข้าใจนิยาม

ความหมายพลเมือง 2. เสริมสร้างองค์กระบวนการสำคัญ 4 มิติ ความรู้สู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ 3. ต่อเติมเพิ่มศักยภาพพลเมืองและ 4. ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง

2. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

คุณลักษณะที่เป็นองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป มีความแตกต่างจากความเป็นพลเมืองในนิยามความหมายหรือผลการศึกษาจากแหล่งอื่นบ้าง กล่าวคือ ความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปนั้น สะท้อนอัตลักษณ์แห่งความเป็นผู้เรียนที่มีความคิดความเชื่อแบบต้องมีความรัก ความชอบ ความถนัดเท่านั้นจึงจะยอมรับและปฏิบัติตาม นั่นเพราะรูปแบบการสอนแบบปฏิบัติการ เป็นถ่ายทอดฝีมือและทักษะเชิงช่างศิลปกรรมแบบตัวต่อตัว จากคณาจารย์สู่นักศึกษา ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ได้สรุปองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป คือ “มี-ความ-เคารพ” ซึ่งประกอบด้วย

1) มีความเข้าใจหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย อย่างมีเหตุมีผล ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของบุคคลอื่น

2) มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม มีความปรารถนาดีต่อสังคม มีจิตอาสาช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะ

3) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการปกครองระบอบรับภาระสมาชิกเกินไป เพราะหากสมาชิกในสังคมทั้งส่วนมีความรับผิดชอบ สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ ก็จะเกิดความเข้มแข็งอย่างมั่นคง มีศักยภาพในการแข่งขันกับสังคมอื่นๆ ได้

4) ความปรารถนาดีต่อสังคมและการมีจิตสาธารณะ โดยการร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณะประโยชน์ต่างๆ การมีน้ำใจ การรู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและสังคม เป็นความหมายและนิยามที่สำคัญของการร่วมจรรโลงสังคม

5) เคารพในสิทธิส่วนบุคคล ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของศิลปินคือ เคารพต่อบุคคลอื่น เคารพสิทธิสภาพต่างๆ และเคารพสิทธิส่วนบุคคล

6) เคารพกฎหมาย ความสำคัญของการเคารพกฎหมาย เป็นปัจจัยทั่วไปของผู้ประกอบอาชีพต่างๆ นักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป เป็นมืออาชีพทางด้านการประกอบการอิสระแต่ก็อยู่ภายใต้ข้อบังคับของระเบียบ กฎหมายเช่นเดียวกับผู้มีอาชีพทางด้านอื่น

ผลของการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในครั้งนี้ มีประเด็นที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภีร์ สมอนา (2558) ที่ได้ทำการศึกษาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในโครงการโรงเรียนพลเมืองของสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งพบว่า ความเป็นพลเมืองของนักเรียนเป็นมุมมองที่กว้างตามโลกทัศน์และประสบการณ์ทางสังคม เป็นลักษณะของคนที่คิดเรื่องดี ๆ และทำสิ่งที่ดี ๆ ต่อส่วนรวมและชุมชน รับผิดชอบต่อตนเอง ปฏิบัติตนตามหน้าที่ ปฏิบัติตนตามกฎหมายและเคารพผู้อื่น ไม่คิดคดโกงหรือเอาเปรียบกัน ไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมืองหรือกฎ กติกาของชุมชน ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น แต่ให้การเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ใส่ใจและรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

นอกจากนั้นยังพบว่า องค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปที่นำเสนอในครั้งนี้ทั้ง 6 องค์ประกอบมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของกัมปนาท คำอินบุตร (2563) ที่ศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมที่พบว่า คุณลักษณะของพลเมืองที่ทำการศึกษามีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรทั้ง 6 จุดหมาย ดังนี้

จุดหมายของหลักสูตรข้อที่ 1 และ 2 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ สามารถนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการจัดการและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะพลเมืองศึกษาที่วิเคราะห์คือ ข้อที่ 1 มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ จุดหมายข้อที่ 3 เน้นให้ผู้เรียนมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะพลเมืองศึกษาที่วิเคราะห์ คือ ข้อที่ 3 ยอมรับความแตกต่าง และข้อที่ 4 เคารพสิทธิผู้อื่น โดยที่การทำงานเป็นหมู่คณะต้องมีการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง ยอมรับในความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่ดูถูกดูแคลนผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากตนเอง ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตามจึงจะทำให้การทำงานเป็นหมู่คณะดำเนินไปได้ด้วยดีและต้องเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ใช้สิทธิของตนเองภายในของเขตของกฎหมาย จุดหมายข้อที่ 4 เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคม เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษาข้อที่ 5 รับผิดชอบต่อสังคม โดยที่ต้องตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องกระตือรือร้น

ที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติมากกว่าตนเอง จุดหมายข้อที่ 5 เน้นให้ผู้เรียนมีมนุษย์สัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรมและวินัยในตนเอง ซึ่งจะสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษาคือข้อที่ 2 เห็นคนเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สามารถมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อทุกๆ บุคคล มีความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และจุดหมายข้อที่ 6 เน้นให้ผู้เรียนเสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองศึกษา ข้อ 5 รับผิดชอบต่อสังคม และข้อ 6 เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม โดยต้องเข้าใจและเรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติสิทธิและหน้าที่ของตนเองมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกระดับและดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป ซึ่งเป็น ผู้ที่มีทัศนคติต่อความเป็นพลเมืองตามอัตลักษณ์ด้านศิลปกรรม กล่าวคือ การมีความต้องการตามแนวโน้มของสังคมที่ตนเองได้รับรู้มาและมีความเป็นปัจเจกสูง โดยในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธิวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลไปสู่การตีความสร้างบทสรุปแนวทางจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป หลังจาการดำเนินงานตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ได้นำเสนอผลต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา พิจารณาให้ข้อเสนอแนะและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาก่อนรับรองผลองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ คือ แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป หรือ CHANGSIL GUIDELINES ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถาบันทางการศึกษาและหน่วยงานทั่วไปได้ โดยแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป (CH-A-N-G-SIL GUIDELINES) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) Ch: มาจากคำว่า Character education มีความหมายถึง คุณลักษณะศึกษาหรือการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณลักษณะและอุปนิสัยที่ดีงามสำหรับผู้เรียน ซึ่งการนำเสนอจากงานวิจัยนี้หมายความถึง การส่งเสริมคุณลักษณะและอุปนิสัยที่ดีในการเป็นสมาชิกของประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันเป็นองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป จำนวน

6 ด้าน คือ มี – ความ – เคารพ ประกอบด้วย 1) มีความเข้าใจหลักการประชาธิปไตย 2) มีเหตุผล ยอมรับความเห็นต่าง 3) ความรับผิดชอบต่อตนเอง 4) ความปรารถนาดีต่อสังคม 5) เคารพสิทธิส่วนบุคคลและ 6) เคารพกฎหมาย ซึ่งในการสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงามให้เป็นอัตลักษณ์ที่นักศึกษานั้นต้องจัดเป็นเนื้อหาหลักและเนื้อหาเสริมไว้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมบุคลิกและอุปนิสัยสำหรับผู้เรียน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณลักษณะศึกษาผู้เรียนนี้สอดคล้องกับผลงานของวรากรณ์ สามโกเศศ (2560) ที่นำเสนอไว้ว่า การที่คนจำนวนมากมี “ความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด” นั้น ส่วนใหญ่มาจากบุคลิกอุปนิสัยส่วนตัวเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ การไม่ทำอะไรจริงจัง ความใจแคบ ความเห็นแก่ตัว ความขี้ขลาด การไม่ตรงต่อหน้าที่ ความโลเล การไร้ความรับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งการจะมีบุคลิกอุปนิสัยที่ดีงามนั้นต้องมาจากการศึกษา โดยยกตัวอย่างจากความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ใจความสำคัญว่า *“การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนใน 2 ด้าน คือ 1) ส่งเสริมให้นักเรียนมีทัศนคติที่ถูกต้อง 2) การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานชีวิต หรืออุปนิสัยที่มั่นคงเข้มแข็ง อาทิ การสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม (Character Education)...”*

นอกจากนั้นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน หากเยาวชนขาดทัศนคติที่ถูกต้องและขาดบุคลิกอุปนิสัยที่ดีงามแล้ว สังคมจะไม่มีความสุขสงบและพัฒนาได้อย่างยากลำบาก จึงเป็นความรับผิดชอบสำคัญที่ต้องร่วมมือกันทั้งคณาจารย์ ผู้ปกครอง ภาคประชาสังคม ภาคราชการ ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป การสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงามในประวัติศาสตร์โลก ศาสนาและความเชื่อมีบทบาทสำคัญ ในหลายวัฒนธรรมมีหลักสูตรการศึกษาเฉพาะด้าน Character Education เพื่อส่งเสริมศีลธรรม ความเป็นพลเมือง รวมทั้งกิริยามารยาทและทัศนคติที่เหมาะสม มีความสุขในชีวิตและเป็นกำลังสำคัญของชาติ ส่วนรูปแบบการส่งเสริม Character Education มี 4 รูปแบบ ประกอบด้วย

1) Cheerleading หมายถึง การทำให้ประเด็นเรื่อง character โดดเด่นขึ้นในใจ เช่น การติดโปสเตอร์ในห้องเรียน ประชาสัมพันธ์รายละเอียดแต่ละคุณลักษณะ ประกาศแจ้งเสียงตามสาย การประชุมเพื่อปลุกเร้า ระดมทุนอย่างมีจุดประสงค์ส่งเสริมการมี character เป็นต้น

2) Praise-and-reward การให้รางวัลหรือ positive reinforcement เพื่อทำให้คุณลักษณะที่ต้องการเข้าไปหล่อหลอมในอุปนิสัยของเด็ก โดยมองหาการกระทำความดีเพื่อให้รางวัล ทั้งเป็นคำพูดและสิ่งของเพื่อแสดงความชื่นชม

3) Define-and-drill ให้ท่องจำคุณลักษณะต่างๆของการมี character ตลอดจนคำนิยาม วิธีการทางจิตวิทยานี้จะช่วยทำให้คุณลักษณะเหล่านั้นซึมลึกลงไปในตัว เช่น การท่องค่านิยม การท่องบทสวดมนต์ สร้างศรัทธาในศาสนาและการส่งเสริมให้ทำความดี เป็นต้น

4) Forced-formality การบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด เช่น การเข้าแถว การใช้คำพูด ครับ ค่ะ การแต่งเครื่องแบบ ความยาวของเส้นผม ความยาวของกระโปรง การเข้าเรียนตรงเวลา เป็นต้น ซึ่งในการบังคับนี้จะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) A: มาจากคำว่า Activate มีความหมายถึง การมีกิจกรรมเสริมเพื่อกระตุ้นผู้เรียนที่ตรงตามนิสัย การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองนั้น ความสำคัญอยู่ที่นักศึกษาซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน แนวทางการสอนโดยจัดให้มีกิจกรรมกระตุ้นนักศึกษา ต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของนักศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งให้ความเห็นว่า *"ทำไมเราถึงเรียนรู้เรื่องเดิมๆ ซ้ำๆ แล้วก็ยังไม่เกิดความตระหนัก บางทียังคิดเลยว่า จะต้องเรียนรู้ไปทำไม ในเมื่อพวกเราก็ได้รู้จักหลักการต่างๆ ที่อาจารย์สอนดีอยู่แล้ว ที่เป็นอย่างนี้น่าจะเป็นเพราะว่า พวกเราไม่ได้ลงมือฝึกปฏิบัติเหมือนวิชาทางศิลปกรรม"* เพราะฉะนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมประกอบอย่างเหมาะสมเป็นการช่วยทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และได้ฝึกฝนประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย

3) N: มาจากคำว่า Nature มีความหมายถึง แนวทางการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ไม่เน้นแกนกลางมากจนทำให้สูญเสียคุณลักษณะของผู้เรียน สามารถปรับประยุกต์เนื้อหาได้สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์หลัก โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered approaches) โดยมีหลักการ คือ ให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันในหลายด้าน จึงควรให้แสดงออกโดยเสรี ให้ผู้เรียนได้เลือกในสิ่งที่สนใจและเป็นผู้วางแผนดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ผู้สอนเน้นการเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม ผู้สอนท้าทายและกระตุ้นความคิดด้วยคำถาม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสรุปความสนใจและความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างขั้นตอนที่การช่วยแนะนำ เช่น ให้หัดสังเกตตนเองในการแสดงออกทางศิลปะ ทั้งในระหว่างที่กำลังทำงาน และในผลงานของตนเองในที่สุด บันทึกข้อดี ข้อเสียของการปฏิบัติงานและการแสดงออกทางศิลปะ ให้รู้จักประยุกต์แนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะของตนเองในอดีต หรือของผู้อื่นมาใช้ในการแก้ปัญหา หัดแก้ไขปัญหาในด้านการใช้สื่อศิลปะที่ตนเลือก ให้หัดวิเคราะห์ปัญหาและ

ความสำเร็จของตน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ข้อคิดและทักษะที่เกี่ยวโยงกับการทำงานและความก้าวหน้าของตน การมีส่วนร่วมอภิปรายปัญหาทางกระบวนการและผลงานของตนและผู้อื่น

4) G: มาจากคำว่า Gimmick มีความหมายถึง การสร้างจุดช่วยจำ หรือมีจุดเปลี่ยนให้เกิดการจดจำความหมายและรายละเอียดเนื้อหารายวิชาที่จัดการเรียนการสอน ที่ผ่านมาเนื้อหาในรายวิชาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือความหมาย ความสำคัญของความเป็นพลเมือง เป็นเรื่องความจำและความเข้าใจ แต่ยังไม่ใช่เรื่องที่เป็นความสนใจ หากขาดความสนใจในเรื่องใด ผู้เรียนก็จะละเลย เพิกเฉย หรือเฉื่อยชาต่อการทำความเข้าใจเรื่องนั้น เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้บทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมืองในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่ได้รับความสนใจเพราะมีสภาพขาดความน่าสนใจ

ตัวอย่างการสร้างจุดจดจำหรือการนำ Gimmick มาใช้เพื่อจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง อาทิ ก่อนเข้าสู่ประเด็นความสำคัญของพลเมืองที่ดี จำเป็นต้องเข้าใจระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมี Gimmick ที่น่าสนใจ ดังนี้

“ประชาธิปไตยไม่ใช่รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดแต่เป็นรูปแบบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด” (Democracy is the worst form of government except for all those others that have been tried.) จากคำปราศรัยของเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ ต่อสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1948

“การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) คำกล่าวของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863

ตัวอย่างจากประเด็นเหล่านี้เป็นการใช้ Gimmick หรือจุดจดจำที่ทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาส่วนต่างๆ ที่น่าสนใจได้ง่ายขึ้น

5) SIL: มาจากคำว่า Silapa มีความหมายถึง การจัดเนื้อหาและกิจกรรมที่มีความหลากหลายตามสไตล์ของผู้เรียน ด้วยตัวตนผู้เรียนที่เป็นนักศิลปกรรม (Artist) ที่มีความสนใจอยู่ในประเด็นที่ตนเองมีความฉนัด ความเชี่ยวชาญและชำนาญเป็นหลักเท่านั้น สาระในเนื้อหาอื่นๆ จึงทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจและเปิดใจยอมรับ ความหลากหลายและประสบการณ์ของผู้สอน เป็นเรื่องที่มีความมจำเป็นอย่างยิ่งในการกระจายรายละเอียดเนื้อหาสู่การเรียนการสอน ในความหมายแนวทางการสอนสุดท้ายที่นำเสนอในงานวิจัยนี้ ยึดหลักการที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เนื้อหาที่จะส่งผ่านเข้าสู้ผู้เรียนต้องสอดคล้องต้องตามความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของคณาจารย์วิทยาลัยช่างศิลป (2558)

ที่ได้ดำเนินการจัดการความรู้เรื่อง กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนการสอนที่สอดคล้องกับสไตล์ผู้เรียนศิลปะประกอบด้วย 6 หัวข้อ ดังนี้

1. การให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจถึงความสำคัญของวิชาชีพ เกิดความรักและศรัทธา

2. ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างผลงานที่ดีหลากหลายเพื่อเป็นแรงบันดาลใจ กระตุ้นความต้องการในการแสดงศักยภาพตนเอง ในการกล้าคิด กล้าทำ

3. วิเคราะห์หลักสูตร นำมาเขียนแผนการสอนที่มีกิจกรรมหลากหลาย ยืดหยุ่นในการปฏิบัติ

4. ฝึกปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาและการทำซ้ำ จนเกิดความชำนาญ

5. เสริมแรงด้วยคำชมหรือคำแนะนำ ผู้สอนวิเคราะห์วิจารณ์ความถูกต้องเหมาะสม และความน่าจะเป็นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและแก้ไขพัฒนาตนเองได้

6. ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ต้องมีฝีมือและมีความสามารถและถ่ายทอดฝีมือความสามารถด้านนั้นๆ สู่ผู้เรียน

ทั้งนี้ผลจากการศึกษาวิจัยที่นำเสนอในครั้งยังมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของทองหล่อ วงษ์อินทร์และชูชีพ เบียดนอก (2560) ที่นำเสนอแนวทางการจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยว่า แนวทางที่มีความสอดคล้องคือ มีการสอดแทรกเนื้อหาไว้ในกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่และเพิ่มเติมกิจกรรมอื่นๆ ตามโอกาสอันควร โดยยังคงวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองโดยตรงที่แฝงแนวคิดว่า กระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองที่สำคัญที่สุดคือการขัดเกลาทางสังคม (socialization) และยังสอดคล้องกับการนำเสนอของปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559) ที่อธิบายพื้นฐานของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองว่า ผู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองไม่ใช่ผู้สอนแต่คือผู้เรียนเอง โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดได้และพัฒนาตนเอง การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวระนาบมิใช่แนวดิ่งที่อาจารย์มีอำนาจและเป็นผู้ผูกขาดความรู้ โดยผู้เรียนมีหน้าที่ต้องจดจำและทำตามที่อาจารย์บอก แต่การเรียนการสอนแนวระนาบ ผู้สอนจะเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนและเรียนรู้จากผู้เรียนได้ด้วย การพัฒนาตนเองให้มีความเป็นพลเมืองในข้อต่างๆ ไม่ได้เกิดจากการฟังบรรยาย หากต้องใช้กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องติดตาม ประเมินผลการพัฒนาตไนเอง โดยให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสรุปบทเรียนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปผลการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยในนี้ คือ แนวทางการสอนแบบช่างศิลป หรือ CH-A-N-G-SIL GUIDELINES ประกอบด้วยเนื้อหาและความหมาย จำนวน 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. Ch: มาจากคำว่า Character education มีความหมายถึง คุณลักษณะศึกษา หรือการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีให้แก่ผู้เรียน

2. A: มาจากคำว่า Activate มีความหมายถึง การมีกิจกรรมเสริมเพื่อกระตุ้นผู้เรียนที่ตรงตามนิสัย

3. N: มาจากคำว่า Nature มีความหมายถึง แนวทางการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ไม่เน้นแกนกลางมากจนทำให้สูญเสียคุณลักษณะของผู้เรียน สามารถปรับประยุกต์เนื้อหาได้สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์หลัก

4. G: มาจากคำว่า Gimmick มีความหมายถึง การสร้างจุดเปลี่ยนให้เกิดการจดจำความหมายและรายละเอียดเนื้อหา

5. SIL: มาจากคำว่า Silapa มีความหมายถึง การจัดเนื้อหาและกิจกรรมที่มีความหลากหลายตามสไตล์ของผู้เรียน

สำหรับการสรุปเป็นรูปภาพ แนวทางจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป หรือ CH-A-N-G-SIL GUIDELINES เพื่อทำให้ง่ายต่อการจดจำและเกิดความสะดวกต่อการศึกษา มีดังนี้

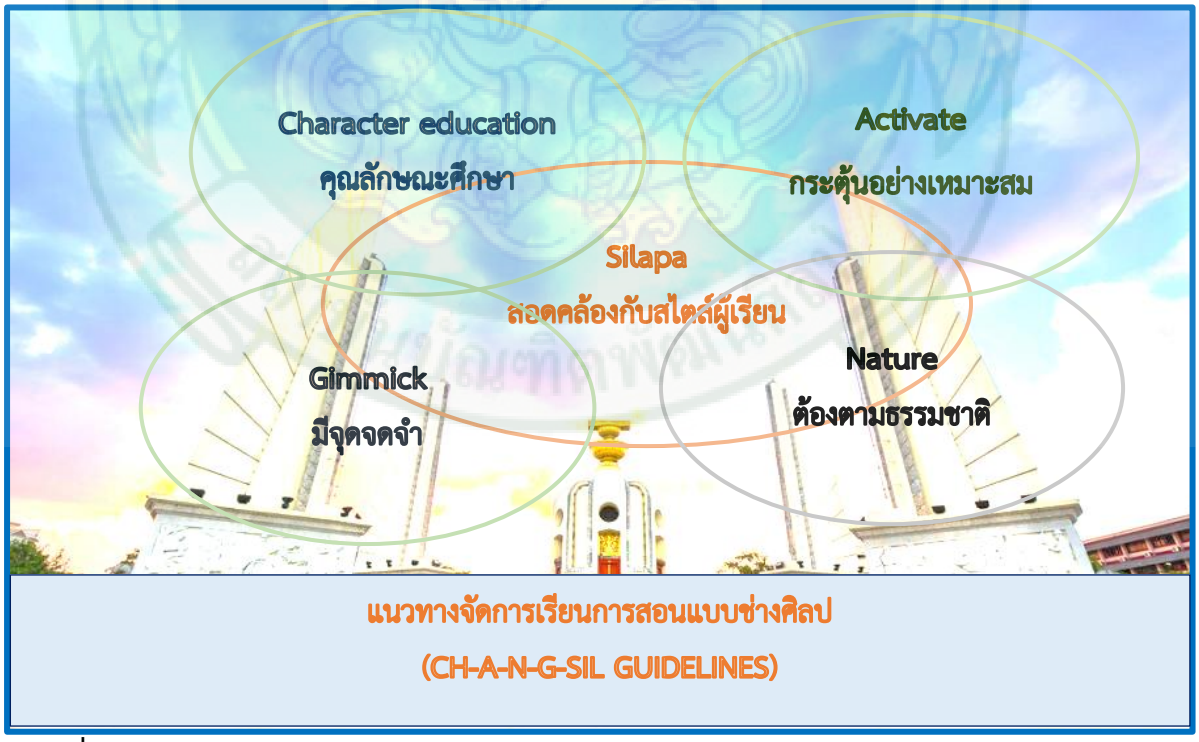

ภาพที่ 5.1 ภาพแนวทางจัดการเรียนการสอนแบบช่างศิลป (CH-A-N-G-SIL GUIDELINES)

5.3 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ นำเสนอเรียงประเด็น จำนวน 3 หัวข้อ คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป รายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพการจัดการศึกษาของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งการนิยามความหมายและองค์ประกอบความเป็นพลเมืองของแต่ละหน่วยงานอาจมีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะศึกษาของสถานศึกษา ดังนั้นหน่วยงานการศึกษา ควรนำผลวิจัยด้านองค์ประกอบและแนวทางการจัดการเรียนการสอนไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนี้

1) วิทยาลัยช่างศิลปควรเพิ่มเติมกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักศึกษาที่ชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นผู้นำ การเป็นแบบอย่างที่ดี โดยอาจจัดทำเป็นแผนงาน กิจกรรมหรือโครงการเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนที่จะออกไปเป็นบัณฑิตด้านทัศนศิลป์ที่มีศักยภาพต่อสังคมต่อไป

2) หลักสูตร ภาควิชาและวิทยาลัยควรมีการปรับประยุกต์องค์ประกอบความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับบริบทการสอนในรายวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อเป็นการบูรณาการการเรียนรู้และส่งเสริมคุณลักษณะของนักศึกษา

3) วิทยาลัยและหน่วยงานควรจัดทำนโยบายและวางแผนจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับนักศึกษา โดยผ่านรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทักษะพลเมืองในศตวรรษที่ 21

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) วิทยาลัย หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางแผนในการปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤติการณ์โรคระบาด COVID-19 หรือวิกฤติการณ์อื่นๆ ที่อาจเกิดมีขึ้นในอนาคต

2) ควรนำแนวทางจัดการสอนแบบ CHANGSIL ไปปรับประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะทางที่คล้ายคลึงกับวิทยาลัยช่างศิลปและในสถาบันการศึกษาทั่วไป

3) ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและคณาจารย์ผู้สอน ควรพิจารณานำประเด็นองค์ประกอบความเป็นพลเมือง แนวคิดการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่มีการเรียนการสอน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นความสำคัญกับประเด็นคุณลักษณะตามธรรมชาติของผู้เรียนและการสร้างจุดจดจำอย่างเหมาะสมสไตล์ผู้เรียน ดังนี้

1) ดำเนินการศึกษาผลการใช้แนวทางจัดการเรียนการสอนแบบ CHANGSIL GUIDELINES ในสถาบันการศึกษาต่างๆ

2) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาอื่น ๆ และในสถาบันการศึกษาอื่น

3) การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในภาวะวิกฤติการณ์ต่างๆ เพื่อขยายแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับบุคคลทั่วไปด้วย

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. และที่แก้ไขเพิ่มเติม.** เข้าถึงได้จาก https://is.gd/Pm4Qpz สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2563.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2555). **ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า เรื่อง “ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย” (Citizenship and the Future of Thai Democracy) ระหว่างวันที่ 22-24 มีนาคม 2555 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร.

กิติยวดี บุญซื่อและคณะ. (2540). **ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

โกวิท วงสุรวัฒน์. (2540). **หลักรัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โกวิท ประวาลพฤกษ์. (2543). **การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง.** กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาวิชาชีพครู.

โกศล มีความดี. (2547). **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ.** ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กัมปนาท คำอินบุตร. (2563). **การวิเคราะห์เนื้อหาด้านพลเมืองศึกษาในหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สำหรับนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 - 4 (มกราคม 2563 - ธันวาคม 2563).

คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแหงชาติ.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. (2553). **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561.**

จักษ์ พันธ์ชูเพชร. (2552). **รัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 6).**กรุงเทพฯ: มายด์ พับลิชชิ่ง.

จรูญศรี มาดิลกโกวิท. (2550). **การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชาย โพธิสิตา. (2559). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). **ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย.** กรุงเทพฯ: พิฆเนศ.

ชนาธิป พรกุล. (2545**). แคทส์: รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง CATS: a student-centered instructional model.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2550). **รัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 5).** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์. (2550). **การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฏฐพล บุณยพิพัฒน์. (2562). **ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทย (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน): ข้อสังเกตในเชิงทฤษฎี.** เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 วันที่ 1 - 2 พฤศจิกายน 2562. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ณัฐภร อินทุยศ. (2556). **จิตวิทยาทั่วไป.** กรุงเทพฯ: วี. พริ้นท์ (1991)

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2555). **ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand).** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ทองหล่อ วงษ์อินทร์และชูชีพ เบียดนอก. (2560). **หลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของไทย.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560).

เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชยและจรูญ พานิชย์ผลินไชย. (2560). **ความเป็นพลเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนเรศวร.** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล. (2563). **พลเมืองรับผิดชอบสังคม.** กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

ทิศนา แขมมณี. (2560). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 21.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนา นิลชัยโกวิทย์ และคณะ. (2550). **รายงานการวิจัยพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมกระบวนการแนวจิตตปัญญาศึกษา**. กรุงเทพฯ: เอกสารอัดสำเนา.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). **แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง.** นนทบุรี: คลังวิชา.

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2556). **ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

นันทวัฒน์ ชุนชี. (2546). **การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นวลจิตต์ เชาวกีรติพงษ์. (2558). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ Child Center.** สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://lms.thaicyberu.go.th.

นุชลี อุปภัย. (2556). **จิตวิทยาการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3).** กรุงเทพฯ : บริษัท วี. พริ้นท์ (1991)

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). **การพัฒนาการสอน.** กรุงเทพฯ: สุรีวิริยาสาส์น.

บุญทัน ภูบาล. (2549). **การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บูฆอรี ยีหมะ. (2550). **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์.** สงขลา: สามลดา.

บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์. (2552). **การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน.** กรุงเทพฯ: สำนักเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

บรรพต สุวรรณประเสริฐ. (2544). **การพัฒนาหลักสูตรโดยเนนผู้เรียนเป็นสำคัญ.** เชียงใหม่: โรงพิมพเชียงใหม่

ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์และประสพชัย พสุนนท์. (2559). **กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ.** วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 29 ฉบับที่ 2 ตุลาคม – ธันวาคม 2559.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2559). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education). พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (2543). **ยุทธศาสตรทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษาที่พาประเทศพนวิกฤต.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟค.

ประเวศ วะสี. (2550). **มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษาและไตรยางค์แห่งการศึกษา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา.

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. (ออนไลน์). **การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.** เอกสารประกอบคำบรรยาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2564. เข้าถึงได้จาก https://www.ubu.ac.th/web/files_up/08f2017060214303218.pdf

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2545). **การปฏิรูปการเรียนรู้: การศึกษาความรู้ตามการรับรู้ เจตคติและพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของครูโรงเรียนสังกัดอัครสังฆมณฑล.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประภัสสร ทองยินดี. (2558). **ประชาธิปไตย: แนวคิดและหลักการเบื้องต้น.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 5 ฉบับที่ 3, 11-22.

ปิยวรรณ พันธ์มงคล. (2542). ผล**ของการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อการมีวินัยในตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฤณ เทพนรินทร์. (2563). **ระบบคิดเชิงเหตุผลของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย.** วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน พ.ศ. 2563)

พรทิพย์ โล่ห์วีระ จันทร์รัตนปรีดา. (2553). **การให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนภักดีชุมพล.** เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 14. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

พรพิมล พจนาพิมล. (2559). **การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดสร้างสรรค์อย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนิสิตสาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์.** Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน 2559.

พรพรหม พรรคพวก. (2550). **ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในสหวิทยาเขตกรุงเทพตะวันออก**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พลศักดิ์ จิรไกรศิริและชัยสิริ สมุทวณิช. (2529). **วรรณกรรมการเมืองไทย.** เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2542). **การสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิด วิธีและเทคนิคการสอน.** กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมนเนจเม้นท์.

พิศิษฐ์ ลีลาวชิโรภาส. (2559). **ทิศทางระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย.** เอกสารวิชาการส่วนบุคคล. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ไพฑูรย์ มีกุศลและทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2544). **หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ม.3**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

ภณ ใจสมัคร. (2559**). ความเป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่.** เอกสารประกอบการสอนวิชา ศท. 121 การดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. จาก http://ge.kbu.ac.th/Download9_files/img/07.pdf

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2553)**. เอกสารชุดวิชาจิตวิทยาและวิทยาการการเรียนรู้** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยาเบ็น เรืองจรูญศรี. (2558). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.** สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.kroobannok.com/blog/39847

ยุทธนา วรุณปิติกุลและสุพิตา เริงจิต. (2542). **สำนึกพลเมือง: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

รงค์ บุญสวยขวัญ. (2557). **การเมืองภาคพลเมือง: ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง.** วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 6(2).

รัฐสภาไทย. (ม.ป.ป.). **การปกครองระบอบประชาธิปไตย.** สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2563 สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและคณะ. (2547). **รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ: การศึกษาระยะยาว**. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเนื่องในวันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ครบรอบ 49 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ลักขณา สริวัฒน์. (2557)**. จิตวิทยาสำหรับครู.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิจักขณ์ พานิช. (2550). **เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดั่งเส้นทางแสวงหาทางวิญญาณ.** กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา.

วินิจ ผาเจริญ. (2561). **คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้.** วารสารศึกษาศาสตร์ มมร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2561

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนาและคณะ . (2560). **การสังเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาของประเทศเวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซียและประเทศไทย.** Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2560.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). **การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.** มติชน ฉบับวันที่ 3 มีนาคม 2554. เข้าถึงจาก https://n9.cl/jfro สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2563.

_____. (2560). **อาหารสมอง: สร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม.** หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 24 มกราคม 2560. เข้าถึงจาก https://www.bangkokbiznews.com/blog/blogger/123. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2564

วรวลัญช์ อิสรานุพงศ์. (ออนไลน์). **เผด็จการหรือประชาธิปไตย ประเทศไทยแบบไหนดี?.** เอกสารเผยแพร่กลุ่มงานคณะกรรมาธิการการปกครอง สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564. เข้าถึงได้จาก http://61.19.241.96/w3c/senate/pictures/content/file_1407137306.pdf

วรรณี ลิมอักษร. (2551). **จิตวิทยาการศึกษา.** สงขลา: บริษัทนำศิลป์โฆษณา จำกัด.

วิทยาลัยช่างศิลป. (2558). **การจัดการความรู้ กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น.** สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วัฒนาพร ระงับทุกข. (2542). **เทคนิควิธีการสอนของครู.** กรุงเทพฯ: แอล ที เพรส การพิมพ.

ศราวุฒิ วิสาพรมและคณะ. (2561). **การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม.** วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์. (2553). **พลเมืองและความเป็นพลเมือง กับมุมมองที่แตกต่างระหว่างเสรีนิยมและชุมชนนิยม.** สืบค้นจาก https://tpir53.wordpress.com/2010/11/09/citizen/ สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2564.

ศิริ แคนสา. (2551). **การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนคอนสวรรค์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย. (2559). **หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย.** สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2563 จาก https://www.ect.go.th/dec/ewt_news.php?nid=71&filename=index

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). **รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สน สุวรรณ. (2557). **แนวคิดพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย.** สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://suwanlaong.wordpress.com/2013/06/01/

สุภางค์ จันทวานิช. (2559). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุมณฑา พรหมบุญ. (2543). **การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ.** วารสารวิชาการ. 3(4)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (2544). **รายงานการสัมมนาเรื่อง “เหตุใดเวียดนามจึง ประสบผลสำเร็จด้านวิทยาศาสตรศึกษา”** วันที่ 18 มกราคม 2544 ณ หองกำแหง พลางกูร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแหงชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

_____. (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 ฉบับสรุป.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (ออนไลน์). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554** สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2563. เข้าถึงจาก http://www.royin.go.th/dictionary/.

สำลี รักสุทธี. (2544). **เทคนิควิธีการจัดการเรียนและเขียนแผนการสอน โดยยึดผู้เรียนเปนสำคัญ.** กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.

สนธิ เตชานันท์. (2543). **พื้นฐานรัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2).** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุพจน์ บุญวิเศษ. (2549). **หลักรัฐศาสตร์.** กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพลส.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). **รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิก

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2561). **การศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.** กระทรวงศึกษาธิการ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). **Civic Education พลังเยาวชน พลังพลเมือง: การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุกรี เจริญสุขและคณะ. (2540). **ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย: ศิลปะ ดนตรี กีฬา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สุมาลี พงศ์ติยะไพบูลย์. (2549)**. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้และปฏิบัติการ.** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

สุภาภรณ์ มันเกตุวิทย์. (2544). **การวิจัยในชั้นเรียนประสบการณ์ตรงของครูต้นแบบ.** กรุงเทพฯ: ธารอักษร.

สุมาลี บำรุงสุขและศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2529). **ประวัติศาสตร์การเมืองไทยจากแง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรม.** เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์. (2561). **มุมมองหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย.** วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ 20, เล่มที่ 58. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2540). **ส่วนรวมที่มิใช่รัฐ: ความหมายของประชาสังคม.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อัญรัตน์ นาเมือง. (2553). **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย.** วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 2(2).

อมร รักษาสัตย์และคณะ. (2539). **ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2546). **การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2563
เข้าถึงได้จาก http://www.eledu.ssru.ac.th/kalanyoo_pe/file.php/3/_2_.pdf

อารี พันธ์มณี. (2546). **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน.** กรุงเทพฯ : ใยไหม เอดดูเคท.

อำไพ สุจริตกุลและคณะ. (2540). **ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย การฝึกฝน กาย วาจา ใจ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

อุษณีย์ โพธิสุข. (2542). **กลยุทธทางการศึกษา: ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** วารสารวิชาการ 2(12).

Anderson. (1997). **Using models of instruction**. In C.R., Drill and A.J., Romiszowsky. (Eds.). Instructional development paradigms. (pp.521-536). New Jersey: Educational Publications.

Bachmann, Carine & Staerklé Christian. (2003). **The meanings of citizenship: From Status to social process**. Retrieved from http://www.cimera.org/files/reports/rr1/chapter2.pdf

Campbell, D .J. (2008). **The basic concept for the democracy ranking of the quality of democracy**. Vienna: Democracy Ranking.

Dewey, J. (1963). **Experience and education**. New York: Macmillan Publishing Company.

Eremenko, M. (2001). **Political participation**. Retrieved from http://www.culturaldiplomacy .org/academy/content/pdf/participant-papers/eu/Maria-Eremenko-Political-participation-Model-by-Verba- in-the-EU-and-Russia.pdf

Joyce and Weil. (2011). **Model of Teaching**. 8th ed. USA : Allyn and Bacon.

Puustinen Minna. (1999). **Student Personnel: Student Performance And Behavior**. Educational Administration Abstracts, 34(1), 26.

Shively, W.P. (2008). **Power & choice: An introduction to political science.** Boston: McGraw–Hill

Stephen D. Tansey. (2004). **Politics: the basic. (3rd Edition).** London: Routledge.

ภาคผนวก ก
หนังสือราชการ

1. หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
2. หนังสือรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์
3. หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบการวิจัย
4. หนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสาร

ที่วธ ๐๘๑๗/๑๕

วิทยาลัยช่างศิลป ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองคุณภาพหนังสือทางวิชาการ

เรียน อาจารย์ ดร.กนกวรรณ เกียรติเสวี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย เค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือเพื่อการวิจัย และพิจารณารับคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย
โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๘๒ ๒๑๗๒

ที่วธ ๐๘๑๗/๑๖

วิทยาลัยช่างศิลป ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองคุณภาพหนังสือทางวิชาการ

เรียน อาจารย์ ดร.วิกมล ดำด้วงโรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือเพื่อการวิจัย และพิจารณารับคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย
โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๘๒ ๒๑๗๒

ที่วธ ๐๘๑๗/๑๗ วิทยาลัยช่างศิลป ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองคุณภาพหนังสือทางวิชาการ

เรียน อาจารย์ ดร.สุภิรัตน์ ศรีพุทธางกูร
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือเพื่อการวิจัย และพิจารณารับคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงย่องานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย
โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๘๒ ๒๑๗๒

Ethics in Human Research Certificate
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Protocol Title : Instructional Guideline to Enhance Citizens for Students Bachelor of Arts Program in Visual Arts, College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute

Principle Investigator : Mr. Taweewat Jittiwetkul

Reviewed Document :

1. Submission Form for Ethical Review	29 February 2021
2. Full Protocol	29 February 2021
3. Participant information sheet	29 February 2021
4. Informed consent form	29 February 2021
5. Questionnaire	29 February 2021
6. Principle Investigator's Curriculum Vitae	
7. Certificate of Attendance in Human subject protection Training	

Ethics in Human Research Committee, Nakhon Ratchasima Rajabhat University has reviewed and approved this research to be carried out according to this research in compliance with the declaration of Helsinki, ICH - GCP. The investigator shall provide reports to the committee concerning the progress of the research every 6 months as well as the amendment, termination, and all serious adverse and unanticipated events. The investigator shall submit the full protocol once the research is done.

(Assistant Professor Dr. Adisorn Naowanondha)
Chairman of Ethics in Human Research Committee
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Certificate Number : HE-056-2021

Approval date : 22 February 2021
Expiry date : 22 February 2022

Research and Development Institute, Nakhon Ratchasima Rajabhat University
340 Suranarai Rd., Nai Muang, Muang, Nakhon Ratchasima 30000
Tel. (044) 009009 ext. 9460, E-mail : ethics@nrru.ac.th

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โครงการวิจัยเรื่อง : แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย : นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

เอกสารที่พิจารณา :

1. แบบเสนอเพื่อขอรับพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ฉบับลงวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564
2. โครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ฉบับลงวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564
3. แบบคำชี้แจงอาสาสมัคร ฉบับลงวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564
4. แบบยินยอมอาสาสมัคร ฉบับลงวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564
5. แบบสอบถาม ฉบับลงวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564
6. ประวัติผู้วิจัย
7. ใบผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ได้รับการพิจารณาและผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยยึดหลักเกณฑ์ตามคำประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยได้ โดยให้ส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยทุก 6 เดือน แจ้งคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ในกรณีที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงโครงการวิจัยหรือหยุดโครงการก่อนกำหนด รายงานเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่ร้ายแรงหรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด รายงานข้อมูลข่าวสารที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ควรได้รับระหว่างดำเนินการวิจัยและส่งรายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิศร เนาวนนท์)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขที่ใบรับรอง : HE-056-2564

วันที่รับรอง : 22 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564
วันที่หมดอายุ : 22 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000
โทรศัพท์ (044) 009009 ต่อ 9460, อีเมล : ethics@nrru.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/ **วันที่** ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

ด้วยข้าพเจ้านายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน

ในการนี้ข้าพเจ้าได้ประสานคณาจารย์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพิจารณารับรองผลและรูปแบบ (Model) ที่ได้จากการศึกษาวิจัย จำนวน ๕ ราย ดังนี้

๑. อาจารย์ ดร.ธนพจน์ โพสมัคร รองผู้อำนวยการ วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วงศ์ไพบูลย์ คณาจารย์ประจำ วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู คณาจารย์ประจำ วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง หัวหน้าภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศึกษา
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัติมา โฆษิตเกษม คณาจารย์ประจำ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอให้พิจารณารับรองผลวิจัยและให้ความเห็นชอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณา หากเห็นชอบตามที่เสนอโปรดลงนามในหนังสือจำนวน ๕ ฉบับ ดังแนบ

(นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)
อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป

- หนังสือ
- สำเนาบัตร
๒๐ เม.ย ๖๔

"มุ่งมั่นพัฒนา ก้าวหน้าวิชาการ สืบสานงานศิลป์"

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/ ๓๓๐ **วันที่** เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วงศ์ไพบูลย์

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งในการดำเนินการวิจัย ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน จึงขอความอนุเคราะห์ให้รับรองผลการวิจัยและรูปแบบ (Model) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงสรุปผลการวิจัย และแบบรับรองรูปแบบงานวิจัย ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและให้ความอนุเคราะห์รับรองผลการวิจัยและรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/๓๓๖ **วันที่** ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งในการดำเนินการวิจัย ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าคณาจารย์ในสังกัดของท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน จึงขอความอนุเคราะห์ให้รับรองผลการวิจัยและรูปแบบ (Model) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงสรุปผลการวิจัย และแบบรับรองรูปแบบงานวิจัย ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณามอบคณาจารย์ในสังกัด ให้ความอนุเคราะห์รับรองผลการวิจัยและรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/๓๓๑ **วันที่** ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งในการดำเนินการวิจัย ได้เก็บข้อมูลจาก ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าคณาจารย์ในสังกัดของท่าน คือ อาจารย์ ดร.ธนพจน์ โพสมัคร เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน จึงขอความอนุเคราะห์ให้รับรองผลการวิจัยและรูปแบบ (Model) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงสรุปผลการวิจัย และแบบรับรองรูปแบบงานวิจัย ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณามอบคณาจารย์ในสังกัด ให้ความอนุเคราะห์รับรองผลการวิจัยและรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/๓๓๕ **วันที่** ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งในการดำเนินการวิจัย ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าคณาจารย์ในสังกัดของท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัติมา โฆษิตเกษม เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน จึงขอความอนุเคราะห์ให้รับรองผลการวิจัยและรูปแบบ (Model) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงสรุปผลการวิจัย และแบบรับรองรูปแบบงานวิจัย ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณามอบคณาจารย์ในสังกัด ให้ความอนุเคราะห์รับรองผลการวิจัยและรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป โทร.๐๒๓๒๖-๔๕๙๙ โทรสาร ๐-๒๓๒๖-๔๐๑๓

ที่ วธ ๐๘๑๗/๓๓๓ **วันที่** ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอให้พิจารณารับรองรูปแบบงานวิจัยด้านการเรียนการสอน (นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล)

เรียน คณบดีคณะศิลปศึกษา

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป ได้รับทุนวิจัยด้านการเรียนการสอน จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งในการดำเนินการวิจัย ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นนักศึกษาในรายวิชาความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม และรับรองผลการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

วิทยาลัยช่างศิลป พิจารณาแล้วเห็นว่าคณาจารย์ในสังกัดของท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนการสอน จึงขอความอนุเคราะห์ให้รับรองผลการวิจัยและรูปแบบ (Model) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งเค้าโครงสรุปผลการวิจัย และแบบรับรองรูปแบบงานวิจัย ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณามอบคณาจารย์ในสังกัด ให้ความอนุเคราะห์รับรองผลการวิจัยและรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป

ที่ วส 2564/ 24

วารสารศิลปการจัดการ
146/3 ซอยรามคำแหง 112
แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง
กรุงเทพมหานคร 10240

1 มิถุนายน 2564

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารศิลปการจัดการ

เจริญพร นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

ตามที่ผู้เขียนได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์” เพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปการจัดการ อนึ่ง วารสารศิลปการจัดการ ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้การจัดให้อยู่ใน **กลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567)** ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กองบรรณาธิการขอแจ้งให้ทราบว่า บทความของท่านได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารศิลปการจัดการ **ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม– สิงหาคม 2564)**

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.)
บรรณาธิการวารสารศิลปการจัดการ

สำนักงานกองบรรณาธิการ
146/3 ซอยรามคำแหง 112 แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง
กรุงเทพมหานคร 10240
โทร.0848282036
Email: journaljam2017@gmail.com
ISSN: 2630-0427 (online)
การเผยแพร่ https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิรับรองผลวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ลำดับ	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด	คุณวุฒิ
1	อาจารย์ ดร.กนกวรรณ เกียรติเสวี	ฝ่ายบริหารสำนักงาน เลขานุการสถาบัน	สถาบันวิจัย ทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย จังหวัดชลบุรี	ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเพื่อ การพัฒนา
2	อาจารย์ ดร.วิกมล ดำด้วงโรม	นักวิชาการศึกษา คณาจารย์ประจำ	โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัย ราชภัฏธนบุรี จังหวัดสมุทรปราการ	ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
3	อาจารย์ ดร.สุภิรัตน์ ศรีพุทธางกูร	คณาจารย์ สาขาวิชาการจัดการ	คณะวิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา	ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิรับรองผลวิจัย

ลำดับ	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด	คุณวุฒิ
1	อาจารย์ ดร.ธนพจน์ โพสมัคร	รองผู้อำนวยการ วิทยาลัย	วิทยาลัย นาฏศิลป นครราชสีมา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว) การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา) การศึกษาบัณฑิต
2	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วงศ์ไพบูลย์	คณาจารย์ประจำ ภาควิชาศึกษาทั่วไป	วิทยาลัย นาฏศิลป ลพบุรี	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์) การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาแนะแนว) ครุศาสตรบัณฑิต (พลศึกษา)
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู	หัวหน้าภาควิชา ศึกษาทั่วไป	วิทยาลัย นาฏศิลป ลพบุรี	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน) ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน) ครุศาสตรบัณฑิต (สุขศึกษา)
4	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง	หัวหน้าภาควิชา ศึกษาทั่วไป	คณะ ศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิต พัฒนศิลป์	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษ์ศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์) วารสารศาสตร์และ สื่อสารมวลชนบัณฑิต (บรรณารักษ์ศาสตร์)
5	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัติมา โฆษิตเกษม	คณาจารย์ประจำ ภาควิชาศึกษาทั่วไป	วิทยาลัย ช่างศิลป สุพรรณบุรี	ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยทางศิลปวัฒนธรรม) ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การ จัดการทรัพยากรวัฒนธรรม) ศิลปศาสตรบัณฑิต (บรรณารักษ์ศาสตร์)

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ให้ข้อมูลในประชุมสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. นางสาวสวรส เกลี้ยงเกลา	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา
2. นายณัฐกิตติ์ เตชะไพฑูรย์สุข	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา
3. นางสาวพิมพ์ลภัส ชัยแป้น	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องเคลือบดินเผา
4. นายบุญฤทธิ์ เจริญชัย	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย
5. นายกรกมล พงศ์ชอุ่มดี	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย
6. นายชาคร คงเอี่ยม	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม
7. นายสิทธินนท์ แย้มยิ้ม	นักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม

1. อาจารย์อดินันท์ ดามะอู	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป ฝ่ายกิจการนักศึกษา
2. อาจารย์โชคอภินันท์ ทวีสุข	หัวหน้าภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป
3. อาจารย์ ดร. ธนิดา พลอินทร์	หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป
4. อาจารย์ศิริรัตน์ คำพัฒน์	อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป
5. อาจารย์ปิยะบุตร ถิ่นถา	อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลป (ศาลายา)
6. อาจารย์ชาตรี กิ่งวงษา	อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช
7. อาจารย์สุทธิชัย อรุณโน	อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง

ภาคผนวก ค

รายละเอียดรายวิชาและการบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

มคอ.3 รายละเอียดรายวิชา

(Course Specification)

300-11003 ความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม

(Citizenship and Social Responsibility)

หลักสูตรระดับปริญญาตรี หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2562

รายละเอียดของรายวิชา

ชื่อสถาบันอุดมศึกษา	สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
วิทยาเขต/คณะ/ภาควิชา	วิทยาลัยช่างศิลป สาขาวิชาทัศนศิลป์ (ต่อเนื่อง) วิชาเอกศิลปไทย จิตรกรรมและเครื่องเคลือบดินเผา

หมวดที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. รหัสและชื่อรายวิชา 300-11003 ความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม (Citizenship and Social Responsibility)
2. จำนวนหน่วยกิต 3 หน่วยกิต (3-0-6)
3. หลักสูตรและประเภทของรายวิชา หลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ (ต่อเนื่อง) หลักสูตรใหม่ พ.ศ.2562 และเป็นหมวดวิชาศึกษาทั่วไป
4. อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาและอาจารย์ผู้สอน นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล
5. ภาคการศึกษา / ชั้นปีที่เรียน ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2
6. รายวิชาที่ต้องเรียนมาก่อน (Pre-requisite) (ถ้ามี) -
7. รายวิชาที่ต้องเรียนพร้อมกัน (Co-requisites) (ถ้ามี) -
8. สถานที่เรียน วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
9. วันที่จัดทำหรือปรับปรุงรายละเอียดของรายวิชาครั้งล่าสุด - 2562

หมวดที่ 2 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

1. จุดมุ่งหมายของรายวิชา

1.1 เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจหลักการ แนวคิด ทฤษฎี คุณธรรมจริยธรรม สิทธิหน้าที่ กฎกติกาทางสังคม ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม

1.2 เพื่อให้นักศึกษาสามารถในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และสังเคราะห์ปัญหาสังคม และตัวแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาจากกรณีตัวอย่าง

1.3เพื่อให้นักศึกษาในฐานะพลเมืองมีจิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี สามารถเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของกลุ่ม และองค์กรอาสาสมัคร

1.4 เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทยและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

2. วัตถุประสงค์ในการพัฒนา/ปรับปรุงรายวิชา

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิดวิเคราะห์ และมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้จากเนื้อหาการเรียนทั้งเรื่องความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม มาวิเคราะห์ปัญหาตามสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์

หมวดที่ 3 ลักษณะและการดำเนินการ

1. คำอธิบายรายวิชา

ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง บทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่เป็นประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทย จิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี และมีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก

2. **จำนวนชั่วโมงที่ใช้ต่อภาคการศึกษา**

จำนวนชั่วโมงบรรยาย 45 ชั่วโมง จำนวนชั่วโมงที่ศึกษาด้วยตนเอง 90 ชั่วโมง

บรรยาย	สอนเสริม	การฝึกปฏิบัติ/งานภาคสนาม/การฝึกงาน	การศึกษาด้วยตนเอง
บรรยาย 45 ชั่วโมง ต่อภาคการศึกษา	สอนเสริมตามความเหมาะสม และตามต้องการของนักศึกษาเฉพาะราย	ไม่มีการฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม	6 ชั่วโมง/สัปดาห์

3. จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่อาจารย์ให้คำปรึกษาและแนะนำทางวิชาการแก่นักศึกษาเป็นรายบุคคล

อาจารย์ผู้สอนจัดเวลาให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่มตามความต้องการ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (เฉพาะรายหรือกลุ่มที่ต้องการ)

หมวดที่ 4 การพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา

1. คุณธรรม จริยธรรม

1.1 คุณธรรม จริยธรรมที่ต้องพัฒนา

- มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อหน้าที่ และสามารถประสานงานกับเพื่อนร่วมงานได้
- มีวินัย ตรงต่อเวลา และเคารพกฎระเบียบ
- เป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

1.2 วิธีการสอน

- วิธีการบรรยาย และอภิปรายกลุ่มร่วมกัน
- เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม และใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทต่างๆ
- การการตั้งคำถาม (Questioning)
- ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) ในการฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์

1.3 วิธีการประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกในชั้นเรียน
- สังเกตพฤติกรรมการเข้าเรียน การส่งงานที่ได้รับมอบหมาย
- ประเมินการวิเคราะห์กรณีศึกษา
- ประเมินแนวคิดที่บูรณาการกับโครงงานที่นำเสนอ
- ประเมินผลการนำเสนองานที่มอบหมาย

2. ความรู้

2.1 ความรู้ที่ต้องได้รับ

- ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง
- บทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่เป็นประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ความเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง
- การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกความเป็นไทย
- จิตอาสาและจิตสาธารณะ เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณค่าต่อสังคม

2.2 วิธีการสอน

- การทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน
- การบรรยาย (Lecture)
- การระดมสมอง (Brainstorming)
- การการตั้งคำถาม (Questioning) ฝึกตั้งคำถามจากเนื้อหาการเรียน พร้อมทำแนวคำตอบ

- ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) ในการฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ เพื่อใช้เป็นฐานให้ผู้เรียนฝึกการวิเคราะห์
- ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อวางแผนเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยแบ่งกลุ่มนำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทต่างๆ
- มอบหมายให้ผู้เรียนใช้ความรู้เชิงทฤษฎีจากชั้นเรียน และหาความรู้เพิ่มเติมในเชิงลึก โดยการทำกิจกรรมจิตอาสาในประเด็นที่ผู้เรียนสนใจ และนำเนื้อหาสาระที่ได้มาอภิปรายในชั้นเรียน

2.3 วิธีการประเมินผล

- ทดสอบก่อนเรียนวัดฐานความรู้ ความเข้าใจ
- สังเกตความสามารถในการร่วมอภิปราย
- การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า
- การนำเสนอผลงานจากกิจกรรมจิตอาสา
- ตรวจผลงาน
- ประเมินจากการบูรณาการกิจกรรมที่นำเสนอ
- ทดสอบหลังเรียน

3. ทักษะทางปัญญา

3.1 ทักษะทางปัญญาที่ต้องพัฒนา

- พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์และวิพากษ์สังคมได้

3.2 วิธีการสอน

- ศึกษากรณีตัวอย่างจากบทความ วีดีทัศน์ และสื่ออื่น ๆ เช่น ข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์
- อภิปรายกลุ่ม โดยเน้นให้อธิบายหลักการ เหตุผล เช่นการวิเคราะห์ว่าผู้เรียนมีส่วนในการสร้างปัญหาสังคมหรือไม่อย่างไร

3.3 วิธีการประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมการแก้ปัญหา
- สังเกตการร่วมอภิปราย
- ตรวจผลงาน

4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

4.1 ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบที่ต้องพัฒนา

- พัฒนาทักษะในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกัน
- พัฒนาความเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานเป็นทีม
- พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบในงานที่มอบหมายให้ครบถ้วนตามกำหนด

4.2 วิธีการสอน

- จัดกิจกรรมกลุ่มในการวิเคราะห์กรณีศึกษา
- มอบหมายงานทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
- การนำเสนอผลงาน

4.3 วิธีการประเมินผล

- ประเมินตนเองและเพื่อนประเมินด้วยการกำหนดประเด็นร่วมกัน
- สังเกตการณ์นำเสนอผลงาน
- ประเมินจากพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม
- ตรวจผลงาน รายงานการศึกษาค้นคว้า

5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.1 ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ต้องพัฒนา

- ทักษะในการสื่อสารทั้งการพูด การฟัง การเขียนโดยการทำรายงานการนำเสนอในชั้นเรียน
- ทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษา
- ทักษะการค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุดหรือแหล่งให้ความรู้ต่าง ๆ
- ทักษะในการสืบค้นข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตและการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร
- ทักษะในการใช้อุปกรณ์ และเทคโนโลยีในการนำเสนอผลงาน

5.2 วิธีการสอน

- มอบหมายงานให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเว็บไซต์ และจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในคณะ
- ฝึกวิเคราะห์สภาพปัญหา
- นำเสนอผลงานโดยใช้รูปแบบและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

5.3 วิธีการประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมในการสื่อสาร
- ตรวจสอบความเหมาะสมในการเลือกใช้สื่อเทคโนโลยี
- ตรวจผลงาน

หมวดที่ 5 แผนการสอนและการประเมินผล

1. แผนการสอน

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
1	**ปฐมนิเทศ:** - บทนำ - ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง - ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง **- การบูรณาการเนื้อหา** กับหลักสูตรวัยใส ใจสะอาด ระดับอุดมศึกษา ของสำนักงาน ปปช. ในเนื้อหาหน่วยที่ 1 “ปรับฐานความคิดต้านทุจริตส่วนตนและส่วนรวม” หน่วยที่ 2 “สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต”	3	ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน <u>กิจกรรม</u> - อธิบายโครงสร้างการสอน - แนะนำสังเขปรายวิชา - แนะนำเอกสารที่เกี่ยวข้อง - ร่วมกันกำหนดข้อตกลงก่อนเรียน - แจ้งระเบียบการเรียนการสอน - แจ้งระบบการตัดเกรด - แบบทดสอบก่อนเรียน <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการบรรยาย - สื่อต่าง ๆ ในประเด็นที่น่าสนใจ - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 1 ความหมายและความสำคัญของความเป็นพลเมือง - แบบทดสอบก่อนเรียน - หนังสือ “คนไทยสู่ยุคไอที” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “ขอให้คนไทยใฝ่ปัญญา” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “การศึกษาฉบับง่าย” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “คนไทยไม่มีใครทำร้ายก็ตายเอง” ศรีศักร วัลลิโภดม - หนังสือ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
2	บทบาทหน้าที่พลเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การใช้กรณีศึกษา (Case Studies) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) <u>กิจกรรม</u> - การฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้อง - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 2 บทบาทหน้าที่พลเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม - หนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. - หนังสือเรื่อง “พลเมืองรับ**X**ชอบสังคม”, ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล.	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
3	การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การใช้กรณีศึกษา (Case Studies) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) <u>กิจกรรม</u> - การฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ให้นำเสนอกรณีที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 3 การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง - หนังสือ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ปริญญา เทวานฤมิตรกุล - หนังสือ “พุทธวิธีในการสอน” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
4	ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา - ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการนำมาใช้ประโยชน์	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การใช้กรณีศึกษา (Case Studies) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) <u>กิจกรรม</u> - การฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน - ให้นำเสนอเพื่ออธิบายกรณีที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - หนังสือ “พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่” ประเวศ วะสี - หนังสือ “มองอเมริกามาแก้ปัญหาไทย” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “รู้จักอเมริกาหันมาดูศักยภาพของไทย” พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังวสือฝากภูมิปัญญาไทยไว้กับครู (ไสว บุญมา) - หนังสือ ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, เทิดชาย ช่วยบำรุง - เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 4 ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
5	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) <u>กิจกรรม</u> - การฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์เนื้อหาร่วมกัน - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ - หนังสือ “พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่” ประเวศ วะสี	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
6	การพัฒนาที่ยั่งยืน - การพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมือง - แนวทางการพัฒนาบนวิถีไทย	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) ในการฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 6 การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมือง แนวทางการพัฒนาบนวิถีไทย - หนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่” ประเวศ วะสี - หนังสือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
7	พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย - การปกครองระบอบประชาธิปไตย - คุณลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของประชาธิปไตย	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. การอภิปรายกลุ่ม (Lecture and discussion) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) ในการฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 7 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย - หนังสือ “ประชาธิปไตยจริงแท้... คือแค่ไหน” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) - หนังสือ “พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” - หนังสือ การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร - หนังสือ พลเมืองรับXชอบสังคม	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
8	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง คุณลักษณะของพลเมืองไทย - การเคารพผู้อื่น - การเคารพสิทธิผู้อื่น - การเคารพความแตกต่าง - การเคารพหลักความเสมอภาค	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. การอภิปรายกลุ่ม (Lecture and discussion) 5. การสัมมนา (Seminar) 6. กรณีศึกษา (Case Studies) <u>กิจกรรม</u> - การฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่ม อภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องความสนใจผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 8 คุณลักษณะของพลเมืองไทย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง - หนังสือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. - หนังสือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	
8	**ทบทวนบทเรียน** **หน่วยที่ 1-8** **(สอบกลางภาค)**			

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
9	ความเหลื่อมล้ำในสังคม - ลักษณะของสังคมไทย	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การสัมมนา (Seminar) 4. การตั้งคำถาม (Questioning) 5. การอภิปราย (Lecture and discussion) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) ในการฝึกวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน - ใช้การนำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 9 ลักษณะของสังคมไทย - หนังสือ “ความ (ไม่เท่าเทียม)” วิลกินสัน, ริชาร์ด. 2555. - หนังสือความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา. สฤณี อาชวานันทกุล. 2554	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
10	ความรับผิดชอบต่อสังคม - การพึ่งตนเองของพลเมืองไทย - การเคารพกติกาสังคม - การเคารพกฎหมาย **- กิจกรรมบูรณาการ** หลักสูตรวัยใส ใจสะอาด ระดับอุดมศึกษาของสำนักงาน ปปช. หน่วยที่ 3 ยกระดับดัชนีสร้างพลเมืองดีในสังคม หน่วยที่ 4 ปราบทุจริตด้วยจิตพอเพียง	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. การอภิปราย (Lecture and discussion) 5. การสัมมนา (Seminar) 6. Problem based learning 7. สาธิต (Demonstration) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) วิเคราะห์เปรียบเทียบ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 10 ความรับผิดชอบต่อสังคม - หนังสือ พลเมืองรับXชอบสังคม	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
11	การบริการสังคม - กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะ	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การอภิปราย (Lecture and discussion) 4. การสัมมนา (Seminar) 5. ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) <u>กิจกรรม</u> - การวิเคราะห์ เปรียบเทียบ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 11 การบริการสังคม กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะ	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
12	การจัดระเบียบสังคม - การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทย	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. การอภิปราย (Lecture and discussion) 5. โครงการ (Project) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) เพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบสังคม - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 12 การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในความเป็นไทย	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
13	จิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. Problem based learning 3. แบบปฏิบัติ / โครงการ (Practicum / Project) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) วิเคราะห์เปรียบเทียบ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง - **บูรณาการกิจกรรมจิตอาสาโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (**Project based learning) <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 13 จิตอาสาและจิตสาธารณะเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี - หนังสือ พลเมืองรับXชอบสังคม	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
14	พลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. การอภิปราย (Lecture and discussion) 5. การสัมมนา (Seminar) 6. สาธิต (Demonstration) <u>กิจกรรม</u> - ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) วิเคราะห์เปรียบเทียบ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 14 พลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก - หนังสือ พลเมืองรับXชอบสังคม	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

สัปดาห์ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวนชั่วโมง	กิจกรรมการเรียนการสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
15	การสร้างความเข้มแข็งเพื่อความเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อสังคม (Ideal Thai)	3	1. การบรรยาย (Lecture) 2. การระดมสมอง (Brainstorming) 3. การตั้งคำถาม (Questioning) 4. แบบปฏิบัติ / โครงการ (Practicum / Project) 5. ใช้กรณีศึกษา (Case Studies) <u>กิจกรรม</u> - วิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิพากษ์ - ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายหลักการและเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน - ใช้นำเสนอเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากบริบทที่เกี่ยวข้อง - ซักถามและตอบคำถาม - ร่วมกันอภิปรายสรุปเนื้อหารายวิชา <u>สื่อการสอน</u> - PowerPoint ประกอบการสอน - เอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 15 การสร้างความเข้มแข็งเพื่อความเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อสังคม - หนังสือ “ชุมชนพลเมืองจะได้อะไรจากรัฐธรรมนูญ” สถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน - หนังสือ “ประชาธิปไตยจริงแท้...คือแค่ไหน” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)	นายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล
16	**สรุปและทบทวนบทเรียน** **สอบปลายภาค**			

2. แผนการประเมินผลการเรียนรู้

ลำดับการประเมิน	ผลการเรียนรู้	ลักษณะการประเมิน (เช่น สอบ รายงาน โครงงาน ฯลฯ)	สัปดาห์ที่ประเมิน	สัดส่วนคะแนนที่ประเมิน
1	ด้านคุณธรรมจริยธรรม	- การเข้าชั้นเรียน - ความตรงต่อเวลา - การยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น - การมีส่วนร่วมในกลุ่ม - การทำงานกลุ่ม การทำงานเป็นทีม - ภาวะผู้นำ ภาวะผู้ตาม - การวิพากษ์ การวิเคราะห์กรณีศึกษา - การส่งงานตามที่มอบหมาย - การส่งแบบฝึกหัด - การเสนอความคิดเห็นในชั้นเรียน	ตลอดภาคเรียน	15%
2	ด้านความรู้	- สอบกลางภาค - สอบปลายภาค	8 16	20% 20%
3	ด้านทักษะทางปัญญา	ผลงานส่วนบุคคลชิ้นที่ 1 (Info graphic ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย) - คุณภาพชิ้นงาน - การค้นคว้าและการนำเสนอ	1 - 8	10%
4	ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	- ผลงานกลุ่ม 1 ชิ้น - การนำเสนอโครงงาน (โครงงานพลเมืองจิตอาสา)	ตลอดภาคเรียน	20%
5	ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	- ผลงานส่วนบุคคลชิ้นที่ 2 (Project ปัญหายากที่อยากแก้)	9 - 15	15%

หมวดที่ 6 ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน

1. ตำราและเอกสารหลัก

1. **มคอ. 3 รายวิชา** ความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม. สาขาทัศนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. 2563**.**

2. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา** ความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม (Citizenship and Social Responsibility). วิทยาลัยช่างศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. 2563.

3. **เอกสารการสอน** ชุดวิชาสังคมมนุษย์ (เล่ม 1 เล่ม 2) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2559**.**

4. **เอกสารการสอน** ชุดวิชาไทยศึกษา (เล่ม 1 เล่ม 2) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2560.

5. **เอกสารการสอน** ชุดวิชาสังคมไทย (เล่ม 1 เล่ม 2) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2557**.**

๑. **เอกสารและข้อมูลสำคัญ**

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2556. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร**:** อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล. 2563**. พลเมืองรับXชอบสังคม.** กรุงเทพฯ**: เดเน็กซ์คอร์เปอเรชั่น**.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. 2555. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

ยศ สันตสมบัติ. 2537. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร **:** สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิลกินสัน, ริชาร์ด. 2555. **ความ (ไม่เท่าเทียม).** กรุงเทพมหานคร **:** สำนักพิมพ์ open words.

ศรีศักร วัลลิโภดม 2557. **คนไทยไม่มีใครทำร้ายก็ตายเอง.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2561. **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร : ผลิธัมม์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2561. **การศึกษาฉบับง่าย.** กรุงเทพมหานคร : ผลิธัมม์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2560. **ขอให้คนไทยใฝ่ปัญญา.** กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2561. **คนไทยสู่ยุคไอที.** กรุงเทพมหานคร : ผลิธัมม์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2560. **พุทธวิธีในการสอน.** กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2554. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน.** กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2556. **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2559. **การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2561. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สฤณี อาชวานันทกุล. 2554. **ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา.** กรุงเทพมหานคร **:** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไสว บุญมา. 2560. **ฝากภูมิปัญญาไทยไว้กับครู.** กรุงเทพมหานคร **:** ภาพพิมพ์.

3. เอกสารและข้อมูลแนะนำ

กรมองค์การระหว่างประเทศ. 2560**. สรุปผลการทบทวนการดำเนินการตามวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ระดับชาติโดยสมัครใจของประเทศไทย ปี 2560** กรุงเทพมหานคร**:** กรมองค์การระหว่างประเทศ.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2554. **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์** กรุงเทพมหานคร**:** สถาบันพระปกเกล้า

ทีมงานสานต่อที่พ่อทำ. 2560. **The Visionary ถอดรหัสกษัตริย์ผู้มองเห็นอนาคต.** กรุงเทพมหานคร: ยูไนเต็ด โปรดักชั่น เพรส.

ประเวศ วะสี. 255**0. ความเป็นมนุษย์กับการเข้าถึงสิ่งสูงสุด ความจริง ความดี ความงาม.** กรุงเทพมหานคร**:** สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล.

ประเวศ วะสี. 2557**. พลังขับเคลื่อนการจัดการตนเองบนแผ่นดินไทย.** กรุงเทพมหานคร **:** หมอชาวบ้าน.

ปรมินทร์ เครือทอง. 2550**. มิวเซียมสยามนำชมนิทรรศการเรียงความประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร **:** สถาบันการเรียนรู้และสร้างสรรค์ (พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้).

ฟรานเซส สจ๊วร์ต. 2555. **ความเหลื่อมล้ำแนวราบ ต้นกำเนิดความรุนแรง.** กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

รติรัตน์ นิมิตรบรรณสาร และคณะ. 2560. **จอมปราชญ์ผู้สร้างปราชญ์.** กรุงเทพมหานคร: เฟิร์ส ออฟเซท (1993).

วิจารณ์ พานิช. 2555. **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์

ธเนศวร์ เจริญเมือง. 2551. **พลเมืองเข้มแข็ง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.

สามารถ จันทร์สูรย์. 2550. **องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2543. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2556. **การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่.** กรุงเทพมหานคร **:** สำนักพิมพ์คบไฟ.

Will Baxter, Nicholas Grossman and Nina Wegner. (2016). **A CALL TO ACTION Thailand and the Sustainable Development Goals.** Malaysia: Editions Didier Millet (EDM).

เว็บไซต์คลังหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ http://www.ebooks.in.th/default.html

เว็บไซต์พุทธทาส ดอทคอม http://www.buddhadasa.com/index.html

เว็บไซต์วัดญาณเวศกวัน http://www.watnyanaves.net/papayutto/index.htm?#prawat

เว็บไซต์สถาบันพระปกเกล้า http://www.kpi.ac.th/

เว็บไซต์แนะนำสำหรับบทเรียนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี http://www2.lib.kmutt.ac.th/links/elearning.html

เว็บไซต์สำหรับเรียนรู้เนื้อหาบทเรียน โครงงาน และบทความรายวิชาพลเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ https://tu101.org/resource/1-02/

https://learningcitizen.com/citizen-learning/28-2013-06-11-04-31-34.html

เว็บไซต์แนะนำหนังสือ ห้องสมุดมูลนิธิมั่นพัฒนา http://www.manpattanalibrary.com/

หมวดที่ 7 การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

1. กลยุทธ์การประเมินประสิทธิผลของรายวิชาโดยนักศึกษา

- ประเมินประสิทธิผลรายวิชาโดยนักศึกษาจากการจัดกิจกรรมในการนำแนวคิดและความเห็นจากนักศึกษา
- การตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินผู้สอนและประเมินรายวิชา
- การสนทนากลุ่มระหว่างผู้สอนและผู้เรียน
- ให้ข้อเสนอแนะผ่านสื่อข้อเสนอแนะและระบบอิเล็กทรอนิกส์ ตามช่องทางที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อสื่อสารกับนักศึกษา

2. กลยุทธ์การประเมินการสอน

การเก็บข้อมูลเพื่อประเมินการสอนใช้กลยุทธ์ดังนี้

- ระดับผลการเรียนของนักศึกษา
- การทวนสอบ (Verification) ผลการประเมินการเรียนรู้

3. การปรับปรุงการสอน

- ประเมินผลการสอน
- นำข้อมูลผลการประเมินการสอนมาวิเคราะห์หาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น
- ปรับปรุงเนื้อหาที่สอน วิธีการวัดผล และการประเมินผล

4. การทวนสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาในรายวิชา

- ทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ระหว่างกระบวนการเรียนการสอน
- วัดและประเมินผลการเรียนรู้ในการสอบปลายภาค
- วัดผลจากความถูกต้องของรายงานที่จัดทำ
- สุ่มสัมภาษณ์เพื่อการตรวจทานผลงานที่มีประสิทธิผล

5. การดำเนินการทบทวนและการวางแผนปรับปรุงประสิทธิผลของรายวิชา

- การประเมินผลและทวนสอบ (Verification) ผลสัมฤทธิ์ประสิทธิผลรายวิชา โดยการวางแผนปรับปรุงการสอนและรายละเอียดวิชา เพื่อให้เกิดคุณภาพมากขึ้น
- ปรับปรุงรายวิชาทุกปี ตามข้อเสนอแนะ และผลการทวนสอบ (Verification) ผลสัมฤทธิ์
- เปลี่ยนหรือจัดการเรียนการสอนเป็นทีมหรือแบ่งหัวข้อรับผิดชอบเป็นรายบุคคล